

AYLIK COĞRAFYA KEŞİF DERGİSİ

ATLAS

DRAKEN DAĞLARI
AFRİKA'NIN TERASI

SAYI: 299 - ŞUBAT 2018 FİYATI: 11.00 TL (KKTC FİYATI 13.50 TL) NO: 2018/02

NEMRUT'TAN SÜPHAN'A BİTLİS

ATEŞ TOPRAKLAR

KARPAZ / KIBRIS
SUSKUN YARIMADA

KORAMAZ VADİSİ / KAYSERİ
SIR KENTLER

EK: EN GÜZEL KIŞ YÜRÜYÜŞ ROTALARI

PROVENCE / FRANSA
LAVANTA TARLALARI

KAPAK FOTOĞRAFI
AHLAT, BİTLİS / TURGUT TARHAN

İÇİNDEKİLER

Ateş topraklar 30

@AtlasDergisi ATLASDergisi atlasdergisi.com atlas_dergisi

ATLAS

Yayıncı
Doğan Burda
Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı
Cem M. Başar

Yayın Direktörü
Murat Köksal

Yayın Danışmanı
Mehmet Yaşin

Yayın Yönetmeni
Kansu Şarman

Yazı İşleri Müdürü (sorumlu)
Mustafa Türker Erşen

Haber Müdürü: Nazlı Kurt
Görsel Yönetmen: Tolga Çoruh
Araştırma: Tevfik Taş
Foto Muhabiri: Turgut Tarhan
Sayfa Yapım: Bahadır Erşık

Fotoğraf Kurulu
Gökhan Tan *(Fotoğraf Danışmanı)*, Yasin Akgül, Sinan Anadol, Ali Murat Atay, Servet Dilber, Şebnem Eraş, Umut Kaçar, Selim Kaya, İzzet Keribar, Ali Ethem Keskin, Zafer Kızılkaya, Ufuk Sarışen, Tolga Sezgin, Hakan Öge, Mustafa Seven, Kerem Yücel

Yazı Kurulu
Füsun Arman, Rüstem Aslan (Arkeoloji), Oya Ayman, Nezih Başgelen, Cenk Durmuşkâhya (Botanik), Yard. Doç. Dr. Yıldırım Güngör (Jeoloji), Nedim Gürsel, Doç. Dr. Necmi Karul, Serkan Ocak, Prof. Dr. İlber Ortaylı, Tülay Zihli Özgür, Selcen Pirge, Yeşim Pütgül, Melih Şabanoğlu, Mehmet Sait Taşkıran

Katkıda Bulunanlar
Tahsin Engin Gökten, Şahan Nuhoğlu, Serkan Seymen, Hüseyin Türk, Ali Yamaç, Dr. Umut Yıldız

Marka Müdürü
Ayşegül Parlayan

Ankara Temsilcisi: Erdal İpekeşen
0 312 207 00 71 - 95
atlas@doganburda.com www.atlasdergisi.com

Yönetim
Tüzel Kişi Temsilcisi: Mehmet Rauf Ateş
Satış Direktörü: Mehmet Taşkın
Finans Direktörü: Didem Kurucu

Kurumsal İletişim Müdürü: Seren Urun

Reklam
Grup Başkanı: Nisa Aslı Erten Çokça
Grup Başkan Yardımcısı: Neslihan Can
Satış Koordinatörü: Suzan Özen - Haluk Demir
Satış Müdürü: Hatice Tarhan, Altuğ Selçuk, Burcu Acavut
Reklam Teknik: Ayfer Kaygun Buka 0 212 336 53 62 - Şaban Yazır 0 212 336 53 61
Faks: 0 212 336 53 90

Rezervasyon: Tel: 0 212 336 53 00 - 57 - 59 - Faks: 0 212 336 53 92 - 93
Ankara Reklam Bölge Temsilcisi: Sezinur Balıkçıoğlu Tel: 0 312 207 00 72 - 73
Hedef Sayfalar: Tel: 0 212 336 53 70 - Faks: 0 212 336 53 91
Bölgeler Reklam Satış Müdürü: Dilek Ünlü Tel: 0 212 336 53 72

Uluslararası Reklam Satış Temsilcilerimiz
Almanya: Vanessa von Minckwitz
Tel: +49 89 92 50 3532, *vanessa.vonminckwitz.denz@burda.com*
Michael Neuwirth
Tel: +49 89 9250 3629, *michael.neuwirth@burda.com*
Avusturya: Christina Bresler
Tel: +43 1 230 60 3050, *Christina.Bresler@burda.com*
İsviçre: Goran Vukota
Tel: +41 44 81 02 146, *goran.vukota@burda.com*
Fransa/Lüksemburg: Marion Badolle-Feick
Tel: +33 1 72 71 25 24, *marion.badolle-feick@burda.com*
İtalya: Mariolina Siclari
Tel: +39 02 91 32 34 66, *mariolina.siclari@burda-vsg.it*
İngiltere/İrlanda: Jeannine Soeldner
Tel: +44 20 3440 5832, *jeannine.soeldner@burda.com*
ABD/Kanada/Meksika: Salvatore Zammuto
Tel: +1 212 884 48 24, *salvatore.zammuto@burda.com*

Yönetim Yeri
Trump Towers, Kule 2, Kat: 21-23, 34387, Şişli, İstanbul
Tel: 0 212 410 35 66 **Faks:** 0 212 410 35 64

Baskı
Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No:16 Ümraniye-İSTANBUL
Tel: 444 44 03 • **Fax:** (0216) 365 99 07-08

Dağıtım
Doğan Dağıtım Satış Pazarlama Matbaacılık Ödeme Aracılık ve Tahsilat Sistemleri A.Ş
0 212 449 63 63

Yayın Türü: Yerel, Süreli, Aylık

FIPP üyesidir

DB Okur Hizmetleri Hattı: 0 212 478 0 300
okurhizmetleri@doganburda.com
DB Abone Hizmetleri Hattı: 0 212 478 0 300
Faks: 0 212 410 35 12-13
abone@doganburda.com - www.doganburda.com
Pazar hariç her gün saat 9.00 - 22.00 arasında hizmet verilmektedir.

ULAŞIM SPONSORU

KANSU ŞARMAN ksarman@doganburda.com

Süphan'dan bakınca

BİTLİS / TURGUT TARHAN

Atlas'ın Anadolu coğrafyasına dair hazırladığı dosyalar, dergimizin bu yıl 25. yılına ulaşan yayın hayatında en çok ilgi gören sayfaları oldu. Bu sayımızda da doğunun iki yanardağının, Süphan ve Nemrut'un etrafında ortaya çıktı kapak konumuz. Bitlis il merkezi, Van Gölü kıyısı, Ahlat'ta Selçuklu döneminden kalma mezar taşları, Urartu kaleleri, Yıldırım Güngör ve Turgut Tarhan'ın hazırladığı "Ateş topraklar" başlıklı dosyamızda yer alıyor.

Ali Ethem Keskin ve Ali Yamaç, Kayseri'nin Koramaz Vadisi'ndeki kayalıkların derinliklerinde bulunan yüzlerce yıllık yeraltı yerleşimlerini taşıdı Atlas'ın sayfalarına. Bu kayalıkların içine evler, ahırlar, güvercinlikler, hatta ibadethaneler yapılmış, bugün bile halk tarafından kiler olarak kullanılıyor.

Şubat sayısında Serkan Seymen ve Şahan Nuhoğlu, KKTC'ye gitti ve Kıbrıs Adası'nın kuzeydoğusundki Karpaz Yarımadası'nın az nüfuslu, ama doğal dokusunu korumayı başarmış topraklarını yazıp fotoğrafladı, Dipkarpaz Köyü'nün hikâyesini aktardı. Milli park statüsü taşıyan bölgenin hangi özellikleriyle Akdeniz'in en bakir alanlardan biri olarak kaldığını dosyada okuyacaksınız.

Selim Kaya bu kez Güney Afrika'nın terası olarak adlandırılan Draken Dağları'nı yazdı ve fotoğrafladı. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Ejderha Dağları olarak da bilinen silsile UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alıyor ve burada yaşayan kabilelerin yaptığı kaya resimlerinden Zulu köylerine farklı bir Afrika manzarası taşıyor.

Bu sayıda ayrıca Fransa'nın Provence bölgesinin sonu gelmeyen lavanta tarlalarının öyküsü var.

TRACER 700

ROADS OF LIFE

Tracer 700, Sport Touring kategorisinde yeni bir çağ açıyor.
Dinamik görünümü, çekici özellikleri ve sportif sürüş deneyimi ile gittiğiniz her yoldan en iyi şekilde faydalanmanıza olanak tanır. 689cc 2-silindir motoru, yüksek düzeylerde çekiş gücü ve güçlü ivme sağlarken; seyahatlerinizde heyecan verici virajlar için güçlü spor performansı sunar. Hayat hikayenizde bir sonraki sayfayı doldurmak için Tracer 700 hazır.
Tracer 700 ile hikayenizi yazın.

YAMAHA
Revs Your Heart

www.yamaha-motor.com.tr

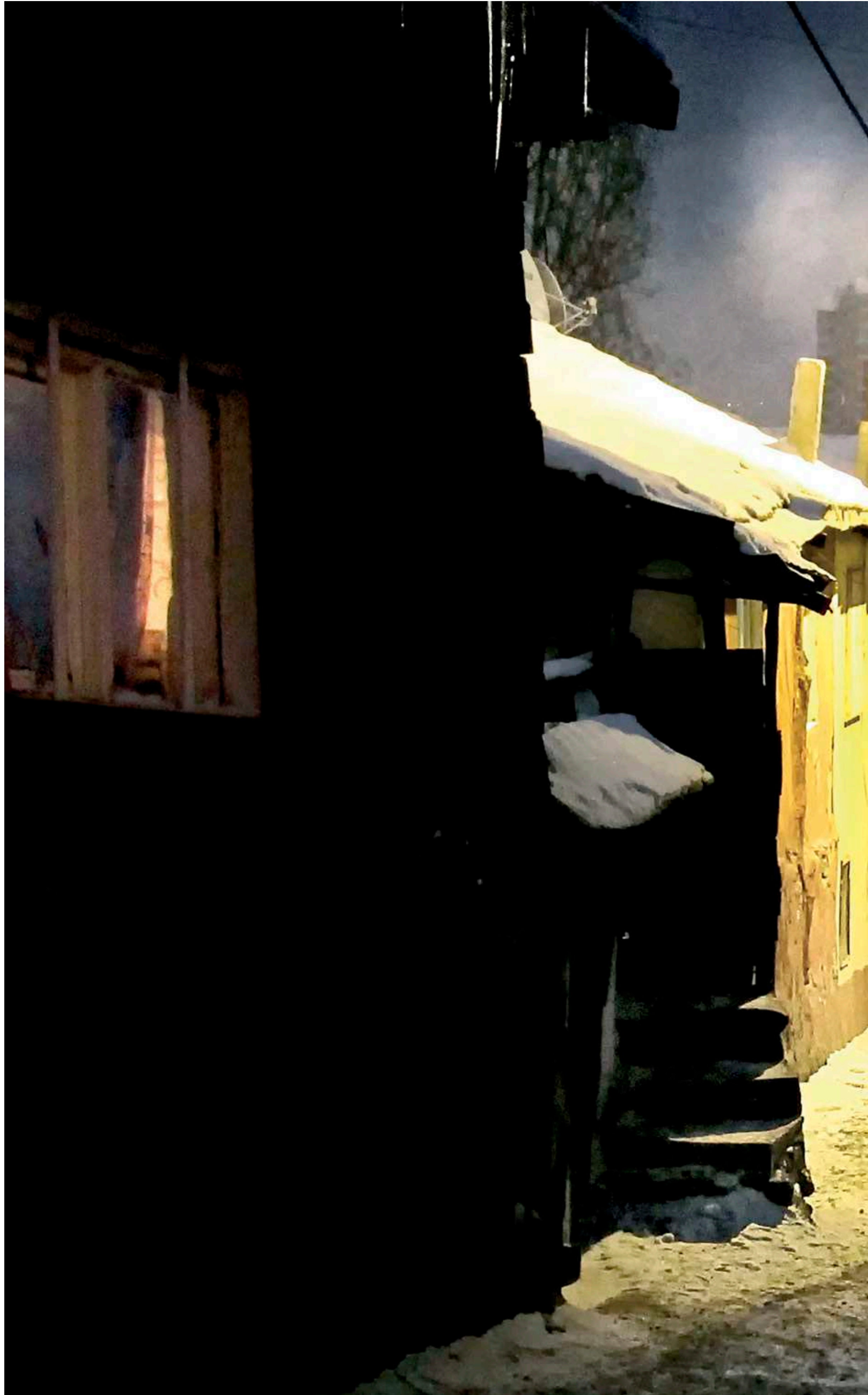
MY GARAGE
BUILDING BIKES TO BELIEVE IN
Download on the App Store
GET IT ON Google play

SEMTLER VE ZAMANLAR

Çoğalan insan, daralan toprak, büyüyen yoksulluk… Söylenir elbet başka nedenler de, lakin doğdukları yerlerden göçenler, geçmişlerinden, hatırlarından koparak, değerlerini bilemedikleri kentlerin kapısından şair Gülten Akın'ın o dizesiyle söylersem "dul bir kadın sessizliğinde" girdiler. Kentlerin kenarlarında boy gösteren gecekondular barınma ve yaşama hakkının sert, yer yer kanlı bir mücadele sahası oldu. 1950'li yıllardan başlayarak politikanın, sosyolojinin, toplum psikolojisinin ve elbette rantın başat malzemelerinden birine dönüştü.

Ankara'nın Altındağ semti, Anadolu'nun büyük göç hareketlerinin ilk örneği olarak 1930'lu yıllarda oluşmaya başladı. Yenidoğan Mahallesi'nde karlı akşam göğünün altında, tüten bacalar, buharlanmış camlar, esmer gri sessizliğe belenmiş ahşap ve briket dokusu 2000'li yılların ilk çeyreğinde de bize "köklü" bir gecekondu mahallesini gösteriyor... Karşıdaki TOKİ blokları, mimarinin ve yine Akın'ın "insanlar bir gülü bir senetle değiştirmeye alıştılar" dediği yeni ilişkiler ağının simgesi olarak yükseliyor. Kent sunduğu, ya da sunabileceğine inanılan farklılıklar, fırsatlar, fanteziler ve zenginliklerle yığılma ve parçalanmalarla durmaksızın değişiyor. Öyle ki katı saydamlıkta, gitmekle kalmak arasında sıkışmış bu sokakların yarın nice olacağını kimse söyleyemiyor kimseye...

FOTOĞRAF: HÜSEYİN TÜRK

ATLAS TARİH'İN YENİ SAYISI

Prof. İlber Ortaylı'nın kaleminden Atatürk

Atlas Tarih okurlarını bekleyen konular arasında Atatürk ve döneminin atmosferi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan toplumsal değişim, Safiye Ayla'nın renkli ve hüzünlü hayatı, Sümerlilerden başlayarak büyük aşkların tabletlere, kabartmalara, minyatürlere yansıması bulunuyor.

Atlas Tarih'in Şubat-Mart sayısının kapak konusu Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk. Prof. İlber Ortaylı geçen ay çıkan kitabında bugüne kadarki yazılarını ve tuttuğu notları derleyerek Atatürk'ün hayatını ve döneminin tarihi atmosferini anlattı. Ayşegül Parlayan, kitaptan yola çıkarak Prof. İlber Ortaylı'ya Gazi Mustafa Kemal Atatürk kitabının hazırlığını ve Atatürk'ün kişiliğini şekillendiren olayları sordu.

Atlas Tarih bu sayıda erken Cumhuriyet dönemiyle ilgili bir başka röportajı da Prof. Zafer Toprak ile gerçekleştirdi. Günce Akpamuk, Prof. Toprak ile II. Meşrutiyet dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de günlük hayatta yaşanan değişimi konuştu. Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanat hayatında öne çıkan isimlerin başında gelen Safiye Ayla'nın yaşamının bilinmeyenlerini ise geçen yılın sonunda *Safiye* adlı biyografi kitabını yayımlayan Gazeteci Murat Bardakçı, Atlas Tarih'e anlattı.

14 Şubat Sevgililer Günü'nden yola çıkarak tarihte aşk kavramı üzerine yazı yazılmasının nasıl başladığı; Eros ve Psykhe, Varka ile Gülşah, Leyla ile Mecnun gibi büyük aşkların tabletlere, kabartmalara, minyatürlere yansımasının hikâyesini Sevgi Kutluay kaleme aldı.

Bu sayıda Sağım Solum Tarih'te Doç. Dr. Mehmet Ö. Alkan, 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nın St. Petersburg'da anıtlara, heykellere yansıyan izlerini araştırdı ve özel fotoğraflarıyla aktardı.

Yeni sayıda ayrıca Gökhan Akçura dünyaca ünlü tiyatrocu Marie Bell'in İstanbul günlerini; Gazanfer İbar, Sultan II. Abdülhamit dönemi yayınlarından *Malumat* ve yayıncısı Baba Tahir'i; Yaşar Burak Uslu, Osmanlı'nın kalelerini; Tolga Gerger, "Deli" Fuat Paşa'yı; Cengiz Kahraman, Vagon-Li baskınını; Sencer Üneri hünkâriden taklacıya güvercinleri anlattı. Tablonun Sırları, Dünyadan, Güncel Haberler, Kayıp Evrak Bürosu, Gösteri Dünyası, Sinema, Arşivlerden, Kitap ve Karikatür bölümleri de yazı ve röportajlarla Atlas Tarih'in sayfaları arasında. ●

CUMHURIYET MODALARI, TARIH VAKFI

Prof. Zafer Toprak, Atlas Tarih'in yeni sayısında Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan travma ve dönüşümleri anlattı. 1928 yılında Ankara'da çekilen fotoğraf, kadınların giyimindeki değişimi gösteriyor.

YUMURTALIK LAGÜNÜ

Turnalar hep uçsun

MEHMET HANAY

Adana il sınırlarındaki Yumurtalık Lagünü, "Turnalar Hep Uçsun" projesi kapsamında 25 Aralık 2017'de özel bir tanıtım etkinliğine ev sahipliği yaptı. Lagünde turnaların beslenme ve geceleme alanları incelendi, türü korumak için sürdürülen çalışmalar hakkında bilgi verildi. "Turnalar Hep Uçsun" projesi 2013 yılında WWF-Türkiye ve Brisa ortaklığıyla Anadolu'nun doğasında ve kültüründe önemli yere sahip turnaların korunması amacıyla başlatıldı. Yumurtalık Lagünü, dünyadaki 15 turna türünden ikisine ev sahipliği yapmasıyla dikkat çekiyor. Yöre sakinleri ve öğrencilerin de yer aldığı proje, Türkiye'de bir kışlama alanında yapılan en kapsamlı çalışma. Koruma ve tanıtım faaliyetlerinde 30'dan fazla köy ziyaret edildi ve iki bin adet turna eğitim kitapçığı ilköğretim öğrencilerine dağıtıldı. "Turnalar Hep Uçsun", ulaştığı bilgiler ve türün korunması için yarattığı farkındalıkla Anadolu'da turna popülasyonunun devamı ve güncel durumun ortaya konması açısından önemli bir umut.

DİYARBAKIR

Yaban hayat için umut

Yaban Hayatı Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi, Dicle Üniversitesi ile Orman ve Su İşleri Bölge Müdürlüğü ortaklığıyla açıldı. Rektör Prof. Dr. Talip Gül, üniversite bünyesinde kurulan merkezin bölge için önemini vurgularken Doğa Koruma Milli Parklar XV. Bölge Müdürü Abdullah Koç da Türkiye'de bu konuda çalışan altıncı modern merkez olduğunu ifade etti. Bilgilendirme toplantısında ayrıca Fen Fakültesi bünyesinde açılan Zooloji Müzesi ve Dicle Üniversitesi Yaban Hayvanı Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi için tahsis edilen arazi ziyaret edildi. Söz konusu proje kapsamında yaban hayatın korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması çalışmaları yapılacak. Bu kapsamda yaralı hayvanlar tedavi edilecek.

Aladağlar Milli Parkı, Türkiye'nin dağcılık konusunda en önemli merkezlerinden biri. Her yıl yüzlerce dağcı buradaki zirvelere çıkmayı deniyor.

ÖMERALİ ŞENKAYLI

ALADAĞLAR

Yılın ilk tırmanış faaliyeti

Aladağlar'da 2018'in ilk tırmanış faaliyetini yapan dağcılar arasında Atlas yazarı Serkan Ocak da vardı. Beş dağcı bölgenin önemli zirvelerinden Emler'e tırmanmaya çalıştı, ancak başaramadı.

YAZI: SERKAN OCAK

Burası Türkiye'nin dağcılık konusunda en önemli merkezlerinden biri; Aladağlar Milli Parkı. Her yıl yüzlerce dağcı Aladağlar'daki zirvelere çıkmayı deniyor. Bölgede 500 farklı rota, 3 bin metrenin üzerinde de yaklaşık 50 zirve yer alıyor. Avrupa için Alpler neyse, Türkiye için de Aladağlar o. En çok tırmanış burada yapılıyor.

Aladağ'a ulaşmak için önce Nevşehir Havalimanı'na gittik. İki saatlik bir yolculukla da Niğde'ye bağlı Demirkazık Köyü'ne vardık. Burada Dağcılık Federasyonu'na bağlı Dağ Evi'nde Burak Sarı, Gökalp Saklı, Polat Dede ve Savaş Gündüz'den oluşan tırmanış ekibi ile buluştuk. Toplam beş dağcı ana kampa ulaşmak için üç saatlik bir tırmanış yaptık. Bir gece ana kampta konakladıktan sonra hazırlıkları yapıp zirve tırmanışı için gece saat üçte kalktık. Ancak kar yağışı nedeniyle ilk gece tırmanışı gerçekleştiremedik.

İkinci gece açık bir hava vardı. Sabaha karşı dört civarında tırmanışa başladık. Hedefimiz 3 bin 723 metrelik Emler Zirvesi'ydi. Sabah erkenden tırmanışa başladık. Öğlen 12 olduğunda varmamız gereken yerin en az dört saat gerisinde kaldık. Çünkü ana kamp bölgesinde 30 santimetre olan kar kalınlığı yükseklik artıkça yer yer bir buçuk metreye ulaştı. Ekip liderimiz Gökalp Saklı ile konuşup biraz daha tırmandıktan sonra ortak kararla tırmanışı sonlandırdık. Emler Zirvesi'nin gölgesine kadar çıkıp, yaklaşık bir buçuk-iki kilometre kala geri dönüşe başladık. Sekiz saat yukarı tırmandık, altı saat de aşağıya yürüdük. 14 saatin ardından ana kampa vardık. Bu tırmanış, Aladağlar'da yapılan 2018'in ilk tırmanış faaliyetiydi. Zirveye çıkamadık ancak tekrar denemek üzere sözleşip Aladağlar'ı şimdilik terk ettik ●

USTAMDAN

Yerel ürünlere destek

Ustamdan, kültürel değerlerin ve geleneksel mesleklerin sürdürülebilir olarak korunmasını amaçlayan bir sosyal girişim. Zanaatkârları ve yerel ekonomileri desteklemeyi hedefleyen girişim, kurulduğu günden bu yana 30 zanaatkâr ve sanatçıyla işbirliği yaptı ve 12 zanaatkâr ve sanatçı için yeni gelir kaynakları yarattı. Ustamdan bu çerçevede el emeğiyle yapılan ürünlerin büyük markaların koleksiyonlarında yer almasını sağlıyor. Ustamdan bu amaçla el ele verdiği markaları dahil ettiği Kültür Dostu Şirketler ailesini de kurdu.

Ustamdan'ın serüveni Atlas'ın 2014 yılında okurlarının katılımıyla Gaziantep'te düzenlediği "Fıstık Hasadı Şenliği" sırasında, okurumuz Gökçe Gülcüler' in zanaatkâr Mehmet Usta ile tanışmasıyla başladı. Mehmet Usta'nın ekonomik zorluklara rağmen mesleğini devam ettirme tutkusundan ilham alan 19 gönüllü, Ustamdan çatısı altında bir araya geldi. Şimdiye dek terzi Fethi Usta'dan kalaycı İlyas Usta'ya, kaşıkçı Sabri Özşahin'e kadar onlarca zanaatkârın hikâyesi röportaj, yazı, fotoğraf ve video aracılığıyla ölümsüzleşti.

Ustamdan'ın kurucusu Gülcüler, bu özel girişim hakkında şunları söylüyor: "Ustamdan, 2016 yılında Stanford Üniversitesi'nde yapılan Global Entrepreneurship Summit'ta Türkiye'den seçilen üç girişimden biri olarak Türkiye'yi temsil etti. Ustamdan, Anadolu'da yüzyıllardır süregelen zanaatkârlığı ve yerel kültürü canlandırırken kazandığı gelirin bir kısmını kültürel değerlerin tanıtılmasında kullanıyor. Türkiye'nin dört bir yanından gönüllü olarak görev alan yazarlar ile kültürel değerleri keşfediyor ve hikâyeleriyle birlikte insanlara aktarıyor. Yazılarının dışında videoları ile de ülkenin her yerelini anlatmaya çalışıyor."

Ayrıntılı bilgi için www.ustamdan.com sitesini ziyaret edebilir, Ustamdan ürünlerine İstanbul'daki Kanyon AVM'de yer alan İntema Yaşam mağazasından ulaşabilirsiniz.

KAHRAMANMARAŞ

Yediuyurlar'da kayak

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Dulkadiroğlu ilçesinde Yedikuyular Yaz-Kış Rekreasyon ve Kayak Merkezi'ni hizmete açtı. İl merkezine sadece 15 kilometre mesafedeki tesisin yılda 600 bin kişiye hizmet vermesi planlanıyor. Yöre turizmine büyük canlılık getirecek tesiste danışma, yönetim, kayak kiralama, sağlık ve ticari birimlere ek olarak amatör ve profesyonel kayakçılar için farklı zorluk derecelerinde pistler bulunuyor. Restoran kafe, teleski ve telesiyej hatları, kızak, iki adet 200 metre ve 150 metre babylift, atlama rampaları, offroad, trekking, heliport, otopark, piknik, rekreasyon alanlarının yer aldığı tesiste gölet ve dağ evleri de var. Yedikuyular Kayak Merkezi'ne il merkezinden otobüs seferleri bulunuyor.

DEDEGÖL DAĞLARI

Doğa turizmine darbe

Türkiye'nin dünyaca ünlü kaya tırmanışı bölgesi Dedegöl Dağları yakınlarındaki 100 hektarlık alan için maden arama ruhsatı verildi. Doğa sporları faaliyetlerini ve yöre turizmini tehdit eden ruhsatların iptal edilmesi için imza kampanyası başlatıldı.

YILDIRIM GÜNGÖR

Türkiye'nin en önemli uzun duvar tırmanış rotalarının bulunduğu, dünya çapında ünlü Dedegöl Dağları ile Kuzukulağı Yaylası tırmanış bölgesine maden (mermer) arama ruhsatı verildi. Kaya tırmanışçıları ve dağcılar maden ruhsatı sonrasında yaptıkları açıklamada 2000'li yılların başında kaya tırmanış rotalarının açılması ile tanınan bölgenin Türkiye'nin en bilinen doğa sporları merkezlerinden biri olduğuna dikkat çekti. Tırmanışçılar verilen ruhsatın iptal edilmesi için hem imza kampanyası başlattı, hem de resmi kurumlara başvurdu.

Yapılan açıklamada Dedegöl Dağları'nın, doğa sporları için son derece uygun olduğuna dikkat çekilerek şöyle denildi: "Kuzukulağı Yaylası ve civarı dört mevsim kaya tırmanışı, uzun duvar tırmanışı, sportif kaya tırmanışı, dağcılık, tur kayağı, kampçılık, doğa yürüyüşü, bisiklet ve motokros için kullanılıyor. Türkiye'nin ve dünyanın her yerinden gelen sporcular Isparta, Eğirdir, Aksu ve köylerine ekoturizm yoluyla katma değer sağlıyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Isparta Valiliği'nin himayesinde yürütülen projelerle St. Paul Yolu, Kapıkaya ve Yazılı Kanyon tırmanış bölgeleri, Davraz Dağı Kayak Tesisi sayesinde yöre yerli ve yabancı ziyaretçiler tarafından kullanılıyor. Bölge Türkiye turizminin lokomotifi olan güney sahillerine ve her yıl milyonlarca yerli ve yabancı turistin akın ettiği Antalya Havalimanı'na çok yakın. Madencilik faaliyeti tüm bunları bitirir."

Maden arama faaliyetinin bölgeye geri dönüşü mümkün olmayan zararlar vereceği kaydedilen açıklamada şu ifadeler yer aldı: "Madencilik ve taş ocağı faaliyetleri, sportif faaliyetleri ve sürdürülebilir turizmi bitireceği gibi hayvancılık, tarım gibi yaşamsal döngülere de zarar verecektir. Son yıllarda Türkiye'nin tanıtımına ve kış dönemi turizminin canlılığına katkı yapan ve her sene yerli ve yabancı yaklaşık 20-25 bin sporcunun ziyaret ettiği Antalya-Geyikbayırı yöresi de aynı sorunu yaşamış ve ilgili bakanlıkların sürece hızlı müdahalesi sonucunda bölgedeki tüm maden arama ruhsatları iptal edilmiştir. Dileğimiz Dedegöl Dağları Kuzukulağı bölgesinde de maden arama ruhsatının bir an önce iptal edilmesidir."

Türkiye'deki dağcıların tepkilerine yurt dışından da destek geldi. Dünyanın en ünlü ve önemli tırmanıcılarından Michel Piola, bölgeyle ilgili duygularını şöyle ifade etti: "Bir tırmanıcı, uzun duvar rota açma uzmanı ve bu konuda 15 kitabın yazarıyım. Dedegöl kayalıkları, Kuzukulağı Yaylası Eldere Köyü uluslararası öneme sahip bir bölge. Dünyada bu tarz tırmanışlar için beş önemli bölge var. Fransa'da Verdon, Fas'ta Taghia ve Todra, Meksika'da El Potrero Chico, bir diğeri de Dedegöl..." ●

İSTANBUL

Kanalı beklerken

Kanal İstanbul'un güzergâhında yol almak İstanbul'un zenginliklerini ve karşı karşıya oldukları tehditleri gözler önüne seriyor. Toplam 45 kilometrelik güzergâhı bisikletle geçtik ve nerelerin yok olacağını tek tek yerinde inceledik.

SEBATİ KARAKURT

Hayatını bisiklete adamış bir isimle birlikteyiz: Aydan Çelik. Son kitabı *İstanbul Bisiklet Rehberi*'nde yer alan rotalardan biri de Kanal İstanbul'un güzergâhı ile bire bir aynı... Bölgeyi çok iyi bildiği için birlikte pedallıyoruz. Önce Küçükçekmece'de buluştuk. Yola çıkalı birkaç kilometre oldu. Gölün diğer yakasında Bathonea antik kenti göründü. Burası Bizans dönemine ait arkeolojik bütünlüğünü koruyan bir şehir. Arkeologlar burayı büyük bir şans olarak görüyor. Keşfedileli çok olmadı, kazıları tamamlanmadı. Bir ara TOKİ tehdidi vardı. Şimdi bu bitti, ancak sırada Kanal İstanbul var.

Prof. Dr. Necmi Karul arkeolojik hesapların yapılmadığını belirterek, şunları anlatıyor: "Kanal İstanbul güzergâhındaki arkeolojik alanlar tarihöncesinden ortaçağa kadar çeşitlilik gösteriyor. Bathonea kazılarıyla İstanbul'da, özellikle Bizans dönemine ait arkeolojik bütünlüğünü koruyan nadir yerlerden biri ortaya çıkarılıyor. Güzergâh üzerinde bilmediğimiz yerlerin olma ihtimali de çok yüksek. Ne yazık ki yine planlamalarda bölgenin arkeolojik potansiyelini hesaba katan bir şey duymadık; bu ileride, "arkeologlar gelişmenin önünde engel" sözlerini duyacağımızı gösteriyor. Çevre boyutu bir yana, proje hayata geçecekse arkeolojik alanların tespiti, korunması ve yeni oluşacak çevrenin bir parçası olarak planlama yapılması önemli bir sorumluluk."

Yine birkaç kilometre ötede bu kez başka bir tarihin gölgesinde duruyoruz. Yarımburgaz Mağaraları. Pastoral bir güzellik var mağaralarda ve etrafında... Ancak burası da Kanal İstanbul'un güzergâhında.

Bu mağaraları ilk kez arkeolog Prof. Dr. Mehmet Özdoğan kazmıştı. Bu kez ona danışıyoruz: "Yarımburgaz Mağarası dünyada tek. Tarihi 600 bin yıl ve daha eskiye gidiyor. Dünyanın başka yerlerinde de dolgular var, ancak bu mağaradaki dolgular çok iyi korunmuş. Başka hiçbir yerde yok. İstanbul bölgesinin doğal ve çevre koşullarının değişimini gösteriyor. Bu bölge buzul çağlarında yaşayan havyanlar ve doğa için çok kritik bilgiler barındırıyor. Çok az çalışıldı. Mutlaka burada yeni yöntemlerle çalışılması gerekiyor. Ben mağarayı 1986'da kazdım. Benden sonraki kazı da 1991'de bitti. Şimdi teknoloji gelişti. Yeniden kazılması gerekiyor. Kanal İstanbul'un geçeceği hat aslında eski bir fay kırığı. O vadinin üzerinde çok önemli bulgular var. Asya'dan Avrupa'ya geçilen ve Akdeniz kültürlerini Karadeniz'e bağlayan ana yol. Kültür açısından çok önemli. Sadece İstanbul'un değil, büyük bir coğrafyanın bilgileri var. Ayrıca o vadide mercan fosilleri de var. Bu yaştan sonra üzüle üzüle üzülecek yer kalmadı."

Kanal İstanbul güzergâhı dört köyü etkileyecek; Sazlıbosna, Dursunköy, Baklalı ve Şamlar Köyü'nün bir kısmı... Şamlar Köyü'nden Mehmet Yurtsoy 1990'lı yıllarda Sazlıdere Barajı nedeniyle köyün yukarılarda bir bölgeye taşındığını, ancak aşağıda kalan kısımlarda halen bazı evler ve 500 yıllık Şamlar Camisi'nin bulunduğunu anlatıyor. Yurtsoy, 100 dönümden fazla arazileri bulunduğunu söylüyor. Hayvancılık yapıyor. Baraj için bir kısım toprağı kamulaştırılmış. Ancak dedelerinden miras bu toprakların çocuklarına, onlardan da torunlarına geçmesi en büyük arzusu. Kanal projesinden dolayı yerini yurdunu terk etmekten tedirgin. Tek bir karış toprağını dahi satmayacağını söylüyor. Köyde onun gibi düşünen de çok kişi var.

Köyleri geçe geçe sonunda Karadeniz kıyısındaki Karaburun'a ulaştık. Bulunduğumuz noktadan gemiler Karadeniz'e ulaşmış olacak Kanal'dan sonra... Bir yıl içinde inşaatların başlayacağı belirtiliyor. Ancak ortada ne bilimsel bir çalışma var, ne de bu konu üzerinde çalışıldığını ve konusunda uzman bir bilim heyetine danışıldığına dair bilgi... Türkiye'nin en önemli bilim insanlarından denizbilimci Prof. Dr. Cemal Saydam şöyle söylüyor: "İstanbul Boğaz'ı ile ilgili en çok çalışması olan benim. Deniz bilimi konusunda çalışan uzmanların sayısı zaten bir elin parmaklarını geçmiyor. İki deniz birleşecek, ancak bize soran yok. Kime sorduklarını da bilmiyoruz. Ortada bir çalışma da yok. Denizbilimciler 'Bu iş olmaz' diyor..." ●

Yazının tamamı için: www.atlasdergisi.com

ORDU

Kuş cenneti beton olmasın

Durugöl Mahallesi'nde doğal gölün bulunduğu alan "özel proje alanı" ilan edilerek imara açıldı.

Ordu Büyükşehir Belediyesi, 107 milyon liraya sattığı Altınordu ilçesindeki Durugöl Mahallesi'nde bulunan, içerisinde doğal gölün olduğu 70 dönümlük kuş cennetini "özel proje alanı" ilan ederek imara açtı. Söz konusu arazide bulunan gölün kurutularak alana bin konutlu rezidans projesi uygulanacağı ileri sürüldü. Durugöl Mahallesi sakinleri ise alana park yapılmasını istedi. Konut projesinin kuş cennetine zarar vereceğini belirten vatandaşlar, Büyükşehir Belediyesi'nden alana yapılacak olan projeyle ilgili referandum talep etti.

Durugöl mahalle muhtarı Haluk Aslan konuyla ilgili şunları söyledi: "Durugöl Mahallesi adından anlaşıldığı gibi ismini bu kuş cenneti Durugöl'den aldı. Mahallemizde bulunan bu göl, kuşların, ördeklerin, kazların, karabatakların, karameleklerin uğrak yeri ve geçiş güzergâhıdır. Siz burayı imara açarsanız bu kuş cenneti yok olacak. Durugöl'ün rüzgârı, sirkülasyonu kesilecek, mahallemiz betonlaşacak. Bu alana yapılacak projelere halk karar versin. Gerekirse yaklaşık 10 bin nüfusa sahip mahallemizin sakinlerine soralım."

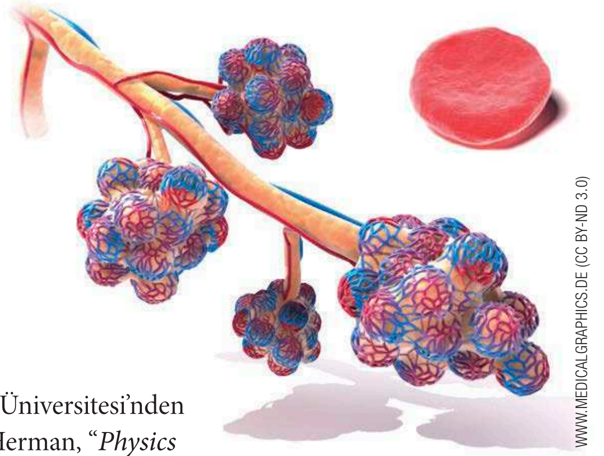
Mahalle sakinleri de Durugöl'ün betonlaşmasının hava sirkülasyonunu engellediğini ifade ederek Ankara Keçiören Belediyesi'nin yaptığı gibi halk referandumu yapılmasını istedi.

Ordu Büyükşehir Belediye Başkanı Enver Yılmaz, Durugöl'ün önceden de yeşil alan olmadığını, buranın tapuda 72 özel mülkiyet sahibi vatandaşın spor alanı olarak göründüğünü, mahallenin belediye tarafından Amerika'daki hissedarlarını bire bir takip etmek suretiyle satın alındığını söyledi ve ekledi: "Bu alanı altı ay takip etmek suretiyle 48 milyon liraya aldık. Daha sonra revizyonda burayı özel proje alanı ilan ettik ve 107.5 milyon liraya sattık. Şu emsalde konut yapabilirsin, ticari alan yapabilirsin, istersen otel, istersen okul yapabilirsin. Bunun haricinde de şu kattan yukarı çıkamazsın dedik." Arazinin daha önceki hissedarlarından biri ise kendilerine buraya spor alanı yapılacağı söylendiğini anlattı ●

BEDEN

Nefes mucizesi

İnsan bedeni bizi şaşırtmaya devam ediyor. Damarlarımızın içinde keşfedilen antenden, "çöp etiketleyici" enzime kadar "ya olmasaydı" diyeceğimiz üç şey...

Kırmızı kan hücresine dönüşecek hücrelerin çekirdek, mitokondri, ribozom gibi hücre organelleri imha ediliyor. Böylece oksijen taşıyıcı hemoglobine yer açılıyor (en üstte). İnce hava yolları olan bronşiollerin uçlarında alveol adı verilen çok ince duvarlı hava keseleri bulunuyor (üstte).

Her an farkında olmadığımız o kadar çok şey oluyor ki bedenimizde. Mesela, günde yaklaşık 100 bin defa kan pompalayan bir "motor", oksijeni parmaklarımızın uçlarındaki hücrelere kadar ulaştırıyor. Kanımızda bulunan kırmızı kan hücreleri oksijeni vücuda dağıtarak hayati bir fonksiyonu yerine getiriyor. Kırmızı kan hücrelerinin olağanüstü yumuşak ve esnek oldukları, şekil değiştirerek çok ince damarların içlerinden geçebildikleri belirtiliyor. Vücudun hücreleri farklılaşarak özelleşiyor. Kırmızı kan hücrelerinde bu süreç çok çarpıcı bir şekilde meydana geliyor. Harvard Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Prof. Daniel Finley ve ekibinin, kısa süre önce ünlü akademik dergi *Science*'ta yayımlanan araştırmaları bu şaşırtıcı sürece ışık tuttu.

Araştırmaya ilişkin Harvard Üniversitesi'nden yapılan basın açıklamasında, kırmızı kan hücresine dönüşecek hücrelerin çekirdek, mitokondri, ribozom gibi hücre organellerinin imha edildiği, böylece oksijen taşıyıcı protein hemoglobine yer açıldığı belirtiliyor. Finley ve ekibinin çalışması, UBE2O adındaki enzimin ortadan kaldırılacak hücre parçalarını küçük bir proteinle etiketlediğini gösterdi. Etiketler, hücrenin "çöp makinası" olan proteazomun imha edilecek parçaları tanımasını sağlıyor. Araştırma sonuçları, bu enzimin eksik olması durumunda kırmızı kan hücresine dönüşecek hücrelerin yüzlerce proteini tutmaya devam ettiğini de gösterdi. Üniversitenin basın açıklamasında, kırmızı kan hücrelerinin hemoglobinle tıklım tıklım doldurulmasının çok önemli olduğu belirtiliyor. Bunun, vücudun tüm doku ve organlarının normal işlevlerini yerine getirmeleri için bol miktarda oksijen almalarını sağladığı ifade ediliyor.

Kısa süre önce akademik dergi *Cell*'de yayımlanan akciğerlere ilişkin makalenin yazarlarından Prof. Edward Morrisey, akciğerin insan vücudundaki en kompleks organlardan biri olduğunu söylüyor. Düzinelerce hücre çeşidi bulunan kompleks bir organ... Soluk borumuzu baş aşağı duran bir ağacın gövdesi gibi düşünürsek, bronşları büyük dallara, bronşiolleri de küçük dallara benzetebiliriz. İnce hava yolları olan bronşiollerin uçlarında alveol adı verilen çok ince duvarlı hava keseleri bulunuyor. İnsan vücudunda ortalama 600 milyon alveol var. Kılcal damar ağıyla çevrili olan bu yapılar akciğerlere hava dolunca balon gibi şişiyor. Oksijen ve karbondioksit değişimi, alveollerle kılcal damarlar arasında gerçekleşiyor.

Columbia Üniversitesi'nden Prof. Irving Herman, "*Physics of the Human Body*" (*İnsan Vücudunun Fiziği*) adlı kitabında alveollerin toplam yüzey alanının 50-100 metrekare olduğunu, akciğer dış yüzey alanının ise ortalama 0,1 metrekare olduğunu dile getiriyor. Akciğerlerin özel yapısı sayesinde kanla temas eden alan yaklaşık 1000 katına çıkıyor. Prof. Herman, "böyle olmasaydı metabolik oksijen ihtiyacımızı karşılamaktan çok uzak olurduk" diyor.

Alveoller içleri ıslak plastik torbalar gibiler. Normal şartlarda ıslak bir torbanın iç kısımları birbirine yapışır. Ancak, alveollerde üretilen sürfaktan denilen özel bir karışım suyun yüzey gerilimini azaltarak soluk verirken alveollerin çökmesini önlüyor. Sürfaktan sayesinde alveoller çok daha kolay şişiyor. Dolayısıyla rahat nefes alabiliyoruz. 2017 yılında yayımlanan araştırmalarıyla lipid ve proteinlerden oluşan sürfaktanın bileşimindeki kolesterolün önemini gösteren İsveç'in Lund Üniversitesi'nden bilim insanları, *PNAS*'taki makalelerinde sürfaktan eksikliğinin bir dizi hastalıkla ilişkili olduğunu ifade ediyorlar. Sürfaktanın bileşiminde, ya da işlevindeki anormalliklerin her nefeste akciğerleri havayla doldurmayı çok zor hale getirebildiği de belirtiliyor.

Prof. Herman'ın kitabına göre 70 kilogram ağırlığında, kan hacmi 5,4 litre olan bir erkeğin damar ağının uzunluğu hemen hemen 19 bin kilometre. Atardamarlarımızın esnek duvarları çok duyarlı doku tabakalarından oluşuyor. Bu doku, vücudun değişen ihtiyaçlarına göre damar çapını değiştirerek kan akımını etkiliyor. Almanya'nın Max Planck Enstitüsü'nden bilim insanlarının yeni araştırmaları damarların iç kısmında anten gibi görev yapan bir molekülün varlığını ortaya çıkardı. PIEZO1 adındaki bu molekül sayesinde damar içindeki hücreler gerektiğinde azot oksit salarak damarın genişlemesini sağlıyor. Araştırma ekibi, PIEZO1 genleri etkisiz hale getirilmiş fareleri incelediğinde damarlarının genişlemediğini, bunun da sürekli yüksek tansiyona yol açtığını tespit etti ●

ATMOSFER

Ozon tabakası deliği küçülüyor

NASA'nın Aura Uydusu'nun yaptığı gözlemler ozon tabakasındaki deliğin küçüldüğünü gösteriyor. Bunda başrolü oynayan ve 196 ülke tarafından imzalanan Montréal Anlaşması, diğer çevre sorunlarının çözümünde önemli bir örnek olabilir.

Yakın zamanlarda adını pek duymasak da 1980'lerdeki bültenlerden ozon tabakası haberleri eksik olmazdı. O sıralar parfüm gazlarının ozon tabakasını deldiği ve insanlık önlem almazsa güneşten gelen zararlı UV dalgalarının deri kanseri vakalarını artıracağı konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılıyordu. Bugün 2018'e geldik ve insanlık olarak birlikte hareket edip bir şeyleri başardığımızı görmenin mutluluğunu yaşıyoruz. Geçtiğimiz haftalarda bir basın bülteniyle verilen NASA'nın Aura uydusundan gelen son gözlemsel veriler, ozon tabakasındaki deliğin büyük oranda kapanmaya başladığını, yani dünyamızı zaman içinde iyileştirmeye başladığımızı gösteriyor!

Ozon, diğer birçok elementlerle kolayca reaksiyona giren, kimyasal olarak aktif ve renksiz bir gaz. Dünya yüzeyine yakın bölgelerde bu reaksiyonlar bitkilere zarar verdiği gibi insanların akciğerlerini de olumsuz etkiler. Ancak ozon, atmosferin üst katmanlarında yoğun oranda bulunur, Güneş'ten gelen yüksek enerjili morötesi (ultraviyole B ya da UV-B) dalgaların emiliminde büyük rol oynar ve yüzeyde yaşayan bizleri korur. Ozon tabakası olmasaydı Güneş'ten gelen UV radyasyonu deri kanseri, gözlerde katarakt, bağışıklık sisteminin zayıflaması gibi tehlikeler yaratır, bitki yaşamını da büyük oranda hasara uğratırdı.

GÜNEŞ ETKİSİ

Teknolojinin 20'nci yüzyılda hızla gelişimi ile insan üretimi kloroflorokarbon (CFC) gazları ve türevleri hayatımızın birçok alanında kullanıma girdi. CFC, uzun yaşam süreleri olan gazlardır ve eninde sonunda atmosferde yükselerek stratosfer katmanına kadar ulaşırlar. Burada Güneş'ten gelen morötesi (UV) radyasyon ile CFC bileşeni kırılıp klor atomunu açığa çıkarır ve sonrasında da klor atomu ozon molekülleri ile etkileşime girerek ozonu parçalar ve yok eder.

Uzun yıllar boyunca kullanılan klor ve brom içeren gazlar, özellikle güney yarımkürenin ilkbahar aylarında ozon ile tepkimeye girerek güney kutup bölgesindeki ozon katmanını yok ediyordu. Bu yok olan bölgeye "ozon deliği" denir. Öte yandan küresel atmosferde de yüzde dörtlere varan bir incelme oldu.

Ozon deliğinin varlığı, Britanya Antarktika Taraması (British Antarctic Survey) kapsamında bilim insanlarının 1985'te Antarktika'da yaptığı gözlemler ve sonrasında bunların NASA uydularından gelen verilerle karşılaştırılmasıyla kanıtlandı. Aslında CFC gazlarının ozon tabakasına zarar verdiği ile ilgili ilk çalışmalar 1973 yılında Frank Sherwood Rowland ve Mario Molina adlı iki kimyacı tarafından keşfedilmişti. Ancak CFC gazları o kadar büyük bir endüstrinin parçasıydı ki, insanları bu konuda ikna etmek hiç de kolay olmadı. Hatta "bunlar bilim kurgu hikâyesi" diyerek çalışmanın doğru olmadığını göstermeye çalışanlar oldu.

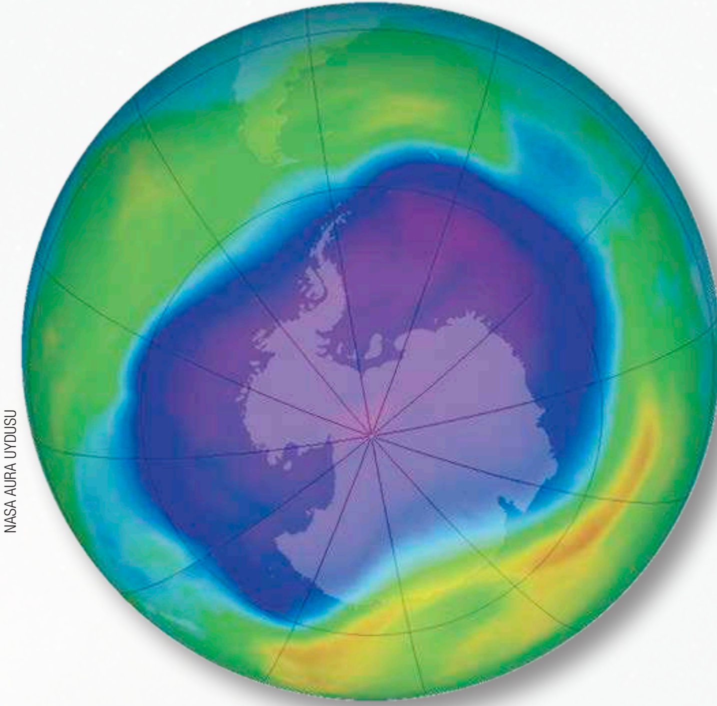
Ta ki, 1985'te gerçek zarar ortaya çıkana dek. Ancak ondan sonra tehlikenin boyutu anlaşıldı, sadece iki sene sonra 16 Eylül 1987'de ülkeler Montréal Protokolü'yle birleşti, "Ozon Tabakasını Tüketen Maddeler" çalışmasını yapıp CFC gazlarının üretimini regüle etmeye yönelik anlaşmayı imzaladı. Anlaşma 1 Ocak 1989'da yürürlüğe girdi. Montréal Protokolü'nde sonradan yapılan düzenlemelerle CFC gazları üretimi uluslararası olarak tamamen yasaklandı. Özellikle buzdolaplarında kullanılan freon gazı (bir çeşit CFC), ozon tabakasına zararı olmayan, içerisinde klor atomu içermeyen hidroflorokarbon (HFC) türevi gazlar ile değiştirildi. Tabii Rowland ve Molina'yı unutmayalım, onlar da bu önemli çalışmalarından dolayı 1995 Nobel Kimya Ödülü aldı.

AURA'NIN GÖZÜNDEN

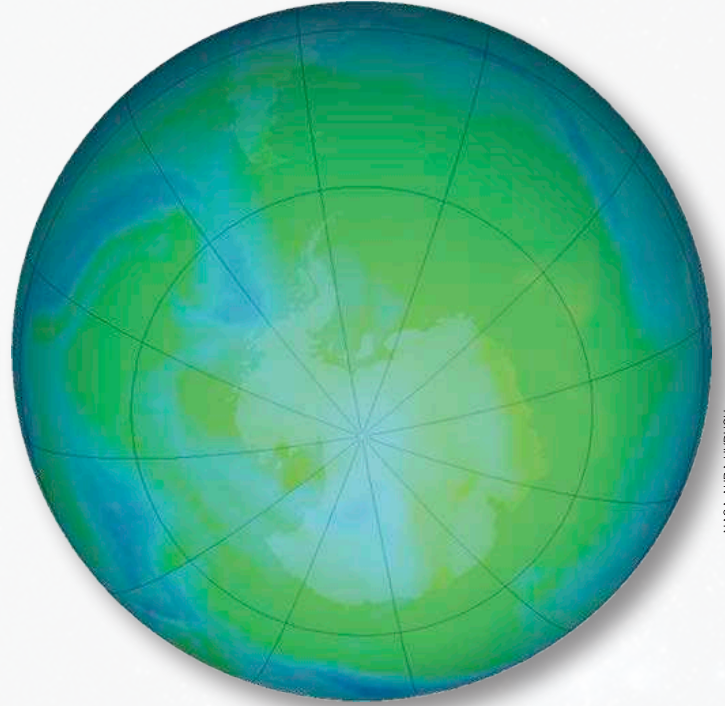
NASA Jet İtki Laboratuvarı'nın ürettiği Aura Uydusu, son yaptığı

Atmosferin yükseklerindeki ozon tabakası, yeryüzünü Güneş'ten gelen yüksek enerjili morötesi dalgalardan koruyor.

Antarktika üzerinde 24 Eylül 2006'da ozon tabakasındaki deliğin en geniş hali.

Aura Uydusu'ndan elde edilen veriler deliğin 18 Ocak 2018'da büyük oranda kapandığını gösteriyor.

gözlemlerde bizi mutlu eden fotoğraflar ve veriler gönderdi. NASA Goddard Uzay Merkezi'nden bilim insanı Susan Strahan'ın ekibinin çalışmalarının sonucuna göre "dünya milletlerinin sağduyulu yaklaşımı sayesinde atmosferimize verdiğimiz zarar, 2005 yılında aynı Aura Uydusu'nun yaptığı ölçümlere oranla yüzde 20 tamir edilmiş durumda". Aslında istatistiksel metotlarla yapılan analizlerde ozon deliğinin kapanmaya başladığı bulunmuştu. Ancak Aura Uydusu bize son ölçümlerinde, ozon tabakasındaki elementlerin kimyasal bileşimini de çıkartarak hem ozon deliğinin kapanmaya başladığını kanıtladı, hem de klor oranının düştüğünü bularak bunun CFC kullanımını düşürdüğümüzden kaynaklandığını göstermiş oldu.

Toplam 196 ülke tarafından imzalanıp hükümetler tarafından meclislerinden geçirilen Montréal Anlaşması için Birleşmiş Milletler'in eski genel sekreteri Kofi Annan "belki de dünyanın kabul edip hızlıca uyguladığı ilk ve tek uluslararası anlaşma" diyerek bu büyük işbirliğine vurgu yapmıştı. Aynı başarıyı örneğin küresel iklim değişikliği sorununu çözmek için hazırlanan Kyoto Protokolü'nde yakalayamadık. Belki de Montréal Protokolü'nün başarısının sebeplerinden biri kamuoyunun doğru şekilde ve hızlıca bilinçlendirilmesiydi. Ben 1980'lerin sonu 1990'ların başında ilkokula gidiyordum ve sürekli ozon tabakası sorunundan bahsedildiğini hatırlıyorum. Büyük bir bilinçlendirilme çalışması yapılmıştı. Halk da destek verince hükümetler bu anlaşmayı uygulamak ve devam ettirmek konusunda cesur davranabildi.

CFC gazlarının kalıcılığından bahsetmiştim. Buna 50 ile 100 yıl arasında diyebiliriz, bu gazlar atmosferde uzun yıllar boyunca dolaşıyor. Yani aslında bugünkü deliğe sebep olan spreyler, buzdolabı gazları, parfümler belki de 50 yıl önce havaya karışmıştı. Geçen yaz yapılan gözlemlere göre ozon tabakasındaki deliğin boyutu ABD coğrafyasının yaklaşık iki buçuk katı. Kısacası hâlâ yolumuz var, ancak öngörüler, eğer böyle giderse ozon tabakasındaki deliğin 2060 ile 2080 yılları arasında tümüyle kapanabileceğini gösteriyor. Dünya milletlerinin gezegenimizi koruma konusunda her zaman bu şekilde birlikte çalışması umuduyla... ●

Gıda topluluklarının gücü

Türkiye'de de giderek yaygınlaşan gıda toplulukları güvenilir gıdaya ulaşma ve doğa dostu üretim yapan çiftçileri desteklemenin yanı sıra, kentle kır arasındaki bağın güçlenmesinde de rol oynuyor.

Kış aylarında arazide odun toplama dışında pek iş olmadığından, zamanımızın çoğu içeride geçiyor. Günlük işlerden arta kalan zaman daha fazla olunca sosyal medya ile daha çok haşır neşir oluyorum. Hem üretici, hem de türetici olarak üyesi olduğum gıda topluluklarının (www.gidatopluluklari.org) etkinlik sayfalarına gelen mesajlar heyecan verici: Sipariş listeleri, çiftçilerin ürün yetiştirme hikâyeleri, arazi deneyimleri, çiftlik ziyaretlerine dair notlar... "Türetici" derken sadece tüketmek yerine, gıdanın geçirdiği evrelerin farkında olan ve üreticiye üretim sürecinde katkıda bulunan kişileri kastediyorum.

GEDİZ EKOLOJİ TOPLULUĞU ARŞİVİ

Gıda topluluğu üyeleri zaman zaman ürün aldıkları çiftlikleri ziyaret edip çiftlik işlerine yardım ediyor. İzmir'deki Gediz Ekoloji Topluluğu üyeleri de, yetiştirilmesine destek verdikleri buğdaydan bulgur yapmak üzere imecedeler.

Her ne kadar gıda topluluğu olarak anılsalar da, gündem sadece gıda ile sınırlı değil. Örneğin üyelerden biri Foça'daki bir çiftlikte çocuklarla doğa oyunları oynadıklarını ve hafta sonu doğanın matematiğini keşfe çıkacaklarını duyuruyor. Rize'den bir çiftçi, sentetik ilaç ve gübre kullanmadan ürettiği fındığı için sipariş kabul ettiğini yazıyor. Bir başka üye, peynir üreten bir çiftçiyi, ürün teslimat buluşmasına davet edip dinlemeyi öneriyor. Eğer yoğurt mayanız yoksa, grubun facebook'taki sayfasına "yoğurt mayası getirecek olan var mı?" diye sormanız yeterli, o haftaki buluşmaya mutlaka birisi maya getirecektir. Paylaşım ve dayanışma arttıkça topluluklar da yaygınlaşıyor. ABD'de 4 binden fazla topluluk destekli tarım grubu 150 bin, Fransa'daki 1600 kadar topluluk ise 270 bin kişinin sağlıklı gıdaya erişimini sağlıyor. Türkiye'de de sayıları giderek artıyor. Örneğin İstanbul'da yedi, İzmir'de altı gıda topluluğu var. Komşular, iş arkadaşları, akrabalar, aynı semt, kasaba, ya da bölgede oturan, benzer ihtiyaçlara sahip insanlar bir araya gelerek ihtiyaç duydukları ürünlerin standartlarını ve bu standartlara uygun üreticileri belirliyor ve denetliyorlar.

Parçası olduğum topluluğun üyeleri her cumartesi bir kafede bir araya geliyor, o haftaki siparişleri paylaşıyor, yeni çiftlikler ve ürünler konusunda fikir alışverişinde bulunuyor, deneyimlerini paylaşıyor. Köydeki işlerden fırsat buldukça bu buluşmalara katılıyor, hem alışverişe, hem de muhabbete ortak oluyorum.

Bu paylaşımlar ikinci el çocuk kıyafetleri, kitap takası, ya da birlikte katıldıkları eğitimlerle zenginleşiyor. Gıda topluluklarının temel motivasyonu sağlıklı gıda olsa da yerel üretim, türetim ve gönüllüğü temel alan bir yaşam kültürünü besleyip çoğaltıyorlar. Sadece güvenilir gıdaya ulaşma ve doğa dostu üretim yapan çiftçileri destekleme konusunda değil, kentle kır arasındaki bağın güçlenmesi ve doğa dostu yaşam biçimiyle ilgili işbirliklerinin gelişmesi için umut verici bir zemin oluşturuyorlar.

Kimi topluluklar sadece bölgelerindeki küçük çiftçilerden alışveriş ediyor, kimileri sipariş listelerine Türkiye'nin farklı bölgelerinden çiftçilerin ürünlerini koyuyor. Çiftlikleri ziyaret ederek, üretim süreçlerini izliyor, hatta bazen üretime katılıyorlar. Böylece karşılıklı güvene dayalı bir sistem kuruluyor; aldıkları gıdaların hikâyesini öğreniyor; ıspanağın nasıl yetiştiğini, ekmeğin hangi undan nasıl yapıldığını, peynirin hangi hayvanın sütünden geldiğini biliyorlar.

Hâkim piyasa şartları, endüstriyel üretim ve kente göçün devam etmesi nedeniyle, atalık toprak bilgisinin ve tohumların devamlılığını sağlayan, doğa dostu üretim yapan küçük çiftçilerin nesli tehlike altında. Onlarla işbirliği yaparak oluşturulan bu tür küçük, yerel ekonomiler ise umut verici. Bazı topluluklar, toplu ürün siparişlerinde alım garantisi vererek, ya da üretime ortak olarak da küçük çiftçilerin ayakta kalabilmesini sağlıyor.

Yaşadığım Marmariç Köyü'nde zeytinyağından elmaya, ürettiğimiz hemen her şeyi İzmir'deki gıda topluluklarının üyelerine ulaştırabiliyoruz. Biz de, çevremizde bulamadığımız ekolojik yöntemlerle üretilmiş ürünlere, bu toplulukların sipariş listelerinden ulaşıyoruz. Sofranıza gelen gıda hakkında sorumluluk almaya hazırsanız, siz de bölgenizde bir topluluk oluşturabilirsiniz. İlk adımı, pasif bir tüketici olmak yerine üretim sürecine mümkün olduğunca dahil olan, aktif bir türetici olmaya niyet ederek atabilirsiniz ●

ELAZIĞ VE MALATYA

İki komşu, iki mutfak

Elazığ ile Malatya iki komşu il, ancak ikisinin de birbirinden farklı mutfakları, yemek usulleri, malzeme kullanma tarzları var.

Geçen ay Elazığ ve Malatya'daydım. İlk durağım Elazığ-Harput oldu. Burada 150 yemek çeşidi sayılmış.

Yemek maratonuna, Köfteciler Çarşısı'ndaki Amcanın Yeri'nde başladım.

Köfteler dana ve kuzu karışımından yapılıyor. Yuvarlak ve yassı. Tam maçlarda satılan köfte görünümünde. Yarım ekmeğin içi çıkartılıyor. İçine özel sos, yeşillik konuyor. Sonra kızaran köfteler ekmeğin içine dolduruluyor. Daha sonra ekmek tost makinesine konup, kabuğun da kızarması sağlanıyor. Köfte ekmeğe isterseniz masanın üstündeki kaplarda bulunan küçük acı biberleri de katık ediyorsunuz.

İkinci lezzet durağım, Kilis Kebapçısı oldu. Kurucusu Kilisli. Kebabı ve döneri, doğu hayvanlarının etlerinin ne kadar lezzetli olduğunu kanıtlıyor. Et ziyafetinden sonra yediğim, buram buram tereyağı kokan sıcak kadayıf da oldukça lezzetliydi.

Daha sonra kentin lezzet deposu Kasaplar Çarşısı'na gittim. Burası insanın ağzını sulandıran bir mekân... Nereye baksanız, bir yiyecek yığınıyla karşılaşıyorsunuz. Şavak tulum peynirleri, çökelek çeşitleri, etin en lezzetli parçaları, baharatlar, kuru sebzeler, kurutulmuş şifalı otlar...

Çarşıdaki bir diğer ilginç nokta ise 1928'te kurulan Tarihi Fırın oldu. Tırnaklı pide, yağlı ekmek, lahmacun, çekme pide, şekerli ekmek... Çalışanlar soluk almadan siparişleri yetiştirmeye çalışıyor. Fırına gitmemin nedeni, Elazığ'ın ünlü şekerli ekmeğini yemekti. Pide açılıyor, içine tuzsuz taze peynir konuyor. Peynirin üstüne bir avuç toz şeker serpilip fırına atılıyordu. Fırından çıkınca üfleye üfleye yedim. Bu kadar basit olan tatlı gönlümü çeldi.

Son durak, Balakgazi Tepesi'ndeki lokanta oldu. Burada masa Elazığ mutfağının en lezzetli yemekleriyle donatılmıştı: Harput köftesi, haşlama içli köfte, kömbe, Harput çorbası, sırın (bir çeşit mantı), küncülü (susamlı) köfte, patite denen börek, orcik (cevizli sucuk).

Elazığ mutfağının kraliçesinin tandır ekmeği olduğunu bu yemekte öğrendim. Üstüne yoğurt sürülerek kurutulan yufkalar, hem lezzetli, hem dayanaklı. Kış boyu sofralardan eksik olmuyormuş.

Eğer Elazığ'dan Malatya yönüne doğru giderseniz, Kömürhan Köprüsü'ndeki kavurmacılara uğramanızı da öneririm.

Gezide ikinci durak Malatya oldu. Uçaktan iner inmez soluğu Kadayıfçılar Çarşısı'nda aldık. Dev bakır tepsilere dökülen kadayıflar mis gibi kokuyordu. Güzel bir çarşı, ne arıyorsanız var.

ŞIRA PAZARI, MALATYA / KADİR CAN

Kahvaltımızı Özcan Et Lokantası'nda "doğrama" ile yaptık. Bu muhteşem yemek şöyle yapılıyordu: Pideler kömürde kızartılıp, küçük parçalar halinde doğranıp bir tabağa yerleştiriliyor. Bu gevrekleşmiş pide parçaları paça suyuyla ıslatılıyor. Bonfileden yapılmış şiş kebabı, kızartılıp, küçük parçalar halinde pidelerin üstüne konuyor. Onun üstüne ayıklanmış kelle eti yerleştiriliyor. Eritilmiş tereyağı gezdirilip, servis ediliyor.

Doğramayı hazmedemeden kendimizi bu sefer Hacıbaba Sinan Et Lokantası'nda bulduk. 1942'de kurulmuş. Yemeklerin sergilendiği vitrine bakmak bile insanı kendinden geçiriyor. Etlerin çoğu bakır tepsilerde, odun fırınında saatlerce pişmiş.

Hepsinden biraz biraz olmak üzere neler yemedik ki: Kaburga, incik, kâğıt kebabı, kaburga dolması, kuzu kavurma, sebzeli kebaplar, kıkırdakla yapılan bulgur pilavı.

Hazıma yardımcı olsun diye Şıracılar Çarşısı'nda dolaşıp, kayısıların, kurutulmuş üzümlerin tadına baktık. Arapkir'in ince kabuklu, bal gibi tatlı siyah üzümü ile bu çarşıda tanıştım.

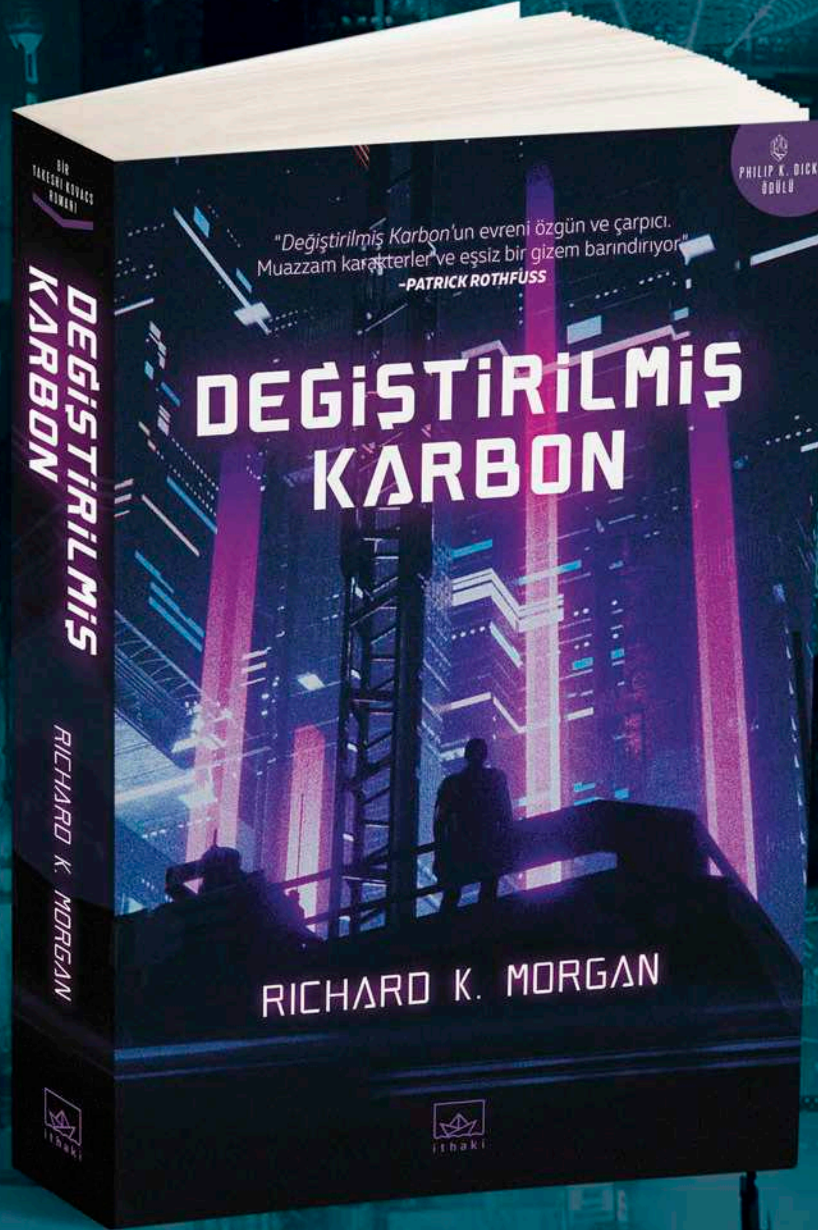
Midede biraz yer açılınca soluğu Öz Güngör Kebapçısı'nda aldık. Çekiç tıkırtıları arasında yediğimiz kebap olağanüstüydü. Kebap, zırhla çekilmiş kuyruk yağlı koyun etiyle yapılmıştı. Böylesine lezzetli bir kebabı çok az yerde yemişimdir.

Yemek maratonuna noktayı Gülhan Abla'nın ev yemekleri lokantasında koyduk. Karın, mumbar, aya köftesi, kulak çorbası, kiraz yaprağında ekşili köfte, tiritli dolma köfte, ıspanaklı içli köfte, su böreği...

Malatya'dan kaçarak döndüm. Kaçmasaydım lezzet bombardımanından ölebilirdim ●

PHILIP K. DICK
ÖDÜLÜ

DEĞİŞTİRİLMİŞ KARBON'DAN UYARLANAN VE **NETFLIX**'İN YAYINLAYACAĞI DİSTOPİK DİZİ **ALTERED CARBON**, 2018'İN EN ÇOK SEYREDİLECEK PROJELERİNDEN BİRİ OLMAYA ADAY!

"*Değiştirilmiş Karbon*'un evreni özgün ve çarpıcı.
Muazzam karakterler ve eşsiz bir gizem barındırıyor."
-PATRICK ROTHFUSS

/ithakiyayinlari
/ithakiyayinlari
/ithakiyayinlari

İnternet Satış: www.ilknokta.com
www.ithaki.com.tr
Genel Dağıtım **PUNT**

NEMRUT'TAN SÜPHAN'A BİTLİS

Ateş topraklar

Dev bir yanardağın, 4 bin 58 metrelik Süphan Dağı'nın taçlandırdığı görkemli bir diyar Bitlis. Nemrut Dağı'nda buhar bacaları hâlâ tüterken Van Gölü kıyılarını mavi dalgalar dövüyor. İlin coğrafi hazinelerini Urartu kaleleri, Selçuklu mezarları ve daha nice kültür varlığı süslüyor.

YAZI: YILDIRIM GÜNGÖR / FOTOĞRAFLAR: TURGUT TARHAN

Arin Gölü, Van Gölü'nün hemen kuzeyinde, 4 bin 58 metre rakımlı Süphan Dağı'nın eteklerinde bulunuyor. Türkiye'nin sodalı göllerinden biri olan Arin ayrıca önemli bir kuş üreme alanı. İki gölün arasındaki Esenkıyı Köyü bu benzersiz doğanın parçası olarak yaşıyor.

Süphan Dağı zirvesine yakın sayılırım. Yaklaşık 3 bin 700 metre yükseklikte oturmuş aşağıdaki manzaraya bakıyorum. Masmavi bir göl ve onu çevreleyen 3 bin metrenin üstünde karlı dağlar, göl ile dağın arasında nokta gibi gözüken bir göl daha. Arkamda bir volkanın zirvesi… Süphan Dağı'ndan tüm Bitlis coğrafyası ayaklarımın altında.

Dağ, zirve yakınlarında bir de buzul barındırıyor. Bir zamanlar tüm zirveyi ve vadileri kaplayan buzul ne yazık ki günümüzde epey küçülerek yamaçlara çekilmiş. Biz buzulun üzerindeki karlardan kayarak ana kratere iniyoruz. Bitlis dağcılık il temsilcisi Adem Gül elinde bir geyik boynuzuyla gülerek geliyor. "Buzuldan çıkardım bunu" diyor. Bu müthiş bir keşif. Kim bilir kaç bin yaşında…

Geyiğin boynuzunu elime alıyorum. Kısa sürede tam 40 yıl öncesine gidiyorum. Birçok şey bir film şeridi gibi akıyor sanki. Babamım soğuk kış gecelerinde soba başında söylediği Kürtçe destanlardan aklıma kalan Siyabend ile Xece'nin hüzünlü öyküsü...

Siyabend ve Xece, Süphan Dağı'nın eteklerindeki bir köyde yaşar. Siyabend yakışıklı mı yakışıklı, Xece güzel mi güzel. Birbirlerine âşıktırlar, ama kızın babası başlık parası ister. Siyabend ise yoksuldur. Kızın güzelliği çevrede yayılmaya başlayınca beylerden, ağalardan talipleri çoğalır ama kızın gönlü zenginlikte değil sevdiğindedir. Baskı artmaya başlar. Birlikte kaçmaya karar verirler. Süphan'ı avucunun içi gibi bilen Siyabend sevdiği ile birlikte dağa sığınır. Birkaç gün sorunsuzca dağın bağrında olmanın keyfini yaşarlar. Bir gün Siyabend, sevdiğinin kucağında uyurken Xece bir

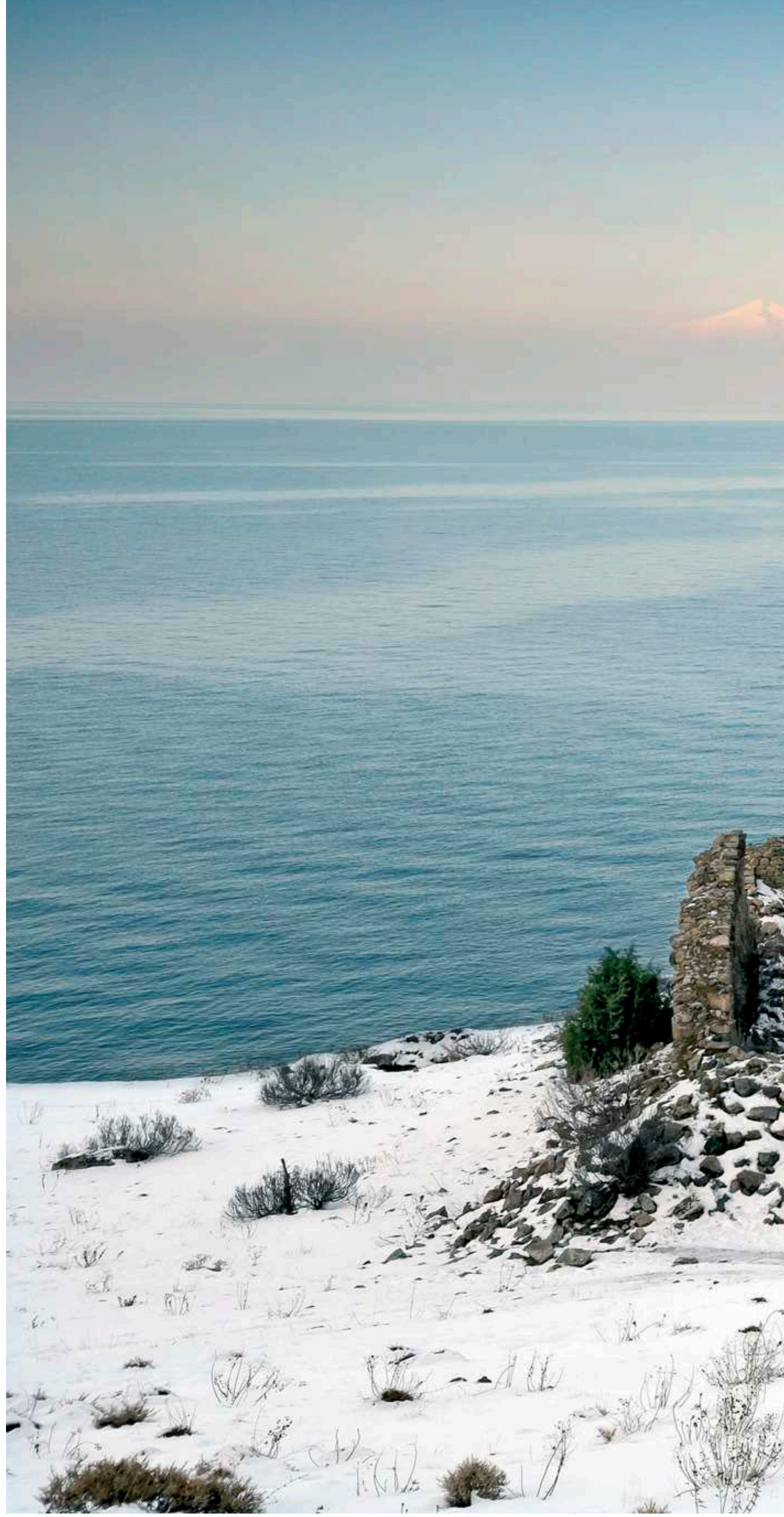
Bitlis il merkezi tarihi dokusunu her şeye rağmen koruyabilmiş. İÖ 330 yılında kurulduğu tahmin edilen kalenin yüksekliği 56 metreye, sur kalınlığı da yedi metreye ulaşıyor. Bitlis ile özdeşleşen beş minarenin üçü, yani Ulu Cami, Şerefiye Camisi ve Meydan Camisi bu kalenin yakınında. Taş evlerden oluşan tarihi mahalleler yine bu kalenin etrafındaki yamaçlara serpilmiş.

grup geyik görür. Erkek geyiklerinden biri çok güzeldir ve diğer geyiklere kur yapmaktadır. Ancak iri ve çirkin başka bir erkek geyik sürekli güzel geyiği kovalayarak dişilerden uzaklaştırır. Xece bu duruma üzülür ve gözünden yaşlar damlar. Uyanan Siyabend, Xece'nin kendisiyle olduğu için mutsuz olduğunu sanır. Xece durumu anlatınca Siyabend okunu yayını kuşanır ve geyiği öldürmeye gider. Ancak geyik Siyabend'i bir gaflet anında boynuzlayarak bir uçurumdan atar. Sevdiği gelmeyen Xece geyiklerin yanına gidince acı gerçeği öğrenir. Siyabend uçurumun dibindedir. Göğsüne saplanmış bir dal parçası yüzünden can vermek üzeredir. Xece de uçurumdan atlar. İki sevgili yaşamlarını bu uçurumun dibinde kaybederler.

Derler ki her bahar başlangıcında uçurumların birinin dibinde bulunan bir mezarın üzerinde iki kırmızı gül açar. Bu kırmız güller büyüdükçe birbirlerine yanaşmaya başlarlar. Ancak aralarına giren bir ayırıcı ot bu iki gülün birbirine kavuşmasını engeller. Yöre halkı bunun iki âşığı ayıran geyiğin boynuzu olduğuna inanır.

Tatvan'a bağlı Çanakdüzü Köyü'nün kuzeyinde ve Van Gölü'nün kıyısında yer alan Aziz Kevork Manastırı gözlerden uzak bir konumda. Burası dik yamaçlarla çevrili olduğu için kış aylarında güneş almıyor. Ufuktaki Süphan Dağı, yörede nereye gidilirse gidilsin gözden kaybolmuyor.

Bir jeolog olarak dağın üzerinde olunca, insan ister istemez bölgenin jeolojisiyle ilgileniyor. Bitlis ili sınırları içinde müthiş bir jeolojik çeşitlilik var. 500 milyon yıl öncesinden günümüze dek birçok jeolojik oluşumu görmek mümkün. Bunların en görkemlisi ise Süphan Dağı.

Süphan Dağı, 4 bin 58 metrelik yüksekliğiyle, Ağrı Dağı'ndan sonra Türkiye'nin sönmüş ikinci büyüklükteki yanardağ konisi. 3 bin metreden sonra çok dik yamaçlarla yükselen Süphan'ın doruğunda, çapı yaklaşık 400 metre olan bir krater var. Dorukta kalınlığı 100 metre olan, bir buçuk kilometre uzunluğundaki buzul alan, buzul çağından günümüze uzanan milyonlarca yılın bir andacıdır. 3 bin 600 metreden sonrası dört mevsim kardır.

Dağın olağanüstü genişlikteki tabanı ve yüksekliği, Van'dan Bitlis'e nereye giderseniz gidin, Süphan'ın sizi izlediğini düşündürüyor.

Süphan bir zamanlar tepesindeki ateşle korku salmış etrafına. Sonra bir an gelmiş susmuş bu koca dağ. Ama komşuları devam etmişler epey bir süre daha. Sonra onlar da susmuş ve karanlığa gömülmüş geceleri tüm coğrafya. Susmuşlar susmasına da biz bir tür dinlenme diyelim buna. Çünkü dağlar hiç ummadığımız anda tekrar aktif hale gelip geceleri Van Gölü ve civarını aydınlatabilir yeniden.

Bu volkanik dağlardan Nemrut, kraterinin bir seferde tam 1000 metre içine çökmesiyle Murat Vadisi'ne hücum etmiş ve vadinin önünü tıkayarak Van Gölü'nün oluşum sürecini başlatmış. Nemrut'un en son olarak 1443'te harekete geçtiği kabul ediliyor.

Bölgede büyük bir uygarlık kuran Urartular için Van Gölü

“Yukarı Deniz” demekti.

Nemrut Kalderası, jeolojik zamanda şimdikinden daha yüksek olan dağın geçirdiği volkanik patlamalar sonucu oluştu. 2 bin 250 metre rakımlı büyük gölü dik yamaçlar kuşatıyor. Ayrıca bir ılık su gölü, buhar bacaları ve yüksek orman ekosistemine sahip bölge tabiat anıtı statüsünde. Fotoğrafın sol üst köşesinde görülen koni ise Anadolu'da en yakın tarihli (1443) volkanik püskürmenin eseri.

Bitlis'e ilk gelenin gördüğü Van Gölü buradaki tek göl değil. Arin, Aygu ve Nemrut Krater Gölü de Bitlis sınırları içinde.

Bunların tümü bir yana Nemrut Kalderası bir yana. Günümüzden yaklaşık 100-150 bin yıl önce dağın tepesi patlayarak içine çökmüş ve kaldera oluşmuş. Nemrut diğer Doğu Anadolu volkanları gibi aktif bir volkan. Hatta en aktifi. Kalderayı tepeden izlemek başka bir keyif, içinde girmek başka bir keyif. Yaşayan bir volkan olan Nemrut'un içinde sıcak su kaynakları ile buhar bacaları da bulunuyor.

Bitlis'in altı ilçesi var. Bunlardan Tatvan, Ahlat ve Adilcevaz Van Gölü kıyısında. Mutki ve Hizan daha yüksekte, Güroymak ise ovada bulunuyor. Her üç ilçenin de kendine has güzelliği var. Güroymak civarından geçen aktif faylar bu ilçede birçok sıcak su kaynağı meydana getirmiş. Bunlardan bazıları kaplıca olarak kullanılıyor. Bu sıcak su kaynaklarından bazıları yöre halkı tarafından kışın da kullanılıyor.

Ahlat Sazlığı, Batmış Gölü ve Arin Gölü kuşların konakladığı birer cennet gibi. Volkanik bir göl olan Aygır Maarı ise Süphan Dağı'nın dibinde büyük abisinin, yani Süphan'ın tekrar aktif olacağı günleri bekliyor. Gölün kenarında bir de Urartu yerleşimi var.

Burada, bütün bu doğal oluşumlar insana kendini hem güvende hissettiriyor, hem de eskilerin deyimiyle "ne kadar fani" olduğumuzu.

Nemrut Dağı, Van Gölü başta olmak üzere bölgenin jeolojik

şekillenişinde önemli rol oynamış bir yanardağ.

YALNIZ İSTASYON

Bitlis coğrafyası kış aylarında beyaz, zarif bir sessizliğe bürünüyor. Türkiye-İran arasında sefer yapanlar da dahil bölgedeki demiryolları hattının bir bölümünün geçtiği Rahva tren istasyonu, uzun zamandır kullanılmadığı için metruk bir görünümde.

Bitlis il sınırları içinde 500 milyon yıl öncesinden

Van Gölü'ne bakan bir yükseltide yer alan, "Kef Kale" de denen Adilcevaz Kalesi, pek çok kaynakta Urartu dönemine tarihleniyor.

günümüze dek çeşitli jeolojik oluşum bulunuyor.

Mutki ilçesi Dereyolu Köyü'nde yaşayan Yener, yaz aylarında hazırlanıp yol kenarında istiflediği meşe yapraklarını kkışın üçükbaş hayvanlara verilmek üzere kağnıyla ağıla taşıyor (üstte). Hizan ilçesi Dayılar Köyü, yöredeki geleneksel toprak damlı taş ev mimarisinin bozulmadan günümüze gelebildiği örneklerden. Bir yamaçta inşa edilen evler hem birbirini gölgelemiyor, hem de biri ötekinin terası işlevini görüyor (altta).

ZAMANIN TAŞLARI

Geniş bir alana sahip Ahlat Selçuklu mezarlığında tespit edilip kayıt altına alınan mezar sayısı 4 bin 456 olarak belirtiliyor. Alanda çatma lahitler, şahideli ve sandukalı mezarların yanı sıra kurganlar da var. Bu benzersiz yapıtların ardında tüm görkemiyle Nemrut Dağı yükseliyor.

Bitlis'te neolitik dönemden Urartu'ya, Selçuklu'dan

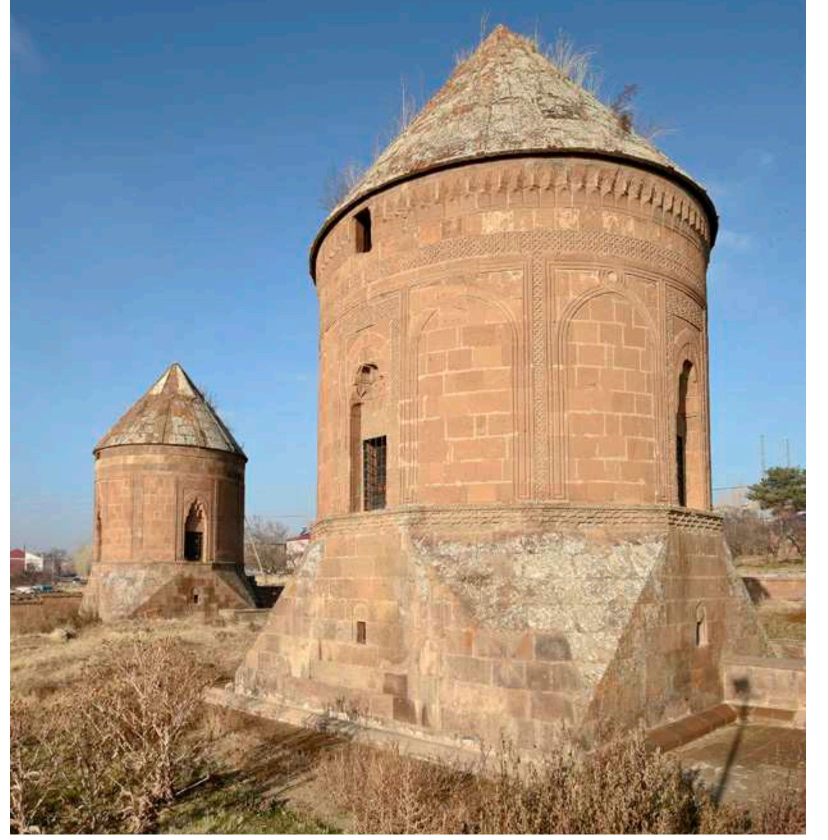
İhlasiye Medresesi 1589 tarihinde Bitlis hanlarından V. Şerefhan tarafından inşa edildi. Külliyenin bahçesi barındırdığı türbelerle yöre halkının önem verdiği bir alan (üstte).

Urartuların "Yukarı Deniz" dediği Van Gölü'nün batı kıyılarına bugün "Bitlis sahilleri" de deniyor. Zirveden aşağılara Bitlis coğrafyasına iniyorum. Düzlüklerde neolitik dönemden Urartu'ya, Selçuklu'dan Osmanlı'ya birçok kavim yaşamış, izlerini bırakmış.

Bitlis'in en eski iki yerleşimi Ahlat ve Tatvan'da bulunuyor. Ahlat'ta 500'den fazla neolitik dönem mağarası var. Bunlardan en çok bilineni "Harabe Şehir." Büyük bir ignimrit bloğunun içi oyularak bir yerleşim merkezi haline getirilmiş. İgnimbrit kolay işlenen bir taş olduğu için bölgedeki tüm evler de bu taşlardan yapılıyor. Yazın serin, kışın sıcak tutan bu taşlar en çok Ahlat'ta işlendiği için "Ahlat Taşı" da deniyor. Bir Selçuklu yerleşim alanıyla aynı noktada bulunan bu mağaralar, çok yakın zamana kadar yöre halkı tarafından kullanılmış. Birçok mağaranın duvarında elektrik abone numaraları bile duruyor. Harabe Şehir'den Ahlat merkezine yürürken, bu sahil yerleşiminin Anadolu'nun kaderindeki rolünü düşünüyorum. Savaşlar kataloğuna "Malazgirt Savaşı 1071"

Osmanlı'ya birçok dönemden izler bulunuyor.

Selçuklu mimarisinde mezar yapıları ve kümbetler özel bir yer tutuyor. Ahlat'ta 1281 yılına tarihlenen Şirin Hatun, Boğatay Aka Kümbeti, "çifte kümbet" olarak bilinen yapıların büyük olanı ve dış süsleme bakımından diğerlerinden ayrılıyor. Arkadaki Hüseyin Timur, Esen Tekin Kümbeti de Ahlat'taki diğerleri gibi iki katlı (üstte). Bitlis il merkezindeki Küfrevi Türbesi 1898'de yapılmış. Osmanlı padişahı II. Abdülhamit tarafından yaptırılan türbenin mimarı İtalyan Mimar Alberto ve yapı Bitlis'teki hâkim mimariden farklı. Mimari özellikleri daha çok İstanbul'da Osmanlı'nın son dönem türbeleriyle kıyaslanıyor (altta).

olarak geçen Bizans'la Selçuklu arasındaki savaş Ahlat'ın düzlüklerinde başladı. Selçuklu, büyük bir orduyla "Türk tehdidine son vermek" üzere Anadolu'ya giren Romanos IV. Diogenes'ne karşı Süphan Dağı'nın Malazgirt yönündeki kuzey eteklerinde bulunan Sultan Tepesi ve Ziyaret Tepesi'ni asıl karargâh noktalarına dönüştürdü. 26 Ağustos 1071'de iki ordu karşı karşıya geldi. Selçuklulara Anadolu'nun kapılarının açan bu savaş, Avrupa coğrafya düzeninin değişmesine de başlangıç oluşturdu ve dünyanın küçümsenmeyecek kesitini etkiledi.

Akarsuların açtığı vadilerde kurulmuş Bitlis yerleşimlerinde

Bu nedenle de Ahlat'taki Selçuklu dokusu, hem taşıdıkları simgelerle, hem mimari özellikleriyle üzerinde en çok durulan eserler oluyor. Örneğin 11. ve 15 yüzyıllara tarihlenen ve binlerce mezarı barındıran Selçuklu mezarlığı, salt dönem bakımından değil, mezarlık mimarisi açısından da ilgi çekiyor. Emir Bayındır Kümbeti ve köprüsü, Abdurrahman Gazi Türbesi ve Çifte Kümbet gibi Selçuklu döneminin eserleri Ahlat'a bugün de "Selçuklu'nun simgesidir" dedirtiyor.

Ahlat'a yakın ikinci eski yerleşim ise 22 kilometrelik Van Gölü etrafında yapılan muhteşem bir yolculuk sonrasında ulaşılan İncekaya Köyü. Yol üzerindeki her bir koy farklı güzelliğe sahip. Van Gölü'nün en güzel sahilleri bu yolun üzerindedir. Köyde Hz. Ebubekir'in torunu olduğu iddia edilen Şeyh Hüseyin'e ait bir de türbe var. Türbe hafta sonları büyük kalabalıkların buraya gelmesine neden oluyor.

Türbenin yanındaki mağaraların tarihi oldukça eskiye gidiyor. Mağaralara girmek için merdivenler yapılmış ve mağara duvarlarına asılmış. Bazı mağaralar birkaç katlı ve yöre halkı sıcak havalarda kullanıyor. Bu küçük koy hem jeolojik, hem doğal, hem de arkeolojik açıdan dünya mirası olabilecek kapasiteye sahip.

Adilcevaz'da 1580'de yapılan Ziya Paşa Camisi ile ilçenin altı kilometre kuzeyindeki Kef Kalesi, Bitlis'in önemli iki arkeoloji değeridir. Kef Kalesi, Urartu dönemine ait bir kale ve tapınak merkezi. Kalede 1964 yılında yapılan arkeolojik kazılarda, otuz civarında odası bulunan büyük bir saray ve tapınak kalıntısı bulundu. Süphan Dağı'nın dibinden getirilen büyük bazalt bloklar kare şeklinde işlenmiş. Kalenin bulunduğu tepeden aşağıdaki vadiye bakılınca bir yapı görülüyor. Yöre halkı buraya "Mucizeler Manastırı" ismini vermiş. Bir zamanlar bölgedeki önemli dini merkezlerden biri olan manastırın ilk yapımı Bizans'a kadar gidiyor. Tüm yapıları tahrip edilen manastırın ayakta kalan tek yapısı olan kilise de yıkılmak üzere.

Evliya Çelebi, "Bitlis Kalesi'ni 4 bin adımdan ibaret" diye niteliyor; "asıl kalenin içinde 300 ev, iki başında birer demir kapı olan aşağı kalede bir çarşı, bedesten, birkaç yüz ev vardır" diye ekliyor. Çelebi "kalenin dışında 17 mahalle, neredeyse tümü bahçeli, toprak damlı 5 bin ev" olduğunu da yazdıktan sonra "camileri 110 mihrap tutar ve en eski camisi Sultan Şerefeddin Camisi (Bitlis beyi Şerefhan'ın yaptırdığı Şerefiye Camisi) olduğunu" eklemiş satırlarına. Aslında Bitlis'in tarihini, Tavernier'den, Fleurian'dan, gezgin Cizvit papazlarının anlatımlarından okumak, insanı kentin tarihinde zaman yolculuğuna çıkarıyor. Böyle okumalar, bugünkü kenti daha iyi anlamayı da sağlıyor.

kayıt altına alınabilen 24 tarihi köprü var.

Coğrafik olarak Doğu ve Güneydoğu'yu birbirine bağlayan bir geçit konumunda olan Bitlis iki büyük akarsuyun ortasında kalan vadide kurulmuş. Kurulduğu dönemdeki güzelliğinin nasıl olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerek. Bu güzellik 1950'li yıllara kadar devam etmiş. Bitlis'in merkezi bir zamanlar Ahlat taşı da denen ignimbrit kayacından yapılan geleneksel Bitlis evleri ile kaplıymış. Ancak zaman içinde çarpık yapılaşma, iğreti beton binaların bu olağanüstü evlerin önüne geçmesine neden olmuş. Günümüzde her biri bir mimari harika olan bu evler bu beton binaların arasına veya arkasına sıkışmış durumda.

Valilik makamı başta olmak üzere, kenti yönetenler bu mimari kirlenmeye karşı çözümler arıyor bugün. Birçoğunun yaşı 100 yıldan fazla olan eski muhteşem evlerden tespit edilen 400 tanesinin restore edilerek turizme kazandırılması amaçlanıyor. Ancak bu evlerin tümünün ortaya çıkması için Bitlis merkezde görüntü kirliliğine yol açan beton yapıların temizlenmesi gerekiyor. Bu restorasyona yıkılmış, veya yıkılmak üzere olan hanların eklenmesi de planlanıyor. Bitlis'te insanı şaşırtan görüntülerden biri de beş minareden birinin olmaması. Evet aslında Bitlis'te dört minare var. Ne yazık ki türkülere konu olan beş minareden biri kayıp. Minareler 1916 Rus işgal sırasında bile zarar görmemiş. Ancak ne olduysa minarelerden biri sırra kadem basmış. Şerefiye Camisi, Ulu Cami, Meydan Camisi ve Gökmeydan Camisi'nin minareleri sağlam, ama Kadri Camisi'nin minaresi yok. Bazı tanıklar 1950 yılındaki bir fırtınanın minareyi yıktığını söylüyor, ama bununla ilgili de çok fazla kanıt yok ●

Aparank Manastırı bugünkü Döküktaş Köyü'nün Kayaş mezrasında. Ermeni kaynaklarında 10'uncu yüzyılda yapıldığı kaydedilen manastırın 17'nci yüzyılda onarım gördüğü belirtiliyor. Yapı bugün mezrayla iç içe (karşı sayfada). Kasrik Köprüsü, Bitlis-Baykan yolunda Narlıdere Köyü'nde. Yapının kitabesi olmadığından tarihi ve kimin tarafından yapıldığı bilinmiyor. Gerek mimari özellikleri, gerekse yörenin tarihi göz önüne alındığında Osmanlı dönemi 16'ncı yüzyıl sonları, ya da 17'nci yüzyıl başlarında yapılmış olabileceği yorumları yaygın (üstte).

KORAMAZ VADİSİ / KAYSERİ

Sır kentler

Özlüce (eski adıyla Vekse) Mahallesi'nde, Koramaz Vadisi'nin kayalık duvarlarında bulunan sayısız antik yerleşim aradan geçen yüzyıllar içinde güvercinliklere dönüştürülmüş. Üç kata yayılan ve onlarca odası olan yapı da bunlardan biri.

Keşfetmek için derinlere de inmek gerek. Kayseri il sınırlarında 16 kilometre boyunca uzanan Koramaz Vadisi'nde, kayalıkların derinliklerinde çok sayıda yeraltı kenti saklanıyor. OBRUK Mağara Araştırma Grubu, vadide neredeyse her yerleşimin altında bulunan, yüzlerce yılık geçmişe sahip bu yeraltı labirentlerine girdi.

YAZI: ALİ YAMAÇ / FOTOĞRAFLAR: ALİ ETHEM KESKİN

BEYAZ VADİ

Vekse'nin doğusunda, kayalık bir sırtın zirvesinde bulunan ve ismi bilinmediği için, OBRUK Mağara Araştırma Grubu tarafından "Vekse Kaya Kilisesi No 1" olarak envanterlenen yapının önündeki manzara, Koramaz Vadisi'nin kış güzelliğini gözler önüne seriyor.

Turan (eski adıyla Dimitre) Mahallesi, kaya heyelanları nedeniyle harap olmuş ve terkedilmiş taş evler ve kaya yerleşimleriyle dolu.

Sürünerek ilerlediğimiz dehlizin genişliği 62 santimetre, yükseklik ise sadece 33 santimetre. Bu ölçüleri gayet iyi biliyoruz, çünkü sürünürken bir yandan da her istasyonda ölçüm yapıyor ve pusula kullanıyoruz. Kafalarımızdaki kasklarla bu dehlize sığamadığımız için artık onları çıkartıp önümüzden iterek ilerlemek zorundayız çünkü dehlizi aydınlatan yegâne ışık kaynağımız kasklarımıza takılı fenerlerimiz…

Hem ölçümleri yazdığım defteri, hem de kaskı beraberce itmek ve bir yandan da sürünmeye devam etmek gitgide zorlaşıyor. Son "kapı taşı"ndan sonra başlayan bu tünel tam 44 metredir devam ediyor. En kötüsü, bu tünelin bir odaya açılmadan ansızın tıkanarak bitmesi olur, çünkü o zaman tüm bu 44 metreyi geri geri sürünmek zorunda kalacağız. Daha da beteri, yaklaşık dört buçuk saattir bu yeraltı labirentinde ölçüm alıyor, haritalama yapıyoruz, ama yeraltına girdiğimiz ilk noktanın şu anda nerede kaldığına dair en ufak bir fikrimiz bile yok.

OBRUK Mağara Araştırma Grubu olarak

"Vekse Kaya Kilisesi No 1", tüm Koramaz Vadisi'nin en büyük ve en sağlam kalmış kaya kilisesi.

Kayseri ilinin doğusundaki Koramaz Vadisi'nde bir diğer yeraltı şehrini ölçüyoruz ve bu işi tam tamına dört yıldır yapıyoruz. Dört yıl önce Kayseri Büyükşehir Belediyesi ve ÇEKÜL Vakfı ile "Kayseri Yeraltı Yapıları Envanteri" projesini imzaladık. O tarihten bu yana bölgede daha önce hiç araştırılmamış sayısız yeraltı şehrini ve kaya yerleşimini tespit ettik, ölçtük ve haritaladık.

Öte yandan, yıllardır tüm Kayseri'de sürdürdüğümüz bu projenin şimdiye dek karşılaştığımız en zor kısmı Koramaz Vadisi'ydi. Zorluğu, bu vadideki yeraltı şehirlerinin daracık tünellerinden kaynaklanmıyordu; onlara zaten alışmıştık. Zorluk, Koramaz Vadisi'ndeki kaya yerleşimlerinin yoğunluğuydu. Aynı kayalık duvara altlı üstlü kazılmış ve tarihleri binlerce yıla uzanan yüzlerce kaya yapısını, birini bile atlamadan, tek tek ölçüp haritalamak zorundaydık.

Kapadokya, tüm Anadolu'nun volkanik aktivitesi en yoğun bölgesi. Yaklaşık 11 milyon yıl önce faaliyete geçen yanardağların püskürttüğü kayaçlar bölgeye inanılmayacak kalınlıkta volkanik kaya yığmıştı. Yanardağ deyince

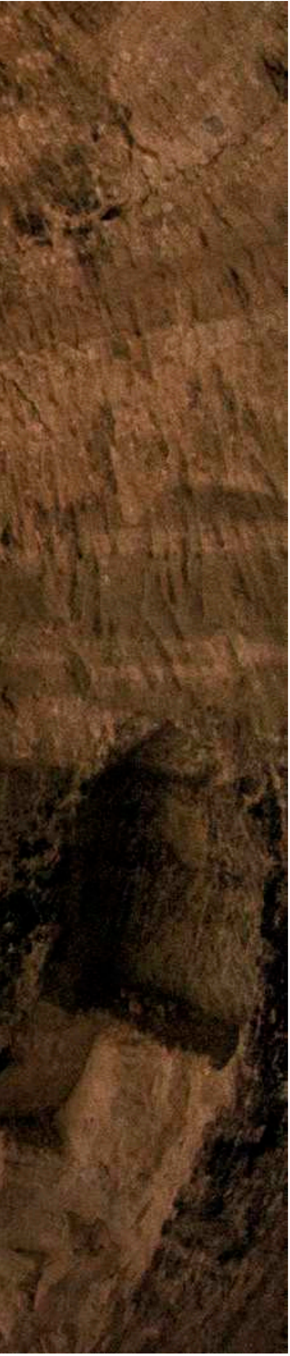

aklınıza sadece Erciyes ve Hasandağ gelmesin, Kapadokya'da küçüklü büyüklü yüzlerce volkan konisi olduğu biliniyor. Türkiye'nin en önemli jeologlarından Prof. İhsan Ketin yıllar önce yaptığı bir araştırmada sadece Erciyes civarında 69 farklı volkan tespit etmişti. Tüm bu yanardağların milyonlarca yıl boyunca püskürttüğü bu yumuşak kayaç, yüzeyde akan nehirlerin aşındırmasıyla derin ve uzun vadileri oluşturdu. Bu vadilerin dik duvarları da yüzyıllar boyunca bu bölgede yaşayan insanlar tarafından kazıldı. Kayaların içine evler, ahırlar, güvercinlikler, savunma yapıları ve kiliseler inşa edildi.

VADİYE TUTUNMUŞ YAŞAMLAR

"Türkiye'nin en güzel vadilerinden birisi…" Bu cümleyi daha önce ne kadar çok okudunuz, değil mi? Türkiye'nin doğusundan batısına sayısız vadi "en güzel"dir. Doğası, ağaçları ve dereleri ile tüm Türkiye coğrafyası güzel vadilerle doludur, ama bazı vadiler güzelden de öte değerlidir. Ihlara Vadisi bunlardan biridir. Evet, küçük deresi, vadisindeki ağaçları ve doğası ile çok güzeldir, ama aynı zamanda, kayalık duvarlarına kazılmış onlarca kilisesiyle de önem taşır.

Doğudan batıya, Koramaz Dağı'ndan Kayseri'nin kuzeyine dek 16 kilometre uzanan

Bağpınar (eski adıyla Isbıdın) Mahallesi'nin hemen dışındaki kayalık bir yamaçta bulunan kaya kilisesindeki freskler yoğun tahribata rağmen hâlâ görülebiliyor (solda). Bölgede yüzyıllardır devam eden mimari gelenekte üst katın ahşap kirişlerinin ağırlığını alt kattaki kesme taştan yapılmış beşik tonoz taşıyor. Ancak bu yapılar günümüzde terk edilmiş durumda. Koramaz Vadisi'nin mahallelerinin sakinleri artık büyük şehirlere göç ediyor (sağda).

Koramaz Vadisi de Türkiye'nin önemli vadilerinden biri. Değeri sadece doğal güzelliklerinden, derelerinden, vadinin her tarafında yetişen, bazıları endemik bitkilerden kaynaklanmıyor. Bu vadi, Ağırnas'tan Dimitre'ye (Turan), oradan Gesi'nin Vekse (Özlüce) ve Melikgazi'nin Isbıdın (Bağpınar) yerleşimlerine dek ulaşan güzergâhı boyunca sayılamayacak kadar çok antik kaya yerleşimine de ev sahipliği yapıyor. Koramaz Vadisi, kelimenin tam anlamıyla, kayalara oyulmuş yerleşimlerle dolu.

Pek çok kaynakta, "Mimar Sinan'ın doğduğu yer" olarak belirtilen Ağırnas, Koramaz Vadisi'nin doğuya doğru en uç noktası, bir anlamda buradaki başlangıcı. Mahallenin evlerinin altı birbirlerine bağlı bir yeraltı şehri kompleksi ile örülü durumda. Bu da Ağırnas'ta en az bin yıldan bu yana yerleşim bulunduğunu düşündürüyor. Öte yandan, 500 metre doğuda bulunan Koramaz Vadisi'nin duvarları da kaya yerleşimleriyle dolu. Çalışmalarımız sırasında bu kayalık duvarda tam 154 yapıyı ölçtük ve haritaladık. Bunların arasında Roma kaya mezarları da vardı. Tüm bu yapılar, Ağırnas sakinlerinin en az bin yıldan çok daha uzun bir zamandır burada yaşadığının bir kanıtı diyebiliriz.

Koramaz Vadisi, Ağırnas'tan dört kilometre

Kayalara oyulmuş mekânlar kiler olarak kullanmaya çok uygun. Vekseli bir aile de yiyeceklerini evlerinin altındaki kaya yerleşiminde saklıyor (sağda). Subaşı Köyü'nün 400 metre batısında bir kaya kilisesi ve etrafında yine kayalara oyulmuş sayısız yapı bulunuyor (karşı sayfada).

Koramaz Vadisi'nin kayalıklarının içine yüzyıllar boyunca evler, ahırlar, güvercinlikler, savunma yapıları ve ibadethaneler kazıldı.

sonra Dimitre'ye ulaşıyor. Bu noktada vadi duvarındaki kaya yerleşimleri Ağırnas ile karşılaştırılamayacak kadar fazla. Bunun temel nedenlerinden biri, Ağırnas'tan farklı olarak, Dimitre sakinlerinin yakın zamana dek bu kayalara oyulmuş yapılarda yaşamaları. Köy, kaya çökmeleri dolayısıyla yaşanmaz hale gelince, 50 yıl kadar önce 500 metre kadar güneye, platonun üzerindeki düzlüğe taşınmış.

Tam eski Dimitre'de bir çöküntüden içeriye girip kayalara oyulmuş odaları ölçmeye hazırlanırken ziyaretimize gelen, yaşlı bir yöre sakini bize "orası rahmetli halam Dudu'nun evi, benim çocukluğum orada geçti" demez mi? Peki, Dudu Hanım'ın altı odalı ve birbirlerine tünellerle bağlı evini ölçerken bulduğumuz iki tane devasa, yeraltı şehirlerinde görülen ve tünelleri düşmana karşı korumak için kullanılan "kapı taşı"nın bu evin içinde ne işi var? Olasılıkla, Dudu Hanım ve ailesi, kendilerinden yüzlerce yıl önce ve başka bir amaçla kazılmış bir yapıyı mesken edinmiş ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmiş. Kapadokya'da sıklıkla rastlanan bu uygulama, kayalara kazılmış bu yapıların ilk inşa tarihini belirlemeyi de imkânsız hale getiriyor. Kiliseler daha sonra güvercinlik oluyor veya Roma kaya mezarları mesken haline geliyor. Ya da meskenler ahıra, ahırlar depolara dönüşüyor. Duvarlar yıkılıp yeni odalar açılıyor veya odaların içinde duvarlar örülüyor. Binlerce yıldır kayaların içinde yaşamanın süregelen geleneği bu.

Koramaz Vadisi'nin Dimitre'den bir sonraki durağı ise Vekse (Özlüce). Vekse, vadinin en ufak mahallesi. Öte yandan, Dimitre'den farklı olarak bu yerleşim yüzyıllardır şu anda bulunduğu yerde yaşamını sürdürmüş. Vekse, Koramaz Vadisi'nin güney yamacında kurulu. Vadinin karşı yamacı yaklaşık 10 metre

OBRUK Mağara Araştırma Grubu, Kayseri Yeraltı Yapıları Envanteri çalışmaları kapsamında sayısız keşif gerçekleştirdi.

Dimitre Köyü'nün kaya yerleşimlerinde yüzyıllar boyu kullanılan yuvarlak kapı taşları hâlâ sapasağlam duruyor (solda).

yüksekliğinde, boydan boya bir duvar gibi uzanan kırmızı renkli volkanik kayaçla kaplı. Bu kayalık duvardaki sayısız kaya yerleşiminin pencere ve kapı deliklerinden esinlenen Vekseliler buraya "Yedi Delikler" ismini vermiş. İlk gün bu kayalık duvarı araştırıp üç farklı kaya kilisesini ölçtükten sonra Vekse'nin muhtarı ile yerleşimi tekrar gezdik. Bize, bir rehberiniz olmadan bulunması ve görülmesi pek mümkün olmayan sayısız yapı ve mimari öğe, işleme gösterdi. Mahalle birbirinden güzel eski evlerle dolu. Çoğu bugün terk edilmiş olsa da Vekse'nin dar sokaklarını dolaşırken her köşede yüzlerce yıllık bir geçmişi hissedebiliyorsunuz. Bununla birlikte günümüzdeki yaşantıdan hemen hemen hiçbir iz bulamıyoruz.

Yerleşim neredeyse tamamen terk edilmiş gibi. Namaz saati merak edip kafamızı şöyle bir caminin içine doğru uzatıp bakıyoruz. İçeride sadece dört kişinin olması, nüfusun "yoğunluğunu" da gösteriyor. Bize rehberlik edecek muhtarı Kayseri'den bizzat alıp buraya biz getirmiştik. Kendisine "nerede bu mahallede yaşayanlar" diye sorduğumuzda burasının günümüzde adeta bir yazlık gibi kullanıldığını anlatıyor: "Herkes şehirde, apartmanlarda yaşamayı tercih ediyor."

Vekse'yi dolaşırken muhtara "karşı vadideki kaya yerleşimlerinde hiç yeraltı şehri veya kapı taşı olan bir tünel var mı" diye soruyoruz. Muhtar "karşı vadide hiç yok, buradaki yegâne yeraltı şehri benim evin altında" diye yanıtlıyor.

Gerçekten de muhtarın yüzyıllık evinin bodrumundan girilen bir dehliz büyük bir yeraltı odasına, ardından da birbirine tünellerle bağlı bir yeraltı şehrine bağlanıyor. Muhtarın ailesi tarafından bugün bir kiler veya soğuk hava deposu olarak kullanılan bu yeraltı şehrinde aklınıza hangi yiyecek geliyorsa mevcut. Kasalar dolusu elma, bidonlar dolusu salatalık ve biber turşusunun yanı sıra, yine bidonlarda peynirler dizilmiş tüketilecekleri günü bekliyor. Yerde yatan ve bir zamanlar tünel girişini kapamak için kullanılan devasa bir kapı taşı şimdilerde evin masası ve üstü elma kasalarıyla doluydu. Ama en ilginci, yerdeki kuma oturtulmuş 15-20 armut.

Dimitre Köyü'nde kayaya oyulmuş devasa salonun yapılış amacı henüz belirlenemedi.

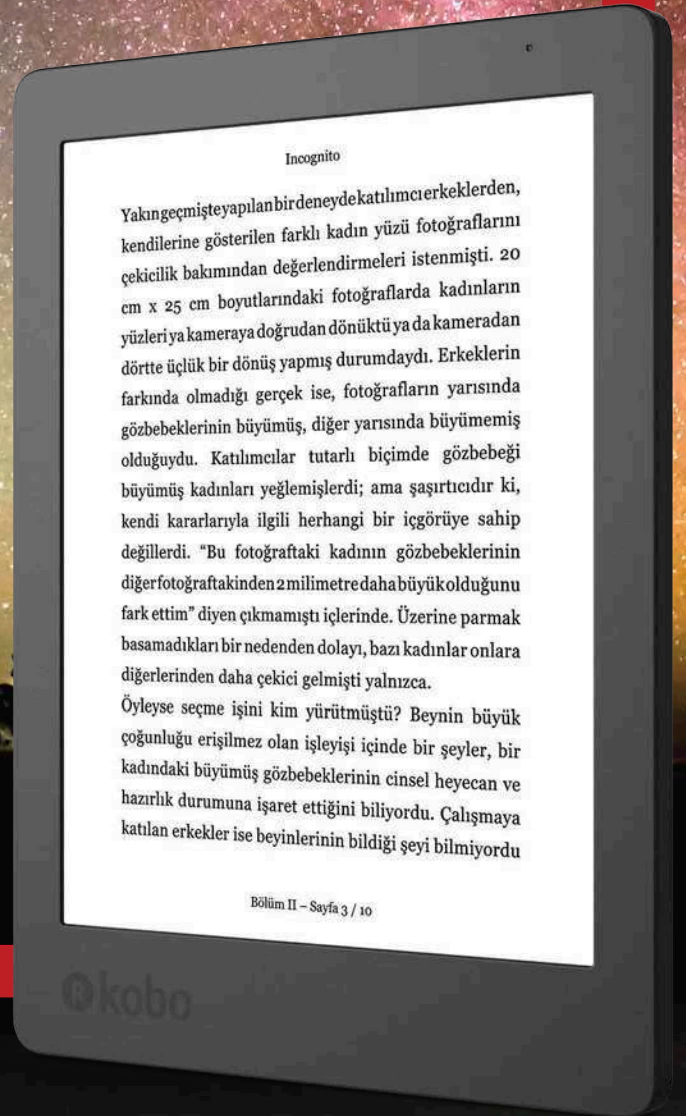
Sorduğumuzda muhtar: "Onlara taş armudu denir. Ham iken toplar, bu şekilde saklarız. Bahar geldiğinde inanılmaz sulu ve lezzetli olurlar. Mayıs ayında gelin, tadına bakarsınız."

Vekse, tarımsal açıdan çok zengin. Vadideki diğer yerleşimlerden farklı olarak burada vadinin her iki yamacı da teraslanmış ve meyve sebze tarımı yapılıyor. Vekselilerin "kama" dedikleri bu teraslarda yapılan tarım bugün eskiye oranla hayli azalmış olsa da hâlâ devam ediyor. Öte yandan, vadideki doğal bitki örtüsü de yörede yaşayanlara farklı lezzetler sunuyor. Ceviz ve kuşburnu dışında yöreye özgü "gilaburu" da bunlardan biri. Suyu tüm Kayseri'de sevilen ve yaygın olarak tüketilen bu bitki, Koramaz Vadisi'nin bir diğer doğal değeri.

YÜZYILLARIN MİRASI

Ağırnas, Dimitre ve Vekse gibi kendisinden önce gelen tüm yerleşimlerin aksine Isbıdın, bugünkü adıyla Bağpınar Mahallesi, Koramaz Vadisi'nin kuzey yamacına kurulmuş. Hem yerleşimin etrafında, hem de karşı kayalık yamaçta yine sayısız kaya yerleşimi mevcut. Ama bu yapıların biri çok özel: 300 metre kadar güneybatıda, vadiyi geçen köprünün yanındaki kayalık sırtta bulunan küçük bir kaya kilisesi Kayseri'de şimdiye dek rastladığımız en güzel freskleri barındırıyor. Gerçi, bölgenin her noktasında rastladığımız yoğun defineci faaliyeti bu kaya kilisesinde de onarılamaz izler bırakmış, ama hiç olmazsa bazı freskler hâlâ görülebilir durumda. Kilisenin etrafında bulunan kayalara oyulmuş ve bir kısmı çökmüş, bazıları ise tahrip edilmiş diğer yapılar ise bize buranın 1000 yıl kadar önce dini bir yapı kompleksi olduğunu gösteriyor.

Osmanlı Devleti'nin önemli bir sancağı olan Kayseri'nin tahrir kayıtları 600 yıl öncesine dek uzanıyor. Dolayısıyla 1500'lü yıllardan bu yana Koramaz Vadisi'ndeki tüm bu yerleşimlerde yaşayan nüfusu biliyoruz. 1830 yılından sonraki kayıtlar ise çok daha kapsamlı. O yıllarda Ağırnas, Dimitre, Vekse ve Isbıdın köylerinde temel eğitim veren okullar var. Çocukları için bundan fazlasını isteyen aileler ise onları Kayseri'ye ve İstanbul'a gönderiyor. Hem eğitim için gidenlerin şehirlerde kalmaları, hem de köylerin zengin eşrafının şehirlere göçmesi sonucu köyler

Incognito

Yakın geçmişte yapılan bir deneyde katılımcı erkeklerden, kendilerine gösterilen farklı kadın yüzü fotoğraflarını çekicilik bakımından değerlendirmeleri istenmişti. 20 cm x 25 cm boyutlarındaki fotoğraflarda kadınların yüzleri ya kameraya doğrudan dönüktü ya da kameradan dörtte üçlük bir dönüş yapmış durumdaydı. Erkeklerin farkında olmadığı gerçek ise, fotoğrafların yarısında gözbebeklerinin büyümüş, diğer yarısında büyümemiş olduğuydu. Katılımcılar tutarlı biçimde gözbebeği büyümüş kadınları yeğlemişlerdi; ama şaşırtıcıdır ki, kendi kararlarıyla ilgili herhangi bir içgörüye sahip değillerdi. "Bu fotoğraftaki kadının gözbebeklerinin diğer fotoğraftakinden 2 milimetre daha büyük olduğunu fark ettim" diyen çıkmamıştı içlerinde. Üzerine parmak basamadıkları bir nedenden dolayı, bazı kadınlar onlara diğerlerinden daha çekici gelmişti yalnızca.

Öyleyse seçme işini kim yürütmüştü? Beynin büyük çoğunluğu erişilmez olan işleyişi içinde bir şeyler, bir kadındaki büyümüş gözbebeklerinin cinsel heyecan ve hazırlık durumuna işaret ettiğini biliyordu. Çalışmaya katılan erkekler ise beyinlerinin bildiği şeyi bilmiyordu

Bölüm II – Sayfa 3 / 10

Koramaz Vadisi'nin birçok yerinde bulunan, "kama" adı verilen teraslarda meyve sebze yetiştiriliyor. Kamalara kış aylarında ise beyaz bir sessizlik hâkim (üstte). Tarihi yüzlerce yıl öncesine dayanan Vekse Köyü'nün sokakları halk mimarisinin birbirinden güzel örneklerini barındırıyor (altta).

boşalmaya başlıyor. Eski kayıtlar, 19. yüzyılda Kayseri'de yaşayan zengin Hıristiyanların köylerdeki eski evlerini, yazın geldikleri birer sayfiye evi olarak kullandıklarını belirtiyor.

Başka yerlere göç etmiş olsalar bile, bu köylerin eski sakinlerinin gönüllerinin hep burada olduğuna dair belgeler var. İstanbul'da yaşayan Vekseliler tarafından kurulan Vekse Yardım Derneği'nin 1890'lı yıllarda köyün sokaklarına kaldırım döşettiğini, çeşmeler yaptırdığını ve Koramaz Vadisi'nde, değirmenin yanında bulunan ve bugün de kullanılan taş köprüyü inşa ettirdiğini biliyoruz.

Ne yazık ki, bugün bu mahallelerin çoğunun nüfusu 1800'lü yıllardakinin yarısından bile daha az. Ufak bir kesim dışında kimse tarihi binyıllarla ölçülen bu yerleşimlerle ilgilenmiyor, eski yapılar kaderlerine terk ediliyor. Bu durum ne yazık ki insanın içini burkuyor. Tek avuntumuz yaptığımız çalışmayla bu yapıları haritalayarak ve fotoğraflayarak belgeliyor olmamız. Ardından Kayseri'nin bir başka vadisini keşfetmek üzere Koramaz'dan ayrılıyoruz… ●

VIA F2

4
Kamerasıyla
İçindeki
Fotoğrafçıyı
Özgür
Bırak

Casper

Lavanta tarlaları yaz aylarında, özellikle 10 haziran-10 ağustos arasında o muhteşem mor rengine kavuşuyor. Böylece Provence'ın orman ve makilerle çevrelenen tarihi kasabalarında mor rengin hâkimiyeti başlıyor.

PROVENCE

Fransa'nın mor bahçesi

Kuzeyden Fransız Alpleri, güneyden Akdeniz'le çevrelenen, sergilediği çeşitlilikle insanı büyüleyen bir coğrafya Provence. Ama özellikle dünya üretiminin önemli bir bölümünü karşılayan, sanatçılara ilham veren, uçsuz bucaksız lavanta tarlalarıyla öne çıkıyor.

YAZI VE FOTOĞRAFLAR: TAHSİN ENGİN GÖKTEN

AKDENİZ'E BAKIŞ

Provence, Akdeniz'de Fransız Rivierası olarak da adlandırılan 833 kilometrelik sahile şeridine sahip. Bu şerit üzerinde yer alan Eze kasabası kurulduğu tepeden Akdeniz'in mavisini seyrediyor.

Gordes kasabası yakınındaki Notre-Dame de Sénanque Manastırı'nın geçmişi 12'nci yüzyıla uzanıyor. Provence'ın huzurlu doğası birçok dini yapıya da ev sahipliği yapıyor.

Uzun yıllar İsviçre'de, Fransa sınırında yaşamış ve Provence'a defalarca gitmiş biri olarak bu bölgeyi tek kelimeyle anlatmam gerekirse "çeşitlilik" derim. Lavanta, ayçiçeği, gelincik ve zeytin ağaçlarıyla renklenen kırsal alanlar, Saint-Tropez gibi ünlü sahil yerleşimleri, 4 bin metreyi aşan zirveler ve kayak merkezleri, tarihi dokusunu koruyan köyler ve geleneksel pazarlar, güneşli bir hava, ama aynı zamanda hızı saatte 100 kilometrenin üzerine çıkan mistral rüzgârları, zengin bir mutfak… Provence bu çeşitliliği sayesinde her zaman sanatçıları kendine çekti. Van Gogh'un eserlerine ilham kaynağı oldu. Matisse, Monet, Renoir ve Türkiye'den Fikret Mualla gibi birçok sanatçıya ilham verdi.

Fransa'nın tarihi coğrafi bölgelerinden Provence, ya da günümüzdeki adıyla "Provence-Alpes-Côte d'Azur" ülkenin 26 bölgesinden birini

Yaşama sevinci, Fransızların deyişiyle "joie de vivre" diyarı Provence.

oluşturuyor. Yaklaşık beş milyon nüfuslu bölgeyi batıda Rhone Nehri, doğuda Monaco ve İtalya sınırı, güneyde Akdeniz, kuzeyde ise Fransız Alpleri çevreliyor. Provence sakinlerinin kendilerine has bir aksanı var. Geleneksel dil Provençal ise bazı gruplar tarafından yaşatılmaya çalışılsa da daha çok yaşlılar başta olmak üzere yaklaşık 500 bin kişi tarafından konuşulabiliyor. Provence'ın sakinleri de coğrafyası gibi güzel ve sıcak. Fransızların "joie de vivre" dedikleri yaşam sevincinin ne olduğunu burada yaşayanlarla sohbet etmeye başladığınızda çok daha iyi anlıyorsunuz. Hatta o sevinç sizi de hemen etkisi altına alıveriyor. Birçok kişinin Fransa'nın diğer bölgelerinden gelip buraya yerleşmesinin bir nedeni de bu yaşama sevinci.

Dünyanın en popüler seyahat rotalarından biri olan Provence'ın 833 kilometrelik Akdeniz sahili, "Fransız Rivierası" olarak da adlandırılıyor. Avignon Tiyatro Festivali, Cannes Film Festivali gibi dünyaca ünlü sanat etkinlikleri, masalsı köyler ve lavanta tarlaları buraya da damgasını vuruyor. Provence'ın en büyük şehri Marsilya (Marseille), Fransa'nın da en büyük ikinci yerleşimi. Bunun dışında bölgede başta Cannes, Nice, Avignon ve Aix-en-Provence olmak üzere toplam 11 şehir bulunuyor. Bölge

Luberon Vadisi ve Vaucluse Dağları arasında yer alan Gordes, “Fransa’nın En Güzel Kasabaları” listesindeki 155 yerleşimden biri. Gordes, doğayla bütünleşen mimarisi, geleneksel mutfağı ve seyir teraslarıyla Provence’ın en çok ziyaret edilen köşelerinden (solda). Roussillon da bölgenin diğer yerleşimleri gibi tarihi dokusunu çok iyi korumuş durumda. Madencilik yakın zamana kadar önemli bir geçim kaynağıydı, ama 1980’lerde turizmin hareketlenmesiyle eski önemini kaybetti (altta).

ayrıca zengin tarihiyle de dikkat çekiyor. Birçok medeniyetin gelip geçtiği Provence’ta özellikle antik Roma’dan birçok kalıntı var.

MOR DENİZ

Provence’ın iklim ve bitki örtüsü genellikle Akdeniz ağırlıklı olmakla birlikte büyük bir çeşitlilik gösteriyor. Ama Provence florası denince ilk akla gelen kuşkusuz uçsuz bucaksız lavanta tarlaları. Öncelikle söylemeliyim ki lavanta tarlalarını görmek istiyorsanız buraya doğru sezonda gelmeniz gerek. Ama “doğru sezon nedir” sorusunu yanıtlamak pek de kolay değil. 10 haziran-10 ağustos arasında gelirseniz lavanta tarlalarını en güzel halleriyle görme olasılığınız yüksek, ama bölge içinde lavanta yetişen her alanın hasat zamanı birbirinden farklı ve her yıl sıcaklıkların durumuna göre değişiyor. Bana sorarsanız haziran sonu gidin, lavantaları bölgenin tamamında görme şansınız yüksek olacaktır.

Öncesinde internette lavanta tarlaları haritalarını araştırmak da ziyaretçilerin işini kolaylaştırabilir. Ama yine de işin sırrı bizzat bölgede araştırma yapmak. Birinci önemli nokta gidilen yerde turizm ofisine uğrayıp bir lavanta tarlası haritası istemek ve yetkililerden açıklamalarını rica

etmek. İkincisi ise yörede yaşayanlarla konuşmak. Bu şekilde çok daha farklı yerler keşfedebilirsiniz.

Yaklaşık 25 türü bulunan lavanta kozmetikten ilaç sanayiine, banyodan mutfağa dek birçok kullanım alanı bulunan özel bir bitki. İklim ve arazi yapısı lavanta için çok uygun olan Provence, tarih boyunca bu özelliğiyle öne çıktı. Lavanta üretimi bölge için önemli bir ekonomik kaynak oldu, hatta günlük hayat ve kültürü bile etkiledi. Günümüzde tüm dünyadan çok sayıda ziyaretçi sadece mor lavanta tarlalarını görmek için bile Provence'a geliyor.

Dünyanın lavanta üretiminin yüzde 50'sinden fazlası Fransa'da gerçekleşiyor. Bunun da önemli bölümü de Provence'ta yapılıyor. Bölgede birçok lavanta bölgesi var, ama tarlaların genişliği, güzelliği ve üretim kapasitesiyle özellikle ikisi öne çıkıyor.

Alabildiğine uzanan mor tarlalar, arı vızıltıları ve o eşsiz lavanta kokusu… Valensole'a hoş geldiniz. Bu küçük kasaba Provence'ın kırsal yaşamını tanımak için bire bir. Valensole-Manosque yolu üzerindeki lavanta tarlalarının yanı sıra kasabanın kuzeydoğusunda da özellikle gündoğumu ve günbatımında unutulmaz anlar yaşayacağınız lavanta tarlaları uzanıyor. Yörede geniş ayçiçeği tarlaları da bulunuyor. Sarı ve mor birlikte farklı bir ahenk oluşturuyor. Bu yörede hasat erken oluyor. Normal şartlarda hasat 15 temmuzda başlıyor, ama o yıl hava sıcaklığı daha yüksek seyrediyorsa tarih 5-6 temmuza kadar erkene çekiliyor. En iyisi haziran sonu, ya da temmuzun ilk haftası gitmek.

Dünyanın lavanta üretiminin yüzde 50'sinden fazlası Fransa'da, bunun da önemli bir bölümü Provence'ta gerçekleşiyor.

SEYİR TERASINDAN BÖLGEYE BAKIŞ

İkinci lavanta devi Sault, Valensole kadar büyük olmasa da, binlerce lavanta tarlasına ev sahipliği yapıyor. Kasabaya yaklaşırken göreceğiniz seyir terasında tüm bölge ayaklarınızın altına seriliyor. Buradaki manzara bana hep yamalı bir kumaşı anımsatıyor. Sarı, mor, yeşil renkler ve harika Sault kasabası… Bazı tarlalarda lavanta ile beraber bahardan kalma gelincik ve diğer kır çiçekleriyle farklı türlerden ağaçları da görebilirsiniz. Kasabanın etrafındaki köylerde üreticisinden kaliteli lavanta balı, lavanta yağı, lavanta yastığı gibi ürünler alabilirsiniz. Sault'da lavanta dönemi genellikle 10 ağustos civarı başlıyor. Her iki kasabada da turizm ofisine gidip harita almak ve yetkililerden rota çizmelerini rica etmek uygun olacaktır.

Etrafta geleneksel dokularını koruyan birçok kasaba daha var. Yerleşimler genellikle tepelerde kurulmuş durumda. Hangisine girerseniz girin kendinizi zaman içinde yolculuk yapmış gibi hissediyorsunuz. Ortaçağdan kalma taş evler, şatolar, kiliseler, Roma anıtları… Tarihten her parça size ayrı bir şeyler fısıldıyor.

FRANSA'NIN EN GÜZEL KASABALARI

Ülkede "Fransa'nın En Güzel Kasabaları" adlı bir kuruluş bulunuyor, kasabaları tek tek inceliyor ve bu unvana layık olup olmadıklarını değerlendiriyor. Şimdiye dek 32 bin kasabadan 155'i bu sıfata layık görülmüş durumda. Bunlardan biri de Valensole yakınlarındaki Moustiers-Sainte-Marie. Devasa kayalıkların gölgesindeki kasaba, içinden usul usul akan nehir ve hemen yakınındaki Verdon Boğazı'yla etkileyici.

Monaco ve Nice'in tam ortasında yer alan Eze adlı harika kasabaya da uğramanızda fayda var. Eze, tepeye kurulmuş tarihi bir yerleşim. Önü ise alabildiğine Akdeniz. Rengârenk çiçekler arasında taş evler. Harika bir botanik bahçesi burası.

Bu arada Fransa'nın en iyi çiçeklendirilmiş şehir ve kasabaları yarışmasından da söz etmeli. Bu girişimle insanlar, yaşadıkları yerleri güzelleştirmeye özendiriliyorlar. Her yerleşim 1 ila 4 arasında değişen puanlarla değerlendiriliyor. Eze'in puanı iki. Ama buna rağmen Eze rengârenk, çiçekler içinde yaşayan bir kasaba. Kasabanın unutamadığım özelliklerinden biri de yemek yediğim bir restoran. Burada meyve dolu ağaçların dalları masaların üzerine sarkıyorlar; istediğinizi dalından kopartıp yiyorsunuz…

Sault ve yakınındaki kasabalar Provence'ın kalbi olarak nitelendirilebilir. Birbirine yakın, bazıları sadece beş dakika mesafedeki bu yerleşimler bölgenin özgün doğa ve kültür dokusunu gözler önüne seriyor.

Banon, Provence'a dair muhteşem eserlerin de bulunduğu kitapçısıyla dikkat çekiyor. Sadece bunun için bile buraya gelmeye değer.

Roussillon ise ülkenin en güzel 155 kasabasından biri. Burası kıpkırmızı bir yer. Kasabayı çevreleyen kırmızı kayalar evlerin yapımında da

Tarlaları zaman zaman yalnız ağaçlar bekliyor. Provence'ta her lavanta bölgesinin hasat zamanı ayrı ve yıldan yıla sıcaklığın durumuna göre değişiyor. Hasat, Velonsole çevresinde en geç 15 temmuzda, Sault civarında ise 10 ağustosta başlıyor ve bazı yıllar yaz sonuna kadar sürüyor (üstte). Provence'in köylerinden alınacak en güzel hediye bir demet lavanta. Bunun dışında lavanta yağı, lavanta balı, lavanta yastığı, lavanta sabunu gibi birçok ürün bulunabilir (solda).

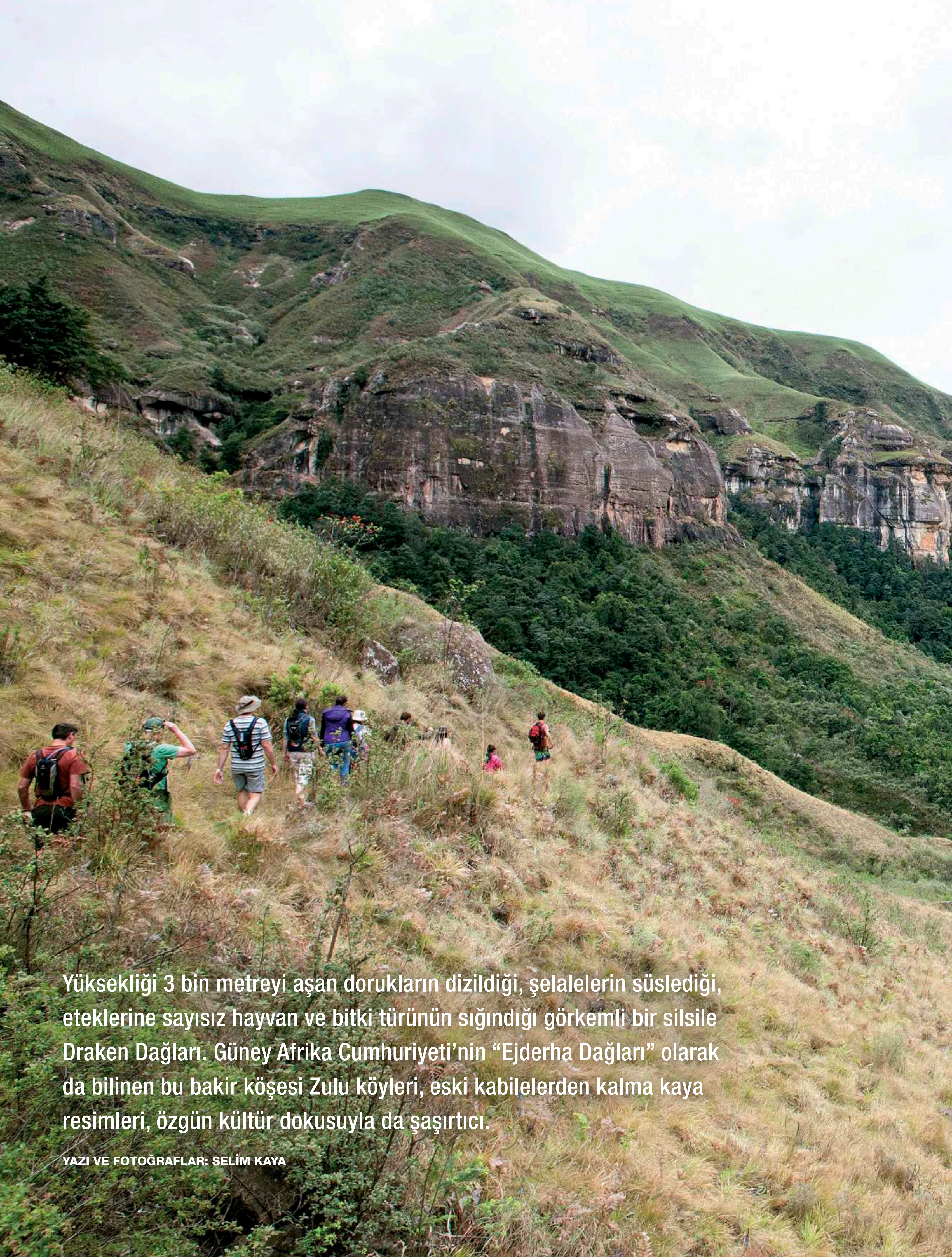
Ayçiçeği bölgenin tarım üretimde önemli yer tutmuyor, ama Valensole gibi yerlerde lavanta tarlalarıyla güzel bir uyum yakalıyor (üstte). Simiane-la-Rotonde kasabası yakınındaki at çiftliği diğer hayvanlara barınak oluyor (altta).

kullanılmış, bu da kasabaya benzersiz bir mimari doku kazandırmış. 20 dakika mesafedeki "Le Colorado Provençal" ise kırmızı kayalar arasında yürüyüş yapabileceğiniz güzel bir parkura sahip.

Yine en güzel 155 kasabadan biri olan, seyir terasının ve muhteşem Notre-Dame de Sénanque Manastırı'nın yer aldığı Gordes, güzel bir at çiftliğine sahip Simiane-la-Rotonde, bir dönem Marquis de Sade'ın yaşadığı Lacoste birbirinden güzel diğer kasabalar. Bonnieux ise beni hep mistik havasıyla, tepedeki kilisesiyle ve dar sokaklarıyla etkilemiştir. Bölgenin ünlü rüzgârı mistrale de burada yakalandım. O kadar şiddetli esiyordu ki tek çare kapalı bir yere sığınmaktı. Tam bir sanatçı yurdu olan ve en güzel 155 kasaba arasında yer alan Lourmarin'in her köşesinde bir sanat eseri göze çarpıyor. Geçmişte Henri Bosco, Albert Camus gibi yazarların yaşadığı bu kasaba da bölgenin uğrak noktalarından…

Renkleri, kokusu, tarihi, doğa ve kültür değerleriyle Provence daha yüzyıllar boyunca dünyaya ilham vermeyi sürdürecek gibi görünüyor ●

Yüksekliği 3 bin metreyi aşan dorukların dizildiği, şelalelerin süslediği, eteklerine sayısız hayvan ve bitki türünün sığındığı görkemli bir silsile Draken Dağları. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin "Ejderha Dağları" olarak da bilinen bu bakir köşesi Zulu köyleri, eski kabilelerden kalma kaya resimleri, özgün kültür dokusuyla da şaşırtıcı.

YAZI VE FOTOĞRAFLAR: SELİM KAYA

DRAKEN DAĞLARI

Afrika'nın Terası

Draken Dağları'nın büyük bir bölümü ulusal park statüsüyle koruma altında ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde. Bitki ve hayvan zenginliğiyle öne çıkan bu görkemli coğrafya ziyaretçilerine etkileyici manzaralar sunuyor, özellikle doğa yürüyüşleri için tercih ediliyor.

Dağ sadeliği

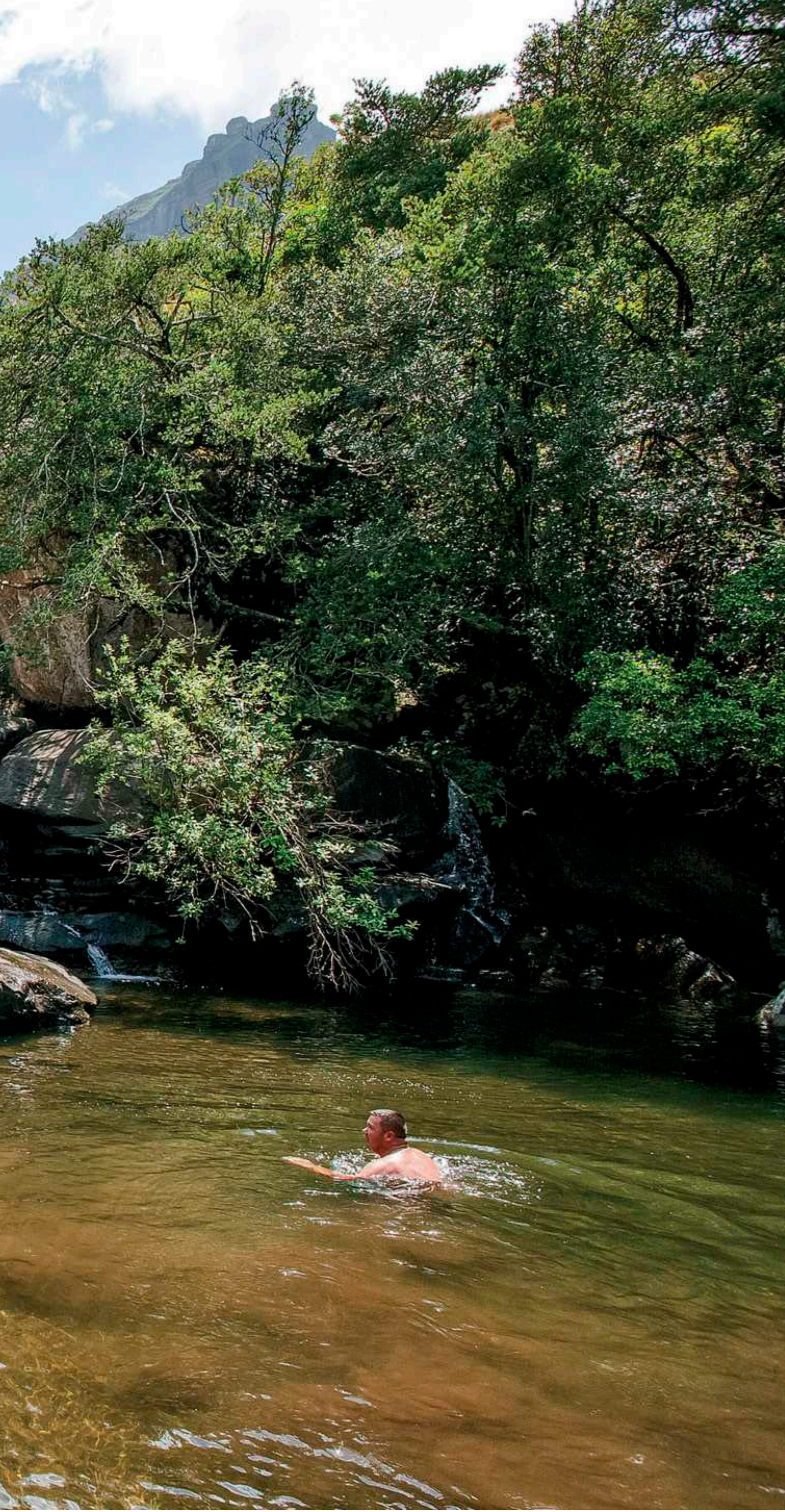
Draken Dağları'nın eteklerindeki Zulu Köyü Amazizi, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ulusal parka en yakın yerleşimi. Bu durumun sağladığı iş olanakları köyün ekonomisine katkıda bulunuyor, ama Amazizi'de hayat, özellikle yaşlılar için o geleneksel, sakin temposunda ve sadelikle akıyor.

Maloti-Drakensberg Parkı hem Güney Afrika, hem Lesotho

Dağlardan dökülen sular sıklıkla şelaleler oluşturuyor. Ziyaretçiler için uygun soluklanma noktaları olan şelalelerin çevresi bitki varlığı açısından da zengin.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin terası olarak bilinen Draken Dağları'na yaklaştıkça ormanlar yerini çorak araziye bırakıyor. Peş peşe kasabalardan geçiyorum, rotada kimi zaman beyazlara ait malikâneler, kimi zaman sade Zulu yerleşimleri dikkat çekiyor. Kilometreler sonra nihayet etkileyici dağ silsilesi manzaraya girmeye başlıyor. Güney Afrika Cumhuriyeti ve Lesotho sınırlarında 1125 kilometre boyunca uzanan, zirvesinin yüksekliği 3 bin 482 metreyi bulan efsanevi Draken Dağları… Güney Afrika'da konuşulan dillerden Afrikaansta ona neden Drakensberg, yani "Ejderha Dağları" dendiğini daha iyi anlıyorum artık…

Hem Güney Afrika Cumhuriyeti, hem Lesotho sınırlarına giren Maloti-Drakensberg Parkı, bu eşsiz coğrafyanın hazinelerini korumayı amaçlıyor. Parkın UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'nde yer alması, küresel çapta taşıdığı önemi de ispatlıyor. Bu dağlar eşsiz manzaraları, gölleri, akarsuları, şelaleleri, buraya özgü hayvan türleriyle her yıl tüm dünyadan çok sayıda ziyaretçi çekiyor, özellikle de doğa yürüyüşü için tercih ediliyor.

sınırlarına giren geniş bir koruma alanı.

San kabilesi avcıları oklarının ucuna kobra zehri sürüyor, böylece

Bu topraklardan yıllar önce silinen San kabilesinden geriye Draken'in kayalıklarına yaptıkları çizimler kalmış. Resimlerde özellikle önemli bir av hayvanı olan antiloplar konu edilmiş.

avlarını daha erken öldürüyordu.

Maloti-Drakensberg Parkı'nın Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki girişinden adım atınca bambaşka bir dünya karşılıyor beni. Yüzyıllar önce bu topraklardan silinen San kabilesine ait çizimleri görmek için tırmanışa geçiyoruz öncelikle. Yaklaşık beş kilometre ilerliyor ve dağlarda giderek yükseliyoruz. Birden iki antilopla karşılaşıyoruz. Draken Dağları'nda bana eşlik eden rehberim Sizwe, bu antilopların bölgeye has türler olduğunu söylüyor. Bir süre sonra 1500 rakımlı bir tepeye çıkıyoruz. Burası sarı bir bitki örtüsünün, yine yöreye özgü yeşil ağaçların göze çarptığı özel bir floraya sahip. Yaklaşık iki saatlik tırmanıştan sonra San kabilesinin son üyelerine ait çizimlerin yer aldığı kayalıklara ulaşıyoruz. Çizimler beni büyülüyor, tek kelimeyle olağanüstüler. Bir yandan da yüzyıllar öncesine ait bu eserlerin bugüne ulaşmasına şaşırıyorum. Sizwe çizimler hakkında şunları anlatıyor:

"Kadınların şişman, erkeklerin zayıf olarak resmedildiği dikkat çekiyor. Avcı bir toplum olan San kabilesinin erkekleri sürekli av peşindeydi. Elant antilobu kutsal sayılıyordu. Bol etli olan bu hayvanın derisinden de yararlanıyor, kemiklerinden ilaç elde ediyorlardı. Bu nedenle çizimlerde genelde elant antilobu ön plana çıkıyor, ama bölgeye has diğer antilop türlerini de görmek mümkün. San kabilesi avcıları oklarının ucuna kobra zehri sürüyor, böylece avlarını daha erken öldürüyorlardı."

Günün ilerleyen saatlerinde bu kez farklı bir parkurda yürüyoruz. Gökyüzünün zaman zaman bölgeye özgü yüksek ağaçların ardında kaybolduğu ormanın içinde yukarı doğru yol alırken Sizwe buranın gerçek sahiplerinin babunlar olduğunu söylüyor. Kimi zaman insanlara yaklaştıklarını, ama onlara hiçbir şekilde dokunmamamız gerektiğini ekliyor. Şöyle diyor Sizwe: "Babunlardan insanlara ölümcül hastalık bulaşabiliyor. Aynı şekilde biz de onlara hastalık bulaştırabiliyoruz. Sakın benden uzaklaşmayın,

Draken Dağları çevresinde ağırlıklı olarak Zulu yerleşimleri sıralanıyor.

babunlar rehberleri diğer ziyaretçilerden ayırabiliyor. Aslında bu derece zekiler, bize asla bulaşmazlar, ama diğerlerini taciz edebilirler."

Nihayet yaklaşık bir saatlik tırmanıştan sonra orman üstü yükseltiye varıyoruz. Sizwe, yaklaşık 300 metre ötedeki tepeden bizi izleyen babunları gösteriyor bana. Öylece durmuş bizi gözlüyorlar.

BÜYÜCÜ KADININ HİKÂYESİ

Sizwe, beni kendi köyüne de götürüyor. Amazizi isimli bu Zulu köyü, Maloti-Drakensberg Parkı'na en yakın yerleşim birimi, bu nedenle köyde yaşayan pek çok genç ulusal parkta rehber olarak çalışıyor. Sizwe, beni köyün büyücüsüyle de tanıştıracak, ama kendisi ancak bir saat sonra bizi kabul edeceğini söylüyor. Yoksul köyün sakinlerinin içtenliği ve sıcakkanlılığı hemen dikkatimi çekiyor. Köyün belli yerlerinde tulumbalar var, kadınlar ve küçük kızlar buradan su çekip evlerine taşıyor. "Güney Afrika'da köylerin çoğunda durum bundan pek farklı değil" diyor Sizwe; "çünkü ülkede henüz yeraltı su şebekesi kırsala ulaşmış değil, durumu iyi olanlar hazır su alıyor, olmayanlar kuyu suyu içiyor."

Sonunda köyün büyücüsünün evine gidiyoruz. Kadın bu kez bizi kabul etmeye hazır. Yuvarlak ve üstü sazlıklardan oluşan tek pencereli ve tek kapılı eve giriyoruz. Kapının solunda oturmuş orta yaşlı kadın bizi karşılıyor. İngilizce bilmiyor veya konuşmuyor. Zuluca anlattıklarını daha sonra Sizwe bana tercüme ediyor. Kadın büyücü olma hikâyesini şöyle anlatıyor:

"Bizim buralarda büyücülere daha çocuk yaşta olağanüstü güçler tarafından bilgi veriliyor. Ben de daha dokuz yaşlarındayken gece bir rüya gördüm. Bir denizkızı benim bir büyücü olacağımı söyledi. Sabah bunu babama anlattım. Bir türlü kabullenmedi, çünkü büyücü olmamı istemiyordu, daha çok küçüktüm. Babamın karşı koyması üzerine bir süre sonra evden kaçtım ve üç yıl denizin içinde denizkızıyla beraber yaşadım. Üç yıl sonra köyüme döndüm ve başımdan

Bölgedeki köylerin sorunlarından biri de susuzluk. Şebeke olmadığından devlet desteğiyle açılan kuyulardan çektikleri suyu evlerine taşıyıp kullanıyorlar. Satılan su ise oldukça pahalı; akaryakıtın litresi bir buçuk lira, suyun litresi bir lira.

Amazizi köyünün bir sakini, kendine hurdalıktan aldığı teneke ve araç parçalarından bilim kurgu filmlerinden çıkmış gibi duran bir ev yapmış (üstte). Zulu köylerinde evler geleneksel olarak yuvarlak inşa ediliyor (solda).

Köyün büyücüsüne daha çocuk yaştayken olağanüstü güçler tarafından bilgi verildiğine inanılıyor.

geçenleri anlattım. Beni büyücü olarak kabullendiler, artık bir büyücüydüm. Burada insanları ölmüş akrabalarının ruhuyla buluşturuyorum. Sorunlarına çözüm buluyorum, hastaları iyileştiriyorum."

Bu kez Draken Dağları'nın en kuzey noktasında, Royal Natal Ulusal Parkı'ndayım. Parkın girişindeki askerleri görünce şaşırdığımı anlayan Sizwe hemen devreye giriyor: "Draken Dağları'nın arka tarafında Lesotho var. Bir ada gibi, tamamen Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından çevrelenen küçük bir ülke Lesotho. Oradan buradaki köylerden inek çalmaya silahlı soyguncular geliyor. Bu nedenle devlet önlem amacıyla bölgede asker bulunduruyor.

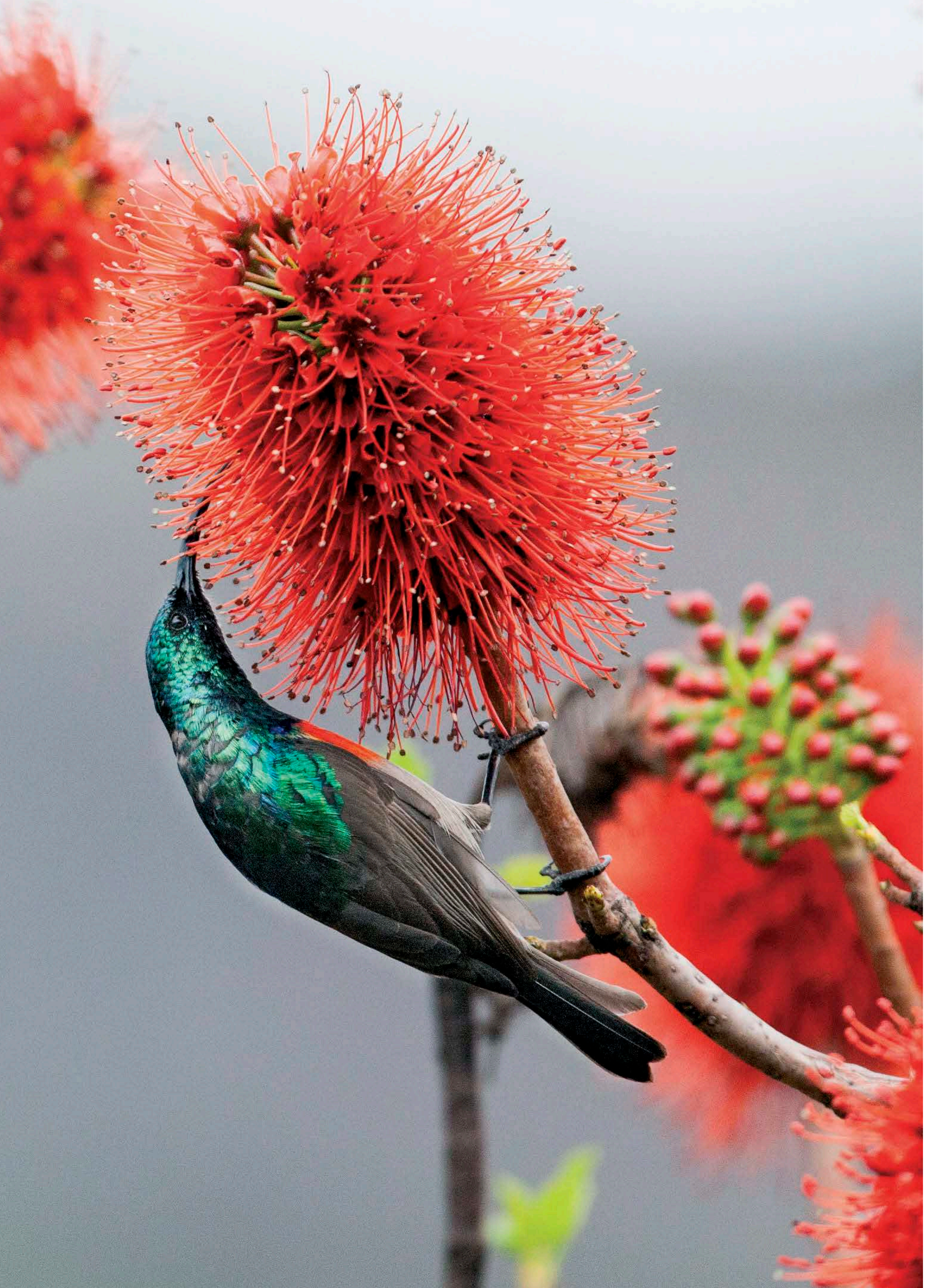
Daha önce dağların eteklerinde yol almıştık, Royal Natal Ulusal Parkı'nda ise yükseklere çıkacağız. Draken Dağları'nın en yüksek noktalarından biri 3 bin 165 metrelik Sentinel Dağı. Diğer önemli zirveler Mount Amery 3 bin 143, Beacon Buttress 3 bin 121, Eastern Buttress 3 bin 11 metre yüksekliğe sahip. Draken Dağları'nın en yüksek noktası 3 bin 482 metrelik Thabana Ntlenyana Dağı ise Lesotho sınırları içinde bulunuyor. Tüm bu doruklar, Draken Dağları'na o ünlü manzarasını kazandırıyor.

Çok sayıda doğa yürüyüşü parkuru bulunan Drakensberg'de dağcılık sporu da yaygın. Biz de Sizwe öncülüğünde yürüyüşe geçiyoruz. Zaman zaman soluklanmak için oturduğumuz kayalıklardan çevreyi seyretmek yorgunluğumuzu unutturuyor. Yaklaşık altı saatlik yürüyüşten sonra 1888 metre rakıma ulaşıyoruz. Vardığımız noktada, içinde bir dere akan derin bir kanyon

Amazizi'nin büyücüsü, köyün en saygın kişilerinden. İnsanları ölmüş akrabalarının ruhuyla buluşturduğunu, sorunlarına çözüm bulduğunu, hastaları iyileştirdiğini söylüyor.

IFP

bulunuyor. Dere üç kilometre sonra, sadece yağmurda akan yüksek bir şelalede son buluyor. Biz daha fazla ilerlemiyor ve inişe geçiyoruz.

Güney Afrika'nın en güzel kuşlarından güneş kuşu, bölgede "Natal bottlebrush" denen bitkinin çiçeklerinin nektarıyla besleniyor (karşı sayfada). Büyük bir kemirgen türü olan Güney Afrika damanı (*Procavia capensis*), Draken'in kayalıklarında etrafı gözlüyor (üstte). Kuyruksürengillerden *Galerella sanguiena*, Draken Dağları'nda yaşayan memeli türlerinden (altta).

NEKTAR PEŞİNDEKİ KUŞLAR

Dağa tırmanırken burada gördüğüm bir ağaç dikkatimi çekiyor yeniden. Zaten tuhaf görünümü hep aklımda. Bölgede "Natal bottlebrush" denilen ağacın özelliği, uzaktan portakala benzeyen çiçek yumaklarına sahip olması. Bu tuhaf çiçek birçok kuş için adeta nektar çeşmesi. Uzun gagalarını bu çiçeklerin arasına uzatan birbirinden güzel renkli kuşlar, bol bol nektar alıyor. Kuşların bir kısmının gagası hafifçe eğri ve çiçeğin nektarını kolaylıkla alacak şekilde upuzun dilleri var. Kimileri çiçeğin dalına konuyor, kimileri de havada kanat çırparak asılı kalıyor. Bu, belki de Draken Dağları'nda şahit olduğum en güzel an. Bir yanda doğanın en heybetli yüzü dağlar, bir yanda en zarif yüzü nektar toplayan kuşlar… Draken Dağları asla silinmeyecek hatıralar bırakıyor bende… ●

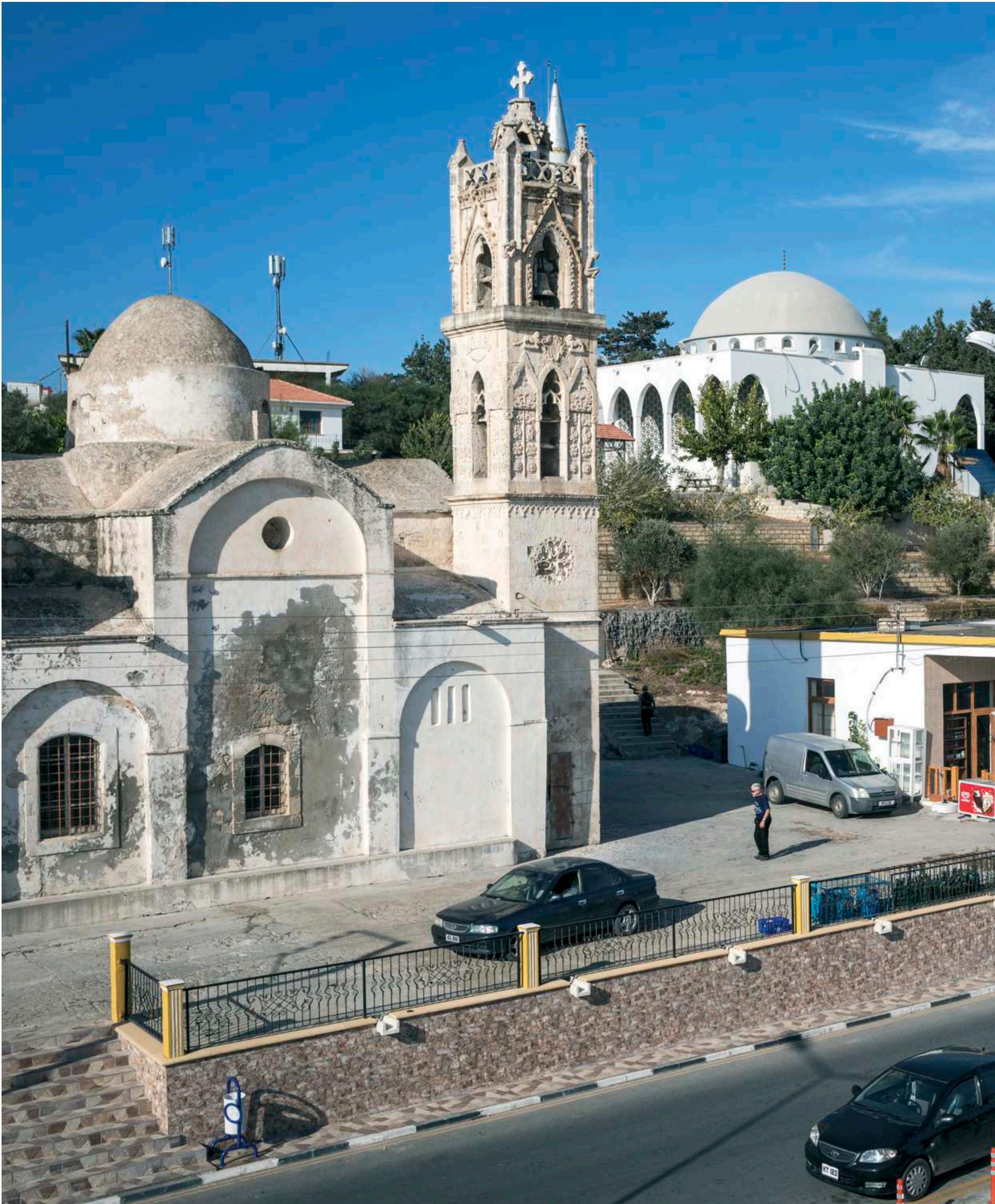
Kıbrıs Adası'nın kuzeydoğusunda bir parmak gibi Akdeniz'e uzanan Karpaz Yarımadası nüfus yoğunluğu düşük, doğal dokusunu korumuş bir bölge. Geçmişi yüzyıllar öncesine giden Kantara Kalesi, denizden gelecek akınlara karşı adanın kuzey kıyısıyla Mesarya Ovası'nı kontrol edebilmek için gözetleme kulesi olarak da kullanılıyordu.

KARPAZ - KIBRIS

Suskun yarımada

Akdeniz'in en sakin toprakları ve sahilleri... İnsan azaldıkça kuşların, sürüngenlerin, nadir bitkilerin arttığı Karpaz Yarımadası, Kuzey Kıbrıs'ın dünyaca takdir edilen doğa parklarından birine dönüştü. Aziz Andreas Manastırı'ndan ötürü Ortodoksların hac noktalarından biri olan bölge, bugün de halkların birbirini ağırladığı özel yerlerden biri.

YAZI: SERKAN SEYMEN / FOTOĞRAFLAR: ŞAHAN NUHOĞLU

MABETLERİN SÖYLEŞİSİ

KKTC'nin Dipkarpaz Köyü'nünün girişinde Ayios Synesios Kilisesi ve Dipkarpaz Camisi bir arada. Hemen önlerinde şaha kalkmış atıyla halkı selamlayan Atatürk heykeli yer alıyor.

Karpaz kıyıları, ılıman iklim sayesinde yılın büyük bölümünde denize girmeye elverişli.

Kıbrıs gazetelerinin aktardığı Roma mahreçli habere bakılırsa Kıbrıslı Karpaz Prensesi Zena de Tyra, Bizans İmparatorluğu'nun varisi ilan edilmişti. Doğu Roma imparatorluk ailesinin lideri olarak İtalya'da yaşayan Prens Paul Paleolog, iki yıl önce Bizans'ın Kıbrıs prensesi ilan ettiği Zena de Tyra'dan bu kez de "tek kızımız ve veliahtımız" diye bahsederek kendisinin gelecekte Bizans tahtının tek varisi olduğunu bildirmişti. Bütün bunlar olduğunda 1970 yılının Temmuz ayının son günleriydi ve elbette ortada Bizans İmparatorluğu diye bir devlet yoktu.

Gazeteler bunları yazarken Karpaz'da halk arasında dedikoduların önü arkası kesilmiyordu. Şu gerçek herkesin malumuydu: Prenses Zena birkaç yıl öncesine dek meteliğe kurşun attığı için gece kulüplerine kadar düşmüş, 40'ını devirmiş dul bir kadındı. Bir gece Alman asıllı Amerikalı milyoner Christian Gunther'le tanışınca talihi dönüvermişti. Kalbini çaldığı yaşlı adamı nikâh masasına oturtmuş ve büyük bir zenginliğin üzerine konmuştu. Bizans'a veliaht ilan edildiği günlerde, ağır bir kalp krizi atlatan kocasının hasta yatağı başında, kazandığı asalet unvanını hiç umursamaz perişan bir halde gözyaşı dökerken görülmesinin müstehzi tebessümlerle karşılanması da bu yüzdendi.

Yarımada kilometrelerce uzunluğa sahip temiz sahilleriyle de dikkat çekici.

Ayrıca Paleolog ailesinin kendisine asalet vermesinin sebebi de belliydi. İtalya'da, Avrupa ve Amerika jet sosyetesinin tanınmış simalarıyla vakit geçiren Paleolog ailesinin elinde koskoca Doğu Roma'dan asalet dışında kalan pek bir şey yoktu. O da para etmiyordu. Son iki yıldır aşırı zenginleştiği gözlenen ailenin lideri Prens Paul Theodor Paleolog'un bu kararı almasında yeni veliahtlarının kocası Christian Gunther'in, iş ortaklığı adı altında yaptığı "küçük" yardımların epey payı olduğu da aşikârdı. Bu arada not olarak şunu da ekleyelim; Paleolog ailesi 2000'li yıllarda bile Türkiye basınında ünlülere asalet nişanesi olarak unvan dağıtarak para kazanan "Bizans hanedanı olduğunu iddia eden sahtekâr bir aile" tanımıyla yer almayı sürdürecekti.

Prenses Zena ile ilgili bütün bu dedikodular kulaktan kulağa yayılmakla kalmadı, Kıbrıs'ın hem Rumca, hem de Türkçe yayınlanan gazetelerinde de yer aldı.

Ama insan denilen varlık sürprizlere çok açık. Bu Bizans veliahtlığı işinin duyulmasından bir

hafta kadar sonra gazeteler bu kez; "Karpaz halkının prensesleri Zena'yı bağırlarına basmak için can attığını" yazacaktı. Prensesin kendilerini ziyaret ederek şereflendirmelerini heyecanla bekliyor ve kendisini en iyi şekilde ağırlayacakları taahhüdünde bulunuyorlardı. Bir hafta içinde ne değişmişti?

Prenses Zena, Karpaz Yarımadası'nın ucundaki Apostolos Andreas Burnu'nun açıklarında yer alan, Klides (Kilit) Adaları olarak bilinen ve harita görünmeyecek kadar küçük olan beş adacığa resmen talipti. Parası neyse verecekti. Satılması mümkün değilse uzun süreliğine kiralanması da kabulüydü. Kıbrıs'ın, hatta dünyanın dilediği yerinde dönümlerce arazi satın alabilecek bir servetin sahibi olan bu kadın, adanın kuzeydoğudaki en uç noktasındaki bu küçücük toprak parçalarını ilginç bir sebeple istiyordu. Bu adacıklara bir Bizans prensesi olarak bayrağını dikecek ve sembolik de olsa Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden ilan edecekti.

Karpaz halkını heyecanlandıran elbette Bizans'ın

Adanın en doğu noktası olan Zafer Burnu, en batıdaki Koruçam'dan başlayan 255 kilometrelik Beşparmak Yürüyüş Yolu'nun da son durağı.

yeniden kurulacak olması değildi. Başkent Lefkoşa'ya uzaklığı 140 kilometre olan en uçtaki Dipkarpaz (Rizokarpaso) başta olmak üzere tüm Karpaz köyleri şimdi olduğu gibi o zaman da birer mahrumiyet bölgesi olarak görülüyordu. Tütün, zeytin, keçiboynuzu üreticiliği ve hayvancılıkla hayatını kazanmaya çalışan Karpazlılar, prensesin bu projesiyle yaşadıkları bölgenin ekonomik olarak kalkınacağına hükmetmişlerdi. 90 kilometre kadar uzaklarındaki liman kenti Mağusa'nın Maraş (Varoşa) bölgesi o zamanlar Kıbrıs'ın tüm turizm gelirinin yüzde 60'ını tek başına kazanan, Ortadoğu'nun en gözde tatil merkeziydi ve Sophia Loren gibi sinema yıldızları bile bugün hayalet bir kent olan Maraş'tan ev satın alıyordu. Prenses Zena, dünya sosyetesini Karpaz'a çekebilirdi ve o zaman kendileri de çiftçilikten kurtulup rahata ererlerdi.

Rahata eremediler. Gazeteler inatla fikri takibi sürdürüp "Prenses Zena, adalarla ilgili yaptığı resmi başvurulara halen bir cevap alamadığını açıkladı" şeklindeki haberleri usanmadan iki yıl kadar daha verseler de konu kapandı gitti. Zaten insanlar da bir başka, üstelik gerçekliği tartışılmaz prensesle daha ilgiydiler. Herkes İngiltere Prensesi Anne'in 1973'te, soylu olmayan bir yüzbaşı olan Phillips'le evlenmesine ilişkin dedikoduları

takip ediyordu. Kıbrıs'ın 1878'den 1960'a dek Britanya'nın sömürgesi olduğu düşünülürse çok da tuhaf değildi. Ama daha mühimi, 1974 yılına gelindiğinde Karpaz Yarımadası üzerinde yaşayan ve büyük çoğunluğunu Kıbrıslı Rumların oluşturduğu halkın hayatı hiç akıllarından geçirmedikleri beklenmedik bir şekilde baştan sona değişecekti ve Zena'yı hatırlayan bile kalmayacaktı.

Objective / Niras'ın da fotoğraf desteğini alarak gittiğimiz yarımadanın bu en uç noktasında bugün iki bayrak dalgalanıyor. Biri Türkiye ve diğeri KKTC'nin bayrağı. Hemen geride, ortalıkta üniformalı kimse görünmese de küçük bir karakol binası var. Resmi haritalarda burasının adı artık Zafer Burnu. Kilides (Kilit) Adaları'nınki de Zafer Adaları...

Türkiye 1974'te tek taraflı müdahale hakkını kullanarak Kıbrıs'a asker çıkarttıktan bir yıl kadar sonra nüfus değişimi anlaşması yapıldı. Karpaz Yarımadası üzerinde yaşayan Rumlar, kuzeyde yaşayan diğerleri gibi adanın güneyine göç etti. Şimdi Güney Kıbrıs'ta 6 binin üzerinde Karpaz kökenli insan bulunduğu hesaplanıyor. Bugün Kıbrıs'ın kuzeyinde sadece 500 kadar Rum yaşıyor ve bunların tamamı burada, Dipkarpaz Köyü'nde.

Etraftaki uyarı levhalarına bakılırsa bir

Çiler Shambi, Dipkarpaz Rum İlkokulu okul aile birliği başkanlığına seçilen ilk Kıbrıslı Türk. Evinin bahçesinde yöresel garayağ (koyu zeytinyağı) yapımıyla uğraşıyor (en üstte). Kaleburnu, adada kuyu kebabıyla ün salmış. Etraftan pek çok insan bu lezzet için buraya geliyor (üstte).

Kıbrıs'ta koruma altına alınmış 238 tür canlının 166'sı Karpaz Milli Parkı'nda yaşıyor. Akdeniz fokunun en çok görüldüğü yer de yarımadanın kıyıları.

zamanlar Prenses Zena'nın üzerinde turistik bir Bizans kurmayı hedeflediği adalara gitmeye kalkmak da kesinlikle yasak. Çünkü orası artık üreme alanı olarak sayıları epey azalmış ada martısı ve karabataklara ait. Savaşın ardından 1975 kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti, 1977 yılında Dipkarpaz'dan bu buruna kadar olan bölgeyi millî park olarak tanımladı. 1983 yılında ilan edilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de Karpaz Yarımadası'nın 1995'te Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı ve 2007'de Özel Koruma Bölgesi kabul edilmesi kararlarını aldı. Aynı yıl Avrupa Birliği de Natura 2000 Direktifi kapsamında bu bölgeyi uluslararası koruma alanı olarak açıkladı. Yarımadayı bu kadar özel kılan neydi?

AKDENİZ'İN SAKİN KÖŞESİ

Karpaz Yarımadası, tüm Akdeniz göz önüne alındığında bulunabilecek en bakir alan olarak kabul ediliyor bugün. Nüfus yoğunluğunun çok düşük olduğu bölgede doğal hayat ile ilgili sayılara baktığımızda tablo net olarak ortaya çıkıyor. Karpaz Milli Parkı 300 çeşit bitki, 200 çeşit kuş, 100 çeşit balık, 8 çeşit deniz memelisi, 13 çeşit karasal uçan memeli ve 21 çeşit sürüngene ev sahipliği yapıyor. Kıbrıs üzerinde tespit edilmiş 1410 farklı bitki türünün dörtte üçü bu bölgede mevcut. Ada üzerindeki 47 endemik bitki türünün 24'üne de sadece burada rastlanıyor. Kum zambağı, benli orkide, Kıbrıs boseası, Kıbrıs geveni, Acem siklameni, Kıbrıs kaside otu, Finike ardıcı, mazı, tülümbe ve medoş lalesi bunların en dikkat çekici olanları. Bunun yanı sıra lazmarin, budala çiçeği ve sığırdili gibi nadir bulunan 100 farklı bitki türü de yine burada görülüyor.

Kıbrıs'ta koruma altına alınmış 238 tür canlının 166'sı Karpaz Milli Parkı'nın 95 kilometrekarelik alanında yaşıyor. Tüm Akdeniz'de 500 tane kaldığı tahmin edilen Akdeniz fokunun en çok görüldüğü yer de Karpaz kıyıları. Burası ayrıca nesli tükenmekte olan yeşil deniz kaplumbağalarının Akdeniz'deki üçüncü en büyük üreme alanı.

AKDENİZ'DEN AVRUPA'YA

Yörenin tütünü aromasıyla meşhur. Karpaz Tütün Kooperatifi'nin topladığı tütüne Avrupalı pek çok pipo tütünü markası büyük ilgi gösteriyor.

Bugüne dek ikisi endemik olmak üzere 19 farklı kelebek türü tespit edilmiş.

Yarımada ayrıca kuş gözlemcilerinin aklını alabilecek sayıda kuşa ev sahipliği yapıyor. Kıbrıs kuyrukkakanı, Kıbrıs ötleğeni gibi nadir kuş türlerine burada rastlanabiliyor. Burası aynı zamanda göçmen kuşların da konaklama alanı. 27 kilometre uzunluğundaki 2 bin hektarlık bu milli park bölgesinde doğal çeşitlilik o kadar inanılmaz boyutta ki, şu ana kadar saydıklarımız bunun sadece bir kısmı. Canlı çeşitliliğinin yanı sıra bu alanda yer alan 50 su pınarı, 20 kayıtlı tarihi eser, beş arkeolojik alan ve üç tane antik dönemden kalma taş ocağı da uzun tabiat ve kültür varlıkları listesinin yalnızca ilk maddeleri. Buna bir de kasım, hatta aralık aylarında bile kamp kurulmuş, tek tük de olsa çadıra ve karavana rastlayabileceğiniz dört kilometre uzunluğundaki kumsalları ekleyin.

Burunda durup Prenses Zena'nın hayalindeki adaları seyrederken yarımada üzerindeki yolları, rotaları ve uzunlukları belirten tabelalar göreceksiniz. Karpaz, bisiklet turizminin Avrupa çapındaki en tanınmış merkezlerinden biri konumunda bugün.

Gelelim yarımadanın en ucuna adını veren Apostolos Andreas'a… Aziz Andreas'ın, Hz. İsa tarafından Hıristiyanlığı yaymak üzere çağırılan

dinçleşirken, tek gözü gören gemi kaptanı yüzünü bu suyla yıkayınca kör gözü de açılmış.

Buraya önce 15'inci yüzyılda bir şapel yapılmış. 18'inci yüzyılda geliştirilerek bir manastıra çevrilmiş. Ana kilise etrafında manastır binaları ve hacca gelenler için inşa edilen yatakhaneler inşa edilmiş. Modern kilisenin basamakları kare ve tonozlu bir şapele ve eski bir iskeleye bağlanıyor.

Aziz Andreas'ın asasını yere vurmasıyla ortaya çıkan pınar, halen kesintisiz akıyor. Eğer bir pazar günü buraya gelirseniz ellerindeki plastik bidonlarını doldurmak için çeşmenin başında sıra bekleyen insanlarla karşılaşacaksınız. Hafta sonları Karpaz'ın dar yolları kalabalık bir trafiğe sahne oluyor. Otobüsler bir birbiri ardına Kıbrıs'ın güneyinden buraya ziyaretçileri taşıyor.

Bu seyahati yapabilmek 80'li ve 90'lı yıllarda Rumlar için epey meşakkatliydi. Günler öncesinden başlayan siyasi ve diplomatik tartışmalar eşliğinde zar zor izin alındığında ziyaretçi kafilesi sınırdan buraya kalabalık bir polis kordonu eşliğinde ulaşabiliyordu. Rumca gazeteler sürekli olarak Karpaz'da kalan Rumların hayat koşullarının kötülüğü ve baskı altında olduklarına ilişkin haberler yaparken, kuzeyde yayınlanan Türkçe gazeteler karşılık olarak sık sık, "burada çok rahat yaşadıklarını" beyan eden Rumların açıklamalarına yer veriyorlardı. Sınır kapılarının 2003 yılında karşılıklı olarak serbest geçişe açılmasından bu yana bölgeye yapılan ziyaretlerin sayısı iyice artmış durumda. Paskalya dönemlerinde manastırda ayin yapılması her iki tarafın sağ siyasetçileri arasında karşılıklı

Yeni toplanmış zeytinler taş fırınlarda kaynatıldıktan sonra güneşte kurutulmak üzere damlara seriliyor. Burada üç gün bekletildikten sonra sıkılmak üzere değirmene götürülecek. 200 yılı aşkın süredir uygulanan bu yöntemle katran gibi yoğun "garayağ" elde ediliyor (solda ve altta).

ilk papaz olduğuna inanılıyor. Bu yüzden "ilk çağrılan" manasındaki "O Protoklitos" unvanıyla anılıyor. Hikâyeye göre Andreas Kutsal Topraklar'a, Kudüs'e doğru bir gemi dolusu Hıristiyanla yola çıktığında Karpaz açıklarında gemi fırtınaya yakalanmış. "Rüzgârların Efendisi" adıyla maruf Andreas ilk mucizesini gösterip fırtınayı durdurmuş. Süt limana çevirdiği denizde kıyıya yanaşmışlar. Susuzluktan ve salgın hastalıklardan bitap düşmüş olan gemidekiler Andreas'ın asasını vurduğu kayadan aniden fışkıran pınardan içerek susuzluklarını gidermişler. Ama mucizeler silsilesi bununla kalmamış. Sudan içenler bir anda iyileşip

Karpaz tütünü, özel aromasını kazanması için tam altı ay boyunca yabani çitlembiklerle tütsüleniyor (altta). Karpaz Yarımadası'nın köylerinde başlıca geçim kaynaklarından birisi küçükbaş hayvancılık (sağda).

polemiklere ve sıkıntılara yol açsa da hayat eskiye göre daha normal akıyor.

Bugün manastırın çevresinde 1974'ten sonra Anadolu'nun kuzeyinden, Karadeniz'den ve Güneydoğu'dan gelip buraya yerleşenler pazar kuruyor. Manastırın Rum ziyaretçilerine yiyecek, içecek, hediyelik eşya satıyorlar. Bir de bolca havuç… Havuç kasalarının üzerinde İngilizce "Eşek maması - 2 Euro" yazıyor. Çünkü etrafta neredeyse insandan daha fazla eşek dolaşıyor ve insanlarla selfie çektirmenin karşılığını bu havuçla alıyorlar.

Karpaz eşekleri, Kıbrıs eşeği olarak bilinen bir cinsin son temsilcileri. Alışılagelenden biraz daha

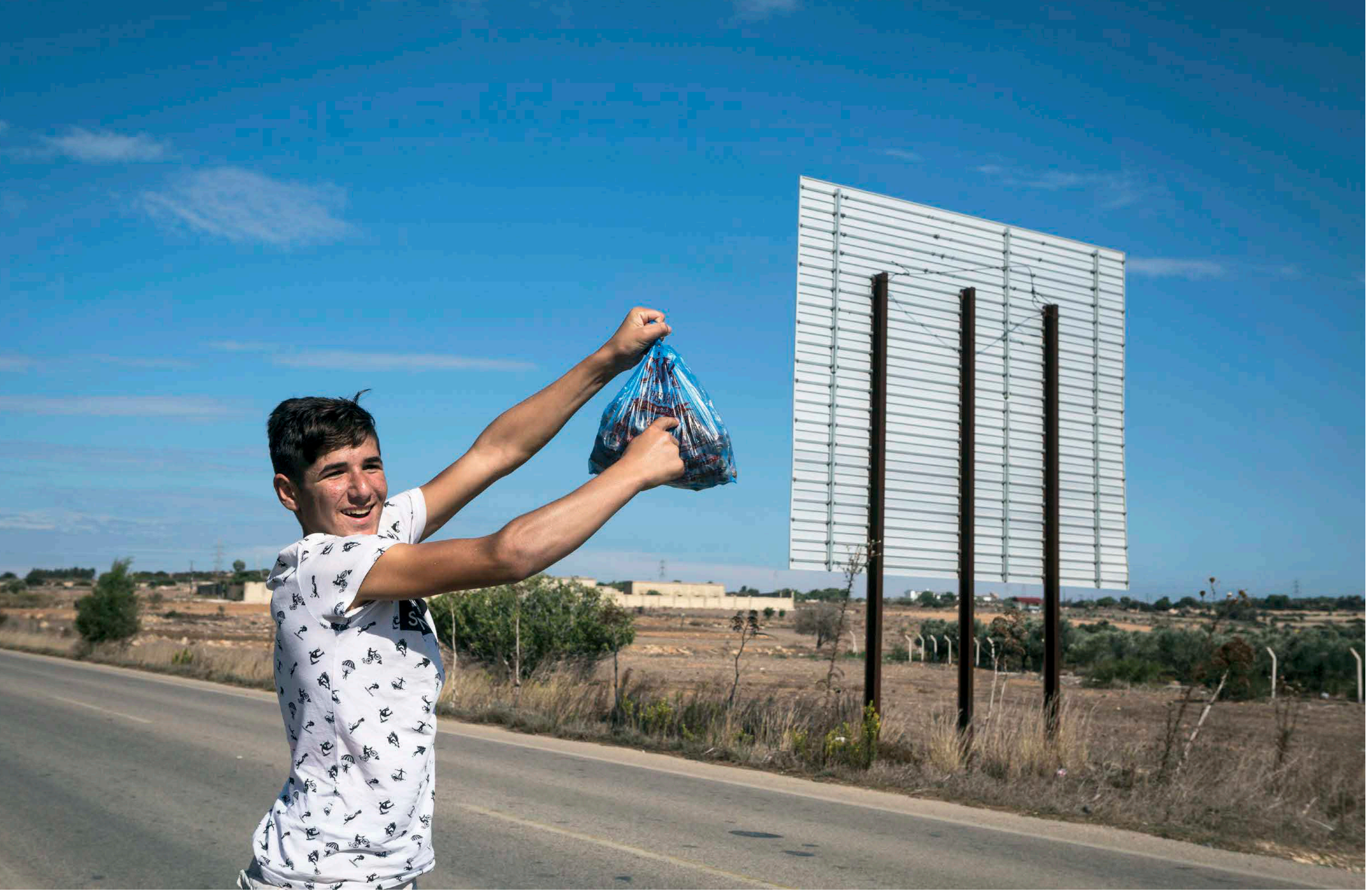
iriler. Bir eşekten ziyade katırı andıran büyüklükleri ve dayanıklılıklarıyla bir zamanlar dünya çapında şöhrete sahiptiler. Ancak bu şöhretin onlara hayır getirdiği söylenemez. Motorlu araçların hayata girmediği devirlerde gemiler neredeyse tüm Akdeniz limanlarına satılmak üzere bu eşeklerden taşıyordu. Her iki dünya savaşına, bazı Kıbrıslılar gibi cephe gerisine mühimmat, yiyecek ve teçhizat taşımak ve ikmali sağlamak üzere Britanya ordusuna katılmışlıkları bile var. Bugünkü nüfusları konusunda 300 ile 3 bin arasında çok farklı sayılar veriliyor ve sahipsiz, kendi başlarına yaşadıkları için "hür eşekler" olarak anılıyorlar.

Kökenlerinin bir tarafının Afrika yaban eşeğine dayandığı tahmin ediliyor. Yeryüzünde sahipsiz yaşayan bu eşek kolonisinin nasıl oluştuğu konusunda da rivayet muhtelif. Kimilerine göre 1974'te buradan göç eden Rumların yanlarına götürmeyip doğaya saldıkları atalarından türediler. Bazı kaynaklara göreyse Aziz Andreas'a bir dilekte bulunanların dilekleri yerine geldiğinde eşeklerini buraya getirip azat etmeleri de yaygın bir gelenekti. Ancak 1571'den 1878'e kadar Kıbrıs'ı elinde tutan Osmanlılardan adayı alan İngilizlerin o yıl kayda geçirdiği bilgilere bakılırsa sahipsiz eşekler o tarihte de mevcuttu.

Karpaz Yarımadası üzerinde geçmişten kalan sayısız ibadethane arasında bir tanesi çok dikkat çekici. Meryem Ana'nın annesine adanmış Aya Anna Kilisesi. Bugün bir harabe halinde. Kilisenin yer aldığı Karpaz'ın Kaleburnu (Galinopourni) Köyü, Hıristiyanlığa ait böylesi mühim bir yapıya ev sahipliği yapsa da 1700'lü yıllardan bu yana bölgeyi gezen seyyahların anılarında nüfusu tamamen Müslüman olan bir yerleşim olarak kaydedilmiş. Yaşı yetenler kilisenin 1960'lı yıllara dek çok daha iyi durumda olduğunu hatırlıyorlar. 1963'te yaşanan toplumlararası çatışmaların ardından bakımsız bırakılarak yıkılmaya terk edilmiş.

Bu kilisenin önemini anlatmak isteyenler "çok eski devirlerden bu yana kuraklık dönemlerinde burada yağmur duası yapılması bir gelenektir" diyor. Bugün Kaleburnu Köyü'nde ihtiyarlarla sohbet ederseniz size Kıbrıs'ın buraya en uzak noktalarından, o zamanın şartlarında günlerce yürüyerek gelen insanların yağmur yağdırması için Meryem Ana'ya dua ettiklerini çocukluklarından hatırladıklarını anlatacaklardır. Köy halkı uzaklardan gelen bu misafirlere ekmek, hellim, zeytin ve su ikram edermiş. Ve içlerinden bazıları 1960'larda çatışmalar başlayınca ninelerinin, annelerinin Rumlara yiyecek verdikleri için Türklerin

Kıbrıs, 1974'teki harekâttan sonra Anadolu'nun pek çok yerinde göç aldı. Kağızmanlı ailelerin çocukları sabahın erken saatlerinde topladıkları garavollileri (sümüklüböcek) kilosu 20 liradan turistlere satmaya çalışıyor.

bazı aklı evvelleri tarafından sorgulandıklarını da fısıldayacaklardır.

BİRLİKTE YAĞMUR DUASI

Associated Press haber ajansı 1958 yılının 3 Nisan günü dünya çapındaki abonelerine Kaleburnu Köyü'nden bir haber geçti. Ertesi gün Türkiye'de yayınlanan *Ulus* gazetesinde genç bir gazeteci yazısına bu ajans haberini nakledererek başladı:

“Binlerce Kıbrıslı Türk ve Rum, dün, siyasal ayrılıklarını unutup, bu yılın ekinini kurtarabilmek için beraberce yağmur duasına çıktılar. Tören, Doğu Kıbrıs'ın Karpas bölgesindeki Galinoporni adlı Türk köyünde yapıldı. Yıl başından beri bu bölgeye yağmur yağmamıştı. Çiftçiler, bu hafta da yağmur yağmazsa mahvolacaklarını söylüyorlardı. Binlerce Türkle Rumun toplandıkları yerde bir Türk hoca Kuran'dan, bir Rum papaz da İncil'den ayetler okudu. Türk köylüleri beraberce dua etmek için köylerine gelen 2000'i aşkın Rumu ağırladılar ve dualar akşama kadar sürdü.”

Yazar sonrasında ajans bültenini şöyle yorumlayacaktı:

“Bu bir masaldan parça değil, bir düş değil. Tanrının rahmetinden de, kullarından da umut kesilemeyeceğini gösteren bir haber... Bir evde oturan, bir evin rızkıyla yaşayan insanlar gibi, bir ülkede, hele bir adada, hatta dünya küçüldükçe bütün dünyada yaşayan insanların, din, dil, soy ayrılıklarına rağmen, aralarında ne kadar sıkı bir kader beraberliği bulunduğu, bundan daha özlü bir haberle, bundan daha açık ve basit bir dille anlatılamazdı.

Ama ne var ki, milletlerin kaderine hükmetmeye kalkışan insanların, devlet adamlarının, siyaset adamlarının pek çoğu, böyle açık ve basit örneklerden ders alamazlar. Onlar ya bir ters mantığın, ya birtakım vehimlerle önyargıların, ya da kendi toplumlarında türlü maksatlarla, bazen son derecede küçük ve bencil hesaplarla körükledikleri düşmanlık ve ihtirasların akıntısına kapılmış, kölesi olmuşlardır. Kapıldıkları bu akıntıda milletlerini de beraberce sürüklerler.

Ama kuraklık tehlikesi Kıbrıs'ın bir köyünde Türklerle Rumları beraberce yağmur duasına çıkarırken, Müslüman Türk köylüler, beraberce dua edebilmek için Hıristiyan Rum komşularını kendi köylerinde ağırlarken, siyaset adamları, Kıbrıs meselesinin Ege ve Akdeniz'de müşterek Türk-Yunan manevralarına engel olduğunu veya Türklerle Rumların artık asla dostça yaşayamayacaklarını ileri sürerler!”

Genç gazetecinin adı Bülent Ecevit'ti.

Ecevit, Karpaz'ı ve Kaleburnu Köyü'nü bu yazıyı yazdıktan 17 yıl kadar sonra ziyaret etti. Önce köyün yakınlarında deniz seviyesinden 650 metre

Karpaz'ın sembolü yabani eşekler, milli parka gelenlerden de ilgi görüyor. Onlara ikram edilen başlıca yiyecekler, çok sevdikleri havuç ve elma.

kadar yükseklikte yer alan, Arap akınlarının sonrasında Bizanslılar tarafından inşa edildiği tahmin edilse de, yazılı kaynaklarda ilk kez Aslan Yürekli Richard'ın Kıbrıs'ı ele geçirdiği 1191 yılında yapıldığı ve 1391 yılında, Kral James tarafından surlarla çevrildiği de bilinen Kantara Kalesi'nde Karpaz manzarasını seyrederek öğle yemeğini yedi.

Sonrasında aşağıya inerek kendisini bekleyen köylülere savaşın ardından artık her şeyin elbirliğiyle daha güzel olacağına dair heyecanlı bir konuşma yaptı. Sonuçta yıllar önce hakkında "romantik" bir yazı kaleme aldığı köyü ziyaret ettiğinde artık genç bir gazeteci değil Türkiye'nin başbakanlık koltuğunda oturan bir siyasetçiydi.

Bugün Kıbrıs'ın kuzeyinde Türklerle Rumların halen birlikte yaşadığı Karpaz'da toplumlar arasında bir kavga yok. Yılan hikâyesine dönmüş, bıkkınlık verici müzakereler her defasında başarısızlıkla sonuçlansa da, her defasında Karpaz'ın ne olacağı masadaki en tartışmalı konu olsa da ve esas olarak el değiştirmiş mal mülk meselesi ile 1974'ten sonra Türkiye'den göç ederek buraya yerleşenlerin akıbetlerinin ne olacağı daima tartışma yaratsa da bugün esas çatışma hangi kökenden gelirlerse gelsinler insanlarla eşekler arasında. Özellikle kış aylarında aç kalan eşekler kendilerine ayrılan bölgenin dışına çıkarak yiyecek bulmak için tarım arazilerine giriyorlar. Kıbrıs gazeteleri, tarım alanları tarumar olmuş çiftçilerin feryatlarını, kimliği belirsiz kişilerce öldürülen eşekleri ve bütün bunları protesto etmek için eylem yapmaya geldiklerinde Karpaz halkının bir kısmı tarafından hiç de misafirperverce karşılanmayan kentli çevreci örgütlerin haberleriyle dolu. Rum ve Türk çevre örgütlerinin gündeminde sadece eşekler yok. Sık sık bu bölgenin imara, turizm tesisi inşaatlarına açılması söylentilerine de itiraz ediyorlar.

Akdeniz'in kendi içinde ayrı bir mikro evren misali yaşayan bu köşesinde, akşam yaklaşırken rüzgâr gün boyu olduğu gibi sert esiyor. Sıcaklık mevsime yakışır bir şekilde bir parça düşerken, tatil günü buraya gezmeye gelenleri taşıyan otomobiller ve otobüsler dönüş yoluna koyuluyor. Ellerinde içi dolu naylon poşetleri havaya kaldırarak yol kenarında bekleyen çocuklar araçlardan bazılarının durup kendilerinden alışveriş yapmasını umut ediyorlar. Kars'tan, Muş'tan göç etmiş ailelerin çocukları Kıbrıslı Türk ve Rumlara doğadan topladıkları ve tadına bakmadıkları garavollileri (salyangoz) satmaya çalışıyor. Koyunlar, keçiler ve yanlarında dolaşan domuzlar bir günü daha tamamlamak üzereler. Her şey sakin, her şey yolunda gibi. Ama yıllar önce Associated Press'in buradan geçtiği haberin son cümlesinde dendiği gibi; "gün sona ererken henüz havada bir değişiklik yok" ●

Tatil, hayatın ta kendisidir!

Siz hiç...

EVET HAYIR

- [ ] [ ] İSVİÇRE'DE ÇİKOLATA FABRİKASI ZİYARET ETTİNİZ Mİ?
- [ ] [ ] AMERİKAN YOL MOTELLERİNDE GECELEDİNİZ Mİ?
- [ ] [ ] SEYŞELLER'DE KÖPEKBALIKLARIYLA YÜZDÜNÜZ MÜ?

EN İYİYİ HAYAL EDENLERE, "BİR GÜN MUTLAKA" DİYENLERE, UFUK AÇICI BİR REHBER. BEDENİNİZİ DİNLENDİRİRKEN, RUHUNUZU ZENGİNLEŞTİRMEYİ UNUTMAYIN.

TEMPO TRAVEL KIŞ SAYISI BAYİLERDE

DOĞAYA DÖNÜŞ, SERDAR KILIÇ

Her iz, bir hikâye!

Serdar Kılıç, Bolu'da dağda geçirdiği yedi ayın öyküsünü kaleme aldığı "*Doğaya Dönüş*" kitabında hayatta kalma tekniklerini anlatırken doğanın diline de tercümanlık ediyor.

"*Doğadaki İnsan*" ve "*Doğada Tek Başına*" belgesellerinin yaratıcısı Serdar Kılıç'ın iki yavru kangal köpeğiyle birlikte Bolu'da dağda geçirdiği yedi ayın öyküsünü kaleme aldığı "*Doğaya Dönüş*", hayatta kalma tekniklerini içeren gerçek bir doğa rehberi... Aslında kitap, Kılıç'ın dağda yaşadığı aylar boyunca ağaç evini inşa edişinden yemek bulma serüvenine, kurtları bekleyerek geçirdiği uykusuz gecelerden vücudundaki yaraların ilacını doğadan temin ettiği günlerine kadar her anını içtenlikle kaleme aldığı bir günlük... "Unutmayın doğa sizinle her an konuşur" diyor Kılıç. Zaten asıl mesele o dili anlayabilmek. O da tam bu noktada başlıyor tercümanlık yapmaya.

Amaç, dağda, sarıçamların ortasında ağaçtan bir ev yapmak: "Ağaçtan olsun istedim evim, çünkü ona, kapımın eşiği, çocuğumun beşiği, unumun eleği, ninemin değneği, arabamın oku, tekerimin topu, kâğıdımın hamuru, mezarımın tabutu diyen insanları hatırlıyorum."

Robinsonvari bir plan bu. Her şeyi kendisi yapacak. Bazı teknik aletleri var; balta, bıçak, keser, testere gibi. Evini yaparken çadırda yaşıyor. Balık yakalamak için düzenek, tavşan yakalamak için tuzak kuruyor. Malzemeleri taşıyabileceği el arabasını da kendisi yapıyor, doğal buzdolabını da! Köpek kulübesini de elleriyle yapıyor, ekmeğini de! Bunları yaparken havayı, suyu, hayvanların hareketlerini, bitkileri gözlüyor, her izin bir hikâyesi olduğunu anlıyor. Evi yapmaya başladığında sonbahar. Yükseklere kar erken yağıyor. Yerdeki kar kalınlığı da evin duvarlarıyla birlikte yükseliyor. Yedinci ay sonunda ağaç evi ve dolayısıyla başladığı projeyi bitirmenin sevinciyle son sözü söylüyor:

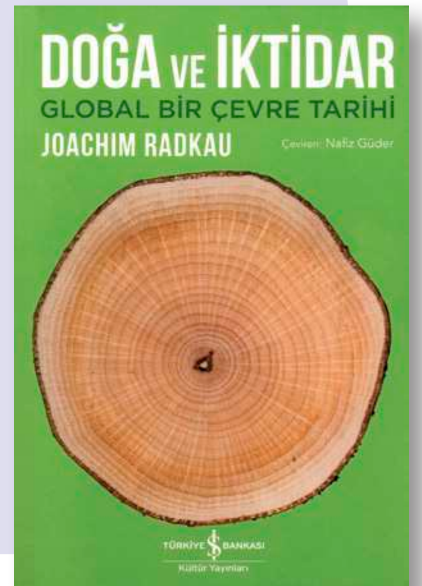

"Gerçek deneyimlerden sanal dünyaya geçişimiz ne yazık ki çok hızlı oldu. Biyoseverlikten videoseverliğe, akran sevmekten ekran sevmeye geçtik. Oysa doğa, şehir yaşamından daha vahşi, teknolojiden daha karmaşık ve kalabalıklardan daha tehlikeli değil... Kendinizi doğayla yeniden buluşturduğunuzda gerçekleştirmeyi planladığınız diğer bütün hayallerin peşinden gidecek gücü bulacaksınız. Ne olur bunu ertelemeyin!"

DOĞA VE İKTİDAR, JOACHİM RADKAU

Çevrenin tarihi

Almanya Bielefeld Üniversitesi'nde tarih profesörü olan Joachim Radkau'nun 2009 yılında World History Association ödülüne layık görülen kapsamlı çalışması "*Doğa ve İktidar*" İş Bankası tarafından yayımlandı. Aslında bir dünya ve çevre tarihi olan kitap, insanlığın bu alanlardaki mücadelesinin, sanıldığı gibi yeni değil, binlerce yıllık bir tarihi olduğuna vurgu yapıyor.

Çevre tarihini, sadece SİT alanlarında değil, doğal alanlarda da keşfetmek olduğunu belirten Radkau, bu amaçla kırk yıldır dünyayı dolaşan ve çevre tarihini sahada gözleyen bir akademisyen. Kitabın Türkçe baskısına yazdığı önsözde, 45 yıl önce İstanbul'a yaptığı ilk ziyarette gördüğü ahşap cumbalı evlerin kendisini çok etkilediğini; bu ziyaretten sonra ahşabı, kültürlerin yükseliş ve çöküşlerini açıklayan bir nevi anahtar olarak görmeye başladığını vurguluyor.

TURGUT TARHAN

CÜNEYT OĞUZTÜZÜN

GERMAV GÖLÜ

Issız ve meşhur

Muş Ovası'ndaki Germav, volkanik patlamanın yarattığı çöküntünün suyla dolmasıyla oluşan bir göl, yani kaldera gölü. Gölün Bitlis sınırları içinde kalan ve sıcak yeraltı sularıyla beslenen küçük bir bölümü dört mevsim tütüyor. Göle en yakın yerleşim, yaklaşık üç kilometre mesafedeki Budaklı Köyü. Köylüler, gölde atlarıyla birlikte yıkanıyor; çobanlar manda sürülerini buraya getiriyor. Bu nedenle özellikle kış mevsiminde gerçeküstü denebilecek görüntüler sergileyen bu sıcak su havuzu uzun süredir amatör fotoğrafçıların da başlıca mekânlarından biri oldu.

Ancak o "uzun sürenin", Atlas'ın usta objektifi Cüneyt Oğuztüzün'ün 2002'de Muş Ovası konusu için gölü ziyaret etmesiyle başladığının altını çizmeliyiz. Oğuztüzün'ün çektiği ve derginin Ocak 2003 tarihli 118'inci sayısında yayınlanan ikonik fotoğraflar, Germav'ın duyulması bakımından kayda değer ilk karelerdi (üstte). Cüneyt Usta'nın izinden yürüyen Turgut Tarhan tam 15 yıl sonra, bu sayıda yayınlanan Bitlis dosyası için aynı yerdeydi (solda). Tarhan, Germav'ın fotoğraf camiasında popüler hale geldiğini elbette biliyordu. Ancak bu, tur şirketleriyle gelen onlarca fotoğrafçıyı aynı anda göl kenarında görünce şaşırmasına engel olamamış. Tarhan, "köylülerin de bu duruma alıştığını ve hafta sonlarında göle özellikle gittiklerini" söylüyor ●

İSTANBUL

Ağva'da bir gün

İstanbul gibi karmaşık ve kalabalık bir kentin yanı başında şaşırtıcı sakinlikte bir kıyı yerleşimidir Ağva. Karadeniz'le ormanın iç içe geçtiği bölgede günübirlik birçok yürüyüş rotası var. Kilimli Köyü'nden başlayan rota, hem ortanın altında sayılabilecek zorluk derecesiyle, hem de dinlendirici özelliğiyle yürüyerek dinlenmek isteyenlerin gözde yollarından biri.

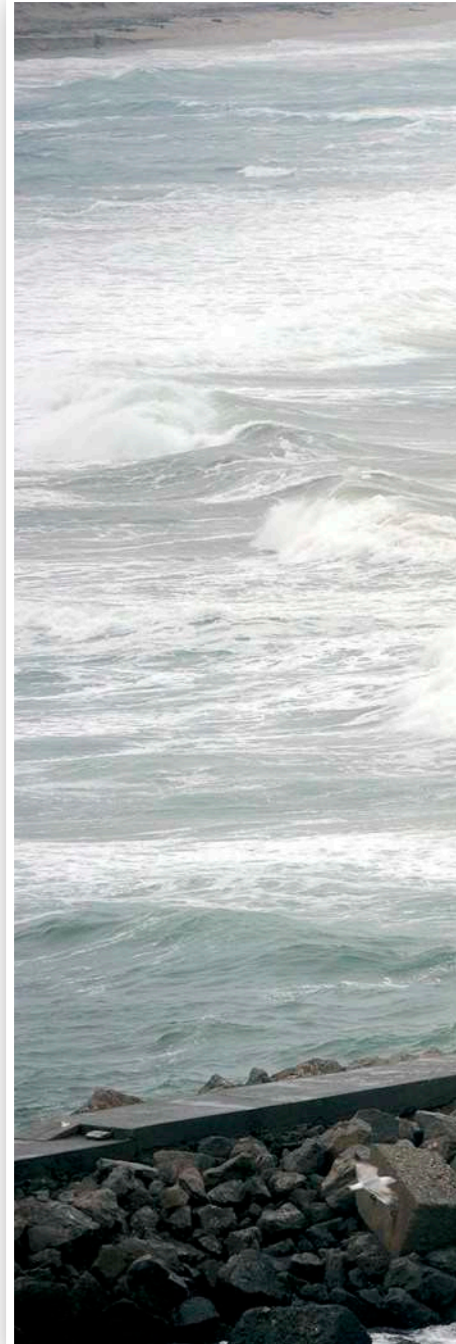
İstanbul'da yaşayanların önemli uğraklarından biridir Ağva. Göksu ve Yeşilçay'ın binlerce yıldır bıkmadan usanmadan taşıdığı alüvyonlar, bereketli toprakların yanı sıra muhteşem bir manzara oluşturur. Her iki derenin kıyısında son yıllarda yapılan tesisler Ağva'ya butik turizm anlayışını getirdi. Özellikle kış ve ilkbahar aylarında buralarda kalarak sessizliğin ve doğanın tadını çıkarmak isteyenler için Ağva biçilmiş kaftan. Karadeniz kıyısındaki ince kumlu plaj ise yaz aylarında nüfusun birkaç kat artmasına neden oluyor. İstanbul'dan Ağva'ya giderken geçilen köylerin geleneksel ahşap evleri, henüz yoldayken bile başka bir dünyaya gidildiğinin işareti.

Ağva'da günübirlik birçok yürüyüş rotası bulunuyor. Bunlardan en çok sevdiğim ve fırsat buldukça gidip yürüdüğüm Kilimli rotası, doğa ve tarihin iç içe geçtiği bir güzergâh. Bir orman yolundan başlayan rota daha sonra kıyıdaki falezlerin önünde düzlüğe iniyor. Bu düzlükten sonra orman içinde kıyıya paralel yürünerek manzaraya hâkim bir noktada bulunan bir restoranda sona eriyor. Dışarıda fırtına varsa sıcak bir çay eşiğinde Karadeniz'in hırçın dalgalarının kıyıyı dövmesi izleniyor.

Rota çok uzun değil, yaklaşık altı kilometre. Yürüyüş Kilimli Köyü'nden başlanarak uzatılabilir, ama ilk birkaç kilometre asfalt. Bu nedenle bu etabı pek tercih etmiyorum. Araçla muhteşem bir manzaraya sahip restorana kadar giderek burada bir çay içip yürüyüşe bu noktadan başlıyoruz. Yol boyunca yaklaşık 300 metre kadar geri yüründüğünde sağda orman içine giren bir yol bulunuyor. Bu yola girdikten sonra

Ağva'daki Kilimli rotası ormanlık alanda başlıyor, Karadeniz kıyısında sona eriyor.

doğanın keyfi çıkmaya başlıyor. Yazın çok kuru olan zemin bu aylarda da tam tersine çamur. Ben daha çok ilkbahar ve kış aylarını tercih ediyorum. Kayganlaşan zemin daha fazla efor sarf etmeme neden oluyor. İkinci neden de özgürce çamura bulanmak. Çamurda yürümeye başlayanlar ilk başlarda çok gergindir. Çamura bulanmamak için çaba harcarlar. Bu mücadele başlangıçta şehirde biriken negatif enerjinin daha da artmasına neden olur. Ancak zamanla baştan aşağı çamura belenince içimizdeki özgür ruh açığa çıkar. Kısa bir süre sonra tüm kötü enerji doğaya karışır ve yürüyenler, saçlarına kadar çamura bulanmış olsalar bile müthiş bir rahatlama hisseder…

Yaklaşık 500 metre kadar orman içinde yürüdükten sonra orman yolu ikiye ayrılıyor. Sağa dönen yol yukarı doğru hafif bir eğimle yükseliyor. Bu etabın bitimine doğru rotanın zorlu, ama en keyifli kesiti başlıyor. Zorlu dediğime bakmayın. Biraz dik bir yokuş iniliyor sadece. Zemin kuru olduğu zaman pek sorun olmuyor, ama zemin çamursa dikkat etmeli. Zemindeki kaya blokları çamur yüzünden fark edilemiyor. Bu dik yokuştan yaklaşık 150 metre kadar inilince bir anda yemyeşil bir düzlük çıkıyor ortaya. Aşağıda falezin dibindeki fenere vuran dalgaların boyu bezen yedi-sekiz metreye kadar çıkabiliyor.

Bu düzlük Roma dönemindeki Ağva'nın nekropolüydü.

Ağva deniz feneri, üç kilometre uzunluğundaki kumsalın batı kısmında, Göksu'nun denize karıştığı bölgede yer alıyor.

Dikkatli bakıldığında toprağa gömülü lahit kapakları ve sütun başları görülebiliyor. Yani burada aslında gömülü büyük bir şehir var ve yürüyüş bu şehrin üzerinden devam ediyor. Ağva'nın geçmişi binlerce yıl öncesine kadar uzanıyor. Karadenize akan Yeşilçay ve Göksu derelerinin taşıdığı alüvyonların üzerinde kurulmuş olan Ağva birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış. Ağva ve çevresindeki yerleşimlerin paleolitik döneme kadar uzandığını gösteren kanıtlar da var.

Doğa ve tarihin iç içe geçtiği Kilimli rotası kıyıdaki falezlerin önünde düzlüğe iniyor.

Bu düzlük iyi bir dinlenme yeri. Manzarası da muhteşem. Burada dinlendikten sonra falezlerin üzerindeki ormanın içine ilerleyen patikaya girilince falezler etabı başlıyor. Bu etap denize paralel devam ediyor. Bir yanı uçurum, diğer yanı orman olan bu etap İstanbul civarındaki en güzel ve keyifli rota. Karadeniz'in kayaları döven dalgalarının sesi sizi hiç yalnız bırakmıyor, adeta yürüyüşün bundan sonraki kısmının ortağı oluyor. Yaklaşık iki kilometrelik bu etabın orman kısmı geride kaldığında muhteşem bir görüntü çıkıyor ortaya: Paralel tabakalı falezler ve bunları inatla döven dalgalar… Bu ürkütücü görüntü ve mücadele dünya üzerinde yüzlerce milyon yıldır devam ediyor.

Yola çıktıktan yaklaşık üç dört saat sonra aynı noktaya varılıyor. Yürüyüşü bitirmenin ödülü ise muhteşem bir manzara eşliğinde bir bardak sıcak çay. Benim en çok sevdiğim şey çayımı alıp dalgalarla kayaların mücadelesini izlemek. Su kayaları koparıp denize taşımaya çalışırken magma yer yüzeyine volkanlar aracılığıyla yeni kayalar gönderiyor. Dalgalar milyonlarca yıldır sabırla yaptıkları işi tekrarlıyor ve kayalardan bir parça koparmak için hırçın bir şekilde kıyıları dövmeye devam ediyor. Doğanın burada gördüğümüz küçük bir kesiti bile aslında dünya serüvenin olağanüstü göstergesi değil mi? ●

GEZGİNİN SIRT ÇANTASI

KAYAKTA GÖZÜ KORUMAK

Kışın kayak yapanların sayısı eskiye göre arttı. Özellikle aileler yarıyıl tatilinde çocukların kayak öğrenmesi için çaba gösteriyor. Kimi tüm malzemeleri dizerken kimi gittikleri bölgede kiralamayı tercih ediyor. Malzeme alırken ayakkabıdan eldivene kadar her şeye özen gösteririz, ama kayak gözlüğüne ayrı bir önem veririz. Çünkü kayak gözlüğü görüntüyü tamamlayan en önemli aksesuardır. Ancak kayak gözlüklerinde görünüşten daha önemli olan şeyler var. Kayak yaparken gözde oluşan sorunların çoğu kayak gözlüğünün olmaması, veya yanlış gözlük seçilmesinden kaynaklanıyor. Kardan yansıyan ışık göze çok zarar verdiği için mutlaka fiyatına bakmaksınız kaliteli bir gözlük kullanmak gerekiyor. Öncelikle gözlüğün gözleri ultraviyole (UV A ve UV B) ışınlarından koruması gerekli. Bu korumanın yüzde 100 olması kışın kayak yaparken gözlerinizin rahatsız olmasını önler. Gözlüğün kırılmaya dirençli polikarbonat malzemelerden yapılmış olması diğer bir şart. Bu malzeme aynı zamanda UV emici özelliğe de sahip. Çerçevenin metal yerine plastikten olması ve gözlük renginin de sarı-turuncu arasında olması gözlüğün sağlıklı kullanımı için önemli.

KEMİK İLİĞİ NAKLİ

KÖK HÜCRE NEDİR

LÖSANTE Hastanesi Pediatrik Kemik İliği Nakil Merkezi Bilgilendiriyor

Kendine benzer hücreler oluşturmak üzere yüksek derecede özelleşmiş sınırsız sayıda bölünme ve çoğalma yeteneğine sahip ana hücredir.

Kemik iliğimizde kan üreten az sayıda kök hücre bulunmaktadır.

Ayrıca damarlarımızda dolaşan kan ile göbek kordonu kanından da kök hücre elde edilmektedir.

HASTANE

ÖZEL LÖSANTE

Çocuk ve Yetişkin Hastanesi

LÖSEV KURULUŞUDUR

0312 666 7 666

İncek - ANKARA

Hastanemizdeki tüm bölümlerden elde edilen gelir ve sizlerin bağışları ile LÖSEMİLİ ve ONKO Çocuklarımızın tedavileri tamamen ücretsiz yapılmaktadır.

